

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA HISTORIE

Bc. Monika Suková

**POLOOFICIÁLNÍ A NEOFICIÁLNÍ VÝTVARNÁ
KULTURA V OLOMOUCI V 70. – 80. LETECH**
ŽIVOT A TVORBA MARTINA BURIANA,
DAGMAR HAVLÍČKOVÉ, VLADIMÍRA POSPÍŠILA,
JAROSLAVA VACLÁ

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Karel Konečný, CSc.

Olomouc 2017

Čestné prohlášení

Čestně prohlašuji, že já, Monika Suková, jsem magisterskou diplomovou prací s názvem *Polooficiální a neoficiální výtvarná kultura v Olomouci v 70. – 80. letech* a podnázvem *Život a tvorba Martina Buriana, Dagmar Havlíčkové, Vladimíra Pospíšila, Jaroslava Vacla* vypracovala sama, pod vedením doc. PhDr. Karel Konečný, CSc. S využitím primárních pramenů a sekundární literatury citovaných v textu a závěrečném seznamu. Příložená digitální verze je totožná s tištěnou podobou.

.....

Monika Suková

Poděkování

Chtěla bych v první řadě srdečně poděkovat doc. PhDr. Karlu Konečnému, CSc. za odborné vedení magisterské diplomové práce. Dále také Mgr. Ladislavu Daňkovi za rady k obsahu práce. Diplomová práce by nevznikla bez účasti Martina Buriana, Dagmar Havlíčkové, Vladimíra Pospíšila a Jaroslava Vacla, kterým velmi děkuji za čas a trpělivost. Za pomoc s korekturou textu děkuji Martině Krajcové a za opravy v angličtině Peteru Krajčírovi. Díky patří také rodině a přátelům za podporu, kterou mi věnovali.

Obsah

Úvod.....	6
Metodologie	12
Politicko-historicko-kulturní kontext od roku 1968	18
1. Vymezení pojmů	28
1.1 Oficiální kultura.....	28
1.2 Polooficiální kultura	29
1.2.1 Šedá zóna.....	30
1.3 Neoficiální kultura	30
1.3.1 Underground.....	31
1.3.2 Disidenti	34
1.3.3 Paralelní kultura	35
1.3.4 Druhá kultura.....	36
1.3.5 Kontrakultura	38
1.3.6 Alternativní kultura aneb „Alternatia není žádný underground“ ..	39
1.3.7 Závěr.....	45
2. Martin Burian.....	46
2.1 Vít a Jiří Pelikán	52
2.2 Václav Burian	54
2.3 Tomáš Tichák	55
2.4 Vladimír Havlík	57
2.5 Rostislav Valušek	58
2.6 Ladislav Daněk	60
2.7 Petr Jochmann.....	60
2.8 Zařazení výtvarníka	61
3. Dagmar Havlíčková (roz. Knobová) aneb modlitba v tuši	63
3.1 Oldřich Kučera.....	69
3.2 Michal Mrtvý	71
3.3 Kněz Pavel Uhřík z Hnojic	73
3.4 Tomáš a Jana Vážanovi	74
3.5 Josef Zvěřina a Oto Mádr	75
3.6 Další osoby z okruhu přátel a známých Havlíčkové	77
3.7 Zařazení výtvarnice	77
4. Vladimír Pospíšil aneb krátkozrakost státního dohledu	79
4.1 Jazzový klub v Mariánském Údolí	83
4.2 Václav Vybíral.....	87
4.3 Tomáš Krivánek.....	88
4.4 Tomáš Hradílek a Rudolf Bereza	89
4.5 Zařazení výtvarníka	91
5. Jaroslav Vacl	92
5.1 Augustin Navrátil.....	98
5.2 František Všeticka	99
5.3 Václav Stratil	100

5. 4 Další osoby z Vaclova okruhu přátel a známých	101
5. 5 Zařazení výtvarníka	104
Závěr.....	106
Seznam pramenů	111
Seznam literatury	113
Přílohy	120
Seznam výstav	120
Tvorba umělců	123
Materiály vztahující se k V. Pospíšilovi.....	128
Materiály vztahující se k J. Vaclovi a D. Havlíčkové od O. Kučery	135
Resumé (česky)	140
Resumé (anglicky)	141
Abstrakt	142
Abstract	143

Úvod

Prostor kolem regionálních středisek v České republice je, i přes mnohé snahy o oživení, označován za kulturní periférii. Na Moravě bychom vyzdvihli města jako Brno, Ostrava, Opava a Olomouc, která vytvářejí jedinečná centra hudby, výtvarnictví a literatury. Umělci zde žijící si uvědomují, že nikdy nemohou dosáhnout stejného ohlasu a slávy jakou by mohli získat v Praze.

Stejná situace panovala i v 70. a 80. letech dvacátého století. V této době byla situace ovšem ještě složitější. Oficiálně mohli vystavovat pouze výtvarníci zapsaní ve Svazu československých výtvarných umělců a ve Fondu. Za předepsané zakázky dostávali solidní ale především pravidelný plat. Nevýhoda tkvěla v malé možnosti individuálního uměleckého vyjádření a ve státním dohledu hlídajícím ideovou nezávadnost obsahu.

Zhruba od padesátých let dvacátého století se proto přirozeně sdružovali lidé (od filosofů, přes literáty, hudebníky až k výtvarníkům [Egon Bondy či Vladimír Boudník]), kteří chtěli tvořit dle svého přesvědčení bez dozoru režimu polooficiálně či přímo neoficiálně. Ty později Ivan Martin Jirous ve své *Zprávě o třetím českém hudebním obrození* (únor 1975) označil za umělce *undergroundu* (dle amerického vzoru ovšem v jiném kontextu) a sám stanovil jeho základní pilíře, zároveň ovšem uznal, že pravý „androuš“ může být jen v Praze. V perifériích by se spíše mělo mluvit o životě v *druhé kultuře*, kdy výtvarníci tvořili ve volném čase takzvaně „do šuplíku“ a vydělávali si běžnými pracemi mimo uměleckou sféru. Většinou si tento život sami nevybrali. Kvůli špatným kádrovým posudkům je označili za nespolehlivé a vystavování v oficiálních galeriích jim zakázali.

Našli se však i tací, kteří do pomyslného „podzemí“ odešli sami. Umění je sice přitahovalo a vábilo, ale nedokázali se mu plně poddat a jako umělec pracovat na plný úvazek právě kvůli ideovému omezení ze strany komunistické strany, se kterým se nedokázali smířit.

O olomoucké neoficiální a polooficiální kultuře v období označovaném jako „normalizace“ pojednává zdařilá publikace z místního Muzea umění s názvem *Skleník, kapitoly z dějin olomoucké výtvarné kultury 1969–1989* vydané v roce 2009, která obšírně pojednává o celé problematice.¹

Tato diplomová práce se zaměřuje na osoby, které se v dosavadních výzkumech spíše opomíjely. Jedná se o Martina Buriana (výtvarná tvorba pro samizdatový časopis Ječmínek, spolupráce s bytovým divadlem Bernardýn, emigrace do Rakouska), Dagmar Havlíčkovou (účast na ilegálních teologických seminářích v Olomouci), Vladimíra Pospíšila (Jazzový Klub v Mariánském Údolí při firmě Moravia) a Jaroslava Vacla (účast na bytových výstavách a neoficiálních akcích v Olomouci). Ač byly osoby vybrány se snahou o co největší diverzitu, můžeme vidět, jak se životní příběhy prolínaly.

Metodou orální historie došlo k rekonstruování života a vzpomínek narátorů a získané informace se ověřovaly prostřednictvím dochovaných dokumentů v archivech. Nejspíše na žádného z výše zmíněných umělců nebyl veden za minulého režimu vyšetřovací spis. (Úplnou jistotu mít nemůžeme vzhledem k rozsáhlé skartaci spisů Státní bezpečnosti v listopadu a prosinci roku 1989.) Ovšem vyjmenováním okruhu přátel a známých z Olomouce, se dají dohledat lidé, které bychom již ve středu zájmu StB po druhé linii boje proti vnitřnímu nepříteli našli. Na základě primárních pramenů, výpovědi účastníků a literatury se snažím dokázat, že se tito čtyři vybraní výtvarníci opravdu v kulturně-uměleckém neoficiálním prostředí vyskytovali a že se jejich činnost a tvorba může označit za protirežimní.

¹ DANĚK, Ladislav, ZATLOUKAL, Pavel a BIELESZOVÁ, Štěpánka. *Skleník: kapitoly z dějin olomoucké výtvarné kultury 1969-1989: [Muzeum umění Olomouc – Muzeum moderního umění Olomouc, Výstavní sály Trojlodí a Salon, 26. listopad 2009 – 4. duben 2010]*. 1. vyd. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2009. str. 269–270. ISBN 978-80-87149-35-5.

Předkládaná práce se člení do pěti hlavních kapitol, kterým předchází úvodní část, složená z této kapitoly, Metodologie a Politicko-historicko-kulturního kontextu od roku 1968.

V Metodologii chci ukázat, jaké výhody a nevýhody může mít orální historie. Má orální historie stejnou vypovídající hodnotu jako jiné historické vědy? Je práce s pamětníky jednoduchá? Dokázala jsem od pamětníků získat veškeré důležité informace? Vypověděli vše historicky správně či si některé dějinné okamžiky příkrášlili. A jestli ano, proč tak činili? Metodologie je vytvořená na příkladu práce se čtyřmi mnou sledovanými výtvarníky (Burianem, Havlíčkovou, Pospíšilem, Vaclem), ale rozhovory jsem vedla i s dalšími pamětníky (Marian Jahoda, Tomáš Tichák, Oldřich Kučera a Vítězslav Novák), abych tak potvrdila výpovědi prvně jmenovaných.

V následujícím oddíle na základě literatury přiblížím hlavní dějinné souvislosti, které se udály od roku 1968 až do devadesátých let, čímž se pokusím překročit pomyslnou „magickou“ hranici roku 1989 a nastínit další události. Zkusím dokázat, zda jsme listopadovou revolucí získali demokratičtější a „lepší svět“, či si s sebou přenesli hodnoty minulého režimu.

První kapitola na základě sekundární literatury vymezuje pojmy spojené s polooficiální a neoficiální kulturní scénou. Zaměřuje se na šedou zónu, underground, disidenty, kontrakulturu a paralelní, druhou a alternativní kulturu. Zjišťuje se význam a ustálenost terminologie.

V kapitolách dva, tři, čtyři a pět se již budu soustředit na jednotlivé výtvarníky (v abecedním pořadí podle příjmení), ke kterým přistoupím spíše z historického pohledu a kunsthistorické zhodnocení jejich tvorby obvyklé pro práci s výtvarníky přesunu do pozadí. Chci se více zaměřit na vytvoření orální historie, rekonstruování života, potvrzení získaných dat dalšími zdroji, doložení toho, jak se velké dějiny odrazily v jejich tvorbě, a především

na vhodné zařazení do konkrétní podskupiny polooficiální či neoficiální struktury. Ráda bych zjistila, jak prostředí, v kterém vyrůstali, formovalo jejich názory a činy. Vyhraňovali se proti režimu či spíše tvořili a o politické dění se nezajímali? Lišily se jejich idee během dospívání a v dospělosti? Našli bychom nějaké výtvarné paralely shodné s mnou sledovanými výtvarníky i u dalších olomouckých umělců? Lze nalézt ještě další faktory, které Buriana, Havlíčkovou, Pospíšila a Vacla spojovaly?

V podkapitolách jednotlivých výtvarníků předkládám okruh přátel a známých, v kterém se pohybovali. Jedná se převážně o již reflektované umělce a známé osobnosti, které předkládám formou medailonků zaměřených hlavně na jejich aktivity před rokem 1989 (jedinou výjimku ve struktuře práce bude první podkapitola u Vladimíra Pospíšila o Jazzové Klubu, který si zaslouží samostatné pojednání.)

Nakonec se v práci pokusím nalézt další zajímavé badatelské problematiky, které by naskýtaly příležitost dalšímu výzkumu o neoficiální výtvarné kultuře.

Když bychom měli zhodnotit archivní prameny a sekundární literaturu, prvně bychom se zaměřili na pramennou složku. Kvůli zdlouhavému postupu při získávání archiválií v pražského Archivu bezpečnostních složek a následné proluce v Kanici, jsem nebyla schopna materiály zpracovat včas, tudíž došlo k oddálení odevzdání. Na druhou stranu jsem získala cenný materiál, díky kterému je možné porovnat výpovědi narátorů s oficiální verzí dějinných událostí, jak je vykládala komunistická strana. Je třeba si ovšem přiznat, že téměř dva tisíce stran spisů z osmdesátých let minulého století, které prostudovala, představují pouze část celkového množství materiálů zabývajících se vnitřním nepřitelem ve stanoveném historicko-geografickém horizontu. Velká část archivu podlehla skartaci v listopadu a prosinci roku 1989. Není proto možné docílit objektivního pohledu na problematiku. Za důležité považuji i osobní archivy pamětníků. Od Oldřicha Kučera jsem

získala archiv téměř 50 fotografií zaměřujících se na osoby Jaroslava Vacla a Dagmar Havlíčkové. Vítězslav Novák mi laskavě poskytl dokumenty, plakáty a fotografie o Jazzovém Klubu v Mariánském Údolí. A od Tomáše Ticháka jsem si půjčila knihy vztahující se k nakladatelství Listy.

Z použité literatury bychom opět vyzdvihli publikaci z Muzea moderního umění *Skleník: Kapitoly z dějin olomoucké výtvarné kultury 1969–1989*². Katalog je členěn do pěti hlavních částí, kdy v první nalezneme odborné statě o oficiálních, polooficiálních a neoficiálních uměleckých aktivitách v Olomouci během takzvané „normalizace“ a další problematiky vážící se k dané době (například emigraci či stavbu obchodního domu Prior). Druhý oddíl se zaměřuje na rozhovory a vzpomínky s pamětníky a zdařile tak rozšiřuje oblast již probádaného výzkumu. Kapitola Encyklopedie nabízí kunsthistorické zhodnocení tvorby vybraných umělců a pojednání o uměleckých spolcích a organizacích. Následují kapitoly o Olomouckém samizdatu 1972–1989 a Kronika upozorňující na nejvýznamnější olomouckých událostech v letech 1969–1989.

Historii i soudobé trendy v metodologii orální historie mi pomohl přiblížit Miroslav Vaněk, od roku 2000 vedoucí Centra orální historie při Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky. Využila jsem především knihy *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*³ a *Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie*⁴, díky kterým jsem získala základní přehled o problematice a mohla snáze pracovat s pamětníky.

² DANĚK, Ladislav, ZATLOUKAL, Pavel a BIELESZOVÁ, Štěpánka. *Skleník: kapitoly z dějin olomoucké výtvarné kultury 1969–1989: [Muzeum umění Olomouc – Muzeum moderního umění Olomouc, Výstavní sály Trojlodí a Salon, 26. listopad 2009 – 4. duben 2010]*. 1. vyd. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2009. 367 s. ISBN 978-80-87149-35-5.

³ VANĚK, Miroslav a MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. 326 stran. Orální historie a soudobé dějiny. ISBN 978-80-246-2931-5.

⁴ VANĚK, Miroslav, MÜCKE, Pavel a PELIKÁNOVÁ, Hana. *Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-089-1, str. 11–39.

Na získání povědomí o soudobých událostech a vysvětlení pojmů *underground*, *druhá kultura* a dalších jsem si vzala na pomoc knihy od Milana Otáhal⁵, sborník *Alternativní kultura* Josefa Alana⁶ a několik akademických závěrečných prací (bakalářské, magisterské a jednu dizertační). Milan Otáhal byl dříve členem Komunistické strany ČSR, ale striktní postupy, které užívala vládnoucí strana, zavrhl a začal proti ní bojovat. Po revoluci stanul v čele nově vzniklého Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR a dodnes vydává monografie popisující dějiny „normalizace“. Kolektivní dílo s hlavním editorem Josefem Alanem překládá možné dělení neoficiální kultury za minulého režimu v tehdejší Československu a přistupuje k tomu prostřednictvím tematických oblastí hudby, literatury, divadla, filmu, radiopřijímačů. I přes jistou dávku roztříštěnosti, která je u sborníků obvyklá, vidím hlavní přínos v množství různých názorů na problematiku. Ze závěrečných prací se v oblasti *alternativy* jako nejpřínosnější ukázala dizertační práce Pavly Jonssonové o hudební kultuře. Obecnější rámeček měla práce Dominiky Hruškové o *undergroundu* v českých zemích, ale ani z daleka nedosahovala kvality předchozího textu. Pro prostředí Olomouce se zaměřením na katolickou sféru jsem použila práci *Duchovní klima v městě Olomouci po roce 1990* od Drahomíry Venkrbcové.

⁵ OTÁHAL, Milan. *Opozice, moc, společnost 1969-1989: příspěvek k dějinám "normalizace"*. Praha: Maxdorf, 1994. 124 s. Historia nova; sv. 6. ISBN 80-85800-12-8.

OTÁHAL, Milan. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. 649 s. Česká společnost po roce 1945; sv. 7. ISBN 978-80-7285-137-9.

⁶ ALAN, Josef, ed. et al. *Alternativní kultura: příběh české společnosti 1945-1989*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. 610 s., [48] s. obr. příl.

Metodologie

Orální historie jako vědní disciplína zaznamenala od poloviny minulého století obrovský vzestup. Od svých prvopočátků ve Spojených státech amerických, Velké Británii, Austrálii či Francii, kde byla brána pouze jako podpůrná disciplína sociologie a historie, se postupně vypracovala na úroveň plnohodnotné historické vědy. Přelomovými se staly roky 1966 – vznik Americké asociace orální historie, 1971 – založení Orálně historické společnosti v Anglii, 1975 – konání 14. mezinárodního kongresu historických věd v San Franciscu a vystavení panelu podporujícího orální historii v témže městě, a konečně rok 1976, kdy proběhla v Bologni 1. mezinárodní konference orální historie.⁷

Také v dnešní době je častým tématem diskuzí historiků, má-li orální historie opravdu takovou důležitost a zdali je možné ji použít jako jeden z pramenů odborného badatelského výzkumu. Pakliže bychom stavěli pouze na svědectví pamětníků, dostali bychom obraz složený z mnoha subjektivních názorů, které by se na mnoha místech překrývaly, ale dost často si i protirečily.⁸ Pro objektivní nahlížení na narátora by si proto historik měl vzít na pomoc jednak kolektivní paměť v pojetí, jak ji předestřel Maurice Halbwachs (1871–1945) hovořící o sociálním rámci paměti, který utváří soudobé dějiny konkrétních skupin, tj. rodin, států či celého světa, či další prameny tradičnějšího rázu, jimiž jsou například archiválie, dobová literatura či méně obvyklé prameny.⁹ Příkladem neotřelého pramene při práci historika může být i obraz, který výtvarník nakreslil jako reakci na sociální či politický problém, jak tomu bylo například u Dagmar Havlíčkové v cyklu *Hlavy*

⁷ VANĚK, Miroslav, MÜCKE, Pavel a PELIKÁNOVÁ, Hana. *Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-089-1, str. 11–39.

⁸ VANĚK, Miroslav a MÜCKE, Pavel. *Orální historie*. str. 425. In: ČECHUROVÁ, Jana a kol. *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2014. 756 s. České dějiny; sv. 8. ISBN 978-80-7422-309-9.

⁹ ASSMANN, Jan. Maurice Halbwachs. str. 36–44. In: ASSMANN, Jan. *Kultura a paměť: písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2001. 317 s. Obzor; sv. 33. ISBN 80-7260-051-6.

z roku 1989, který vznikl pod vlivem účasti na zasedání Občanského fóra u Havlíčků na bytě, či obrazy Vladimíra Pospíšila (*Krajina s větrnými mlýny* [1988] [Obr. 25] , *Terče* [1988], *Čekání na příliv* [1989] [Obr. 26]), které satiricky kritizují snahy o zrušení Jazzového klubu v druhé polovině osmdesátých let a obecně znechucení z totalitního režimu.

Nabízí se tedy otázka, zda je subjektivita narátorů opravdu žádoucí, když ji musíme podrobit dalšímu průzkumu. Dlouho se prosazovala orální historie pouze v pojetí Maurice Halbwachse a jeho následovníků hovořící o dominantní roli paměti celého kolektivu,¹⁰ ale v posledních letech (v českých zemích se dělicím mezníkem stal rok 1989) dochází k větší otevřenosti ke studiu každodennosti, tedy tzv. malých dějin, které formují historii zezdola od „obyčejných“ lidí. Měli bychom si uvědomit, že to, co se často orální historii vytýká, tedy přehnaná subjektivita, je naopak základním přínosem, ale záleží na historikovi, jak látku uchopí. Prostřednictvím rozhovorů se totiž historik dostává k novým údajům, informacích a události vnímá v nových kontextech. Může tak dojít k přeformování dosud oficiálně uznávané teze, která byla vytvořena pro daný historický jev.

Jak správně vybrat narátory? Orální historie slouží především k zaznamenání nedávné historie a stejně jako v případě předkládané diplomové práce k vytvoření studie k určitému badatelskému tématu. Proto bychom si narátory měli vybírat tak, aby se dalo předpokládat, že informace o nich získané povedou k zodpovězení badatelské otázky. K tomuto ovšem můžeme dospět teprve poté, co získáme základní informace o dané době a badatelském problému. Po zevrubném nastudování základní literatury získáme povědomí o tématu, událostech a lidech zde figurujících. Následně si vybereme několik lidí, které bychom kontaktovali. Měli bychom mít v záloze více možností pro případ, že by oslovení

¹⁰ Dnes se upřednostňuje vyrovnaný přístup k malým i velkým dějinám. Na Halbwachse navázal Jan Assmann s teorií o čtyřech tematických druzích paměti (paměť mimetická, paměť věcí, paměť kulturní, paměť komunikativní). Více v: ASSMANN, Jan. Maurice Halbwachs. str. 36–44. In: ASSMANN, Jan. *Kultura a paměť: písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2001. 317 s. Obzor; sv. 33. ISBN 80-7260-051-6.

spolupráci odmítli. V této části jsem dostala od olomouckých rodáků tip na Jaroslava Vacla a Martina Buriana, kteří následně svolili ke spolupráci. Při rozhovoru s Martinem Burianem jsem metodou *snowball sampling technique* (tedy technika sněhové koule, nabalování)¹¹ dostala tip na některé ženy, které se vyskytovaly ve sledované době v olomouckém uměleckém neoficiálním prostředí. Po konzultaci s magistrem Ladislavem Daňkem z Muzea moderního umění, který podotkl, že o osobnostech jako Inge Kostková, Alena Nádvorníková, Eleonora Pražáková a Milena Valušková již studie napsané byly, jsem zvolila Dagmaru Havlíčkovou.¹² S Vladimírem Pospíšilem jsem se seznámila během muzejní spolupráce. Po rozhovoru a projeveném zájmu o moji diplomovou práci jsem jej oslovila s žádostí o spoluúčast na projektu.

Před zahájením každého rozhovoru bychom měli narátora informovat o nahrávání, přepisu rozhovoru a následné archivaci.

Rozhory použité v práci se zaměřují na životní příběh (jinak také označováno jako životopisné vyprávění, life story, oral biography, personal narrative). Nejde tedy jen o využití paměti dotazovaného, ale i o vybavení si vzpomínek a o rekonstruování jeho osobnosti v celistvosti (to znamená zjistit i současný stav narátora). Nejprve by měl být stanoven základní rámec života narátora. Já jsem tak učinila pomocí nestrukturovaného dotazníku, který pomáhal dotazovanému v chronologii vyprávění. Na prvním setkání bychom měli nechat narátorovi co největší prostor pro vyprávění. Následně získané informace projdeme a vyhodnotíme. V situaci, kdy se nabízí další možnosti k rozšíření příběhu, se individuálně doptáváme.

¹¹ VANĚK, Miroslav a MÜCKE, Pavel. Orální historie. str. 434. In: ČECHUROVÁ, Jana a kol. *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2014. 756 s. České dějiny; sv. 8. ISBN 978-80-7422-309-9.

¹² O Dagmaře Havlíčkové (společně i s Inge Koskovou) se v současné době připravuje výstava a obsáhlý katalog, který vyjde v roce 2018 a bude se zaměřovat především na odborné zhodnocené tvorby autorky.)

Rozhovory jsou pro dotazovaného vždy velmi náročné. Vědomě či nevědomě během vzpomínání vynechává některé pasáže. Cíleně to může být z důvodu snahy předat dalším generacím upravený pohled na vlastní osobnost, činy a jednání, jistý způsob alibismu. Strach z reakce „společnosti“ v pojetí, jak jej chápe orální historik Ronald Grele pod pojmem „trojjediné vazby“, kdy jednu stranu tvoří „společnost“ a další dvě tazatel a narátor. „Společnost“ si po přečtení záznamu vytvoří obraz o osobnosti dotazovaného především na základě přepisu, proto se tedy dotazovaný snaží působit co nejlépe. Je tu ovšem i druhá stránka vypravování, tedy zapomínání bezděčné, které se váže k nechtěnému nesdělení informací způsobenému časovým odstupem událostí. V mysli převážně zůstávají události velkého významu, které vyvolaly u narátora hluboké emoce,¹³ a dění každodenního života postupně mizí, jako tomu v případě Jaroslava Vacla, který sám přiznává, že neoficiální umělecká kultura na bytech může být pro dnešního badatele přitažlivá, ale v jeho vzpomínkách se všechny návštěvy bytů s výstavami a hudebními programy převážně slévají v jeden příběh. Na druhé straně dokáže přesně popsat události týkající se příjezdu Sovětské armády či narození syna. Dalším aspektem zapomínání je snaha udržet si duševní zdraví, což zabezpečuje autopsychohygienu, při níž se nepříjemné zážitky a vzpomínky potlačí.¹⁴ Proto také nastává situace, o které hovoří Vladimír Pospíšil při rekapitulaci svého života. Sám přiznává, že dnes se mu jeví jeho rané snahy protestu proti režimu až příliš bezvýznamné, ale že to může být dáno časovým odstupem a vyblednutím vzpomínek.

Nesmíme ovšem podceňovat ani roli tazatele, který by si měl dávat pozor hned na několik věcí. Prvně by se měl již na začátku spolupráce zaměřit na vytvoření dobrého vztahu s narátorem, tedy pracovat na důvěře. V tomto ohledu hodně pomáhá empatie, trpělivost, schopnost naslouchat a vyvarování se moralizování nad jednáním narátora. Pro zlepšení

¹³ VANĚK, Miroslav a MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. Orální historie a soudobé dějiny. ISBN 978-80-246-2931-5, str. 187–189.

¹⁴ Tamtéž.

vztahu a zdárné spolupráce můžeme přikročit i k některým ústupkům, ať již ze strany tazatele či narátora.¹⁵ Při spolupráci s Dagmarou Havlíčkovou jsem musela ústupek z postoje tazatele učinit já. Musela jsem upustit od doslovného přepsání mluveného slova se všemi jeho specifikacemi a provést celou řadu korektur, aby text získal co nejuhlašenější a nejcelistvější podobu. Narátorka se obávala názoru společnosti na její osobu. Ke konci spolupráce byly ovšem její požadavky na korekci textu až příliš vysoké. V textu vyškrtla i některé důležité informace, například o původu otce, otcův pohled na rok 1968 nebo místa, kde se její manžel setkával v roce 1989 s dalšími podporovateli nového režimu. Ústupku ze strany narátora jsem dosáhla u Martina Buriana, který se nejprve zdráhal mluvit o své emigraci, ale po rozhovoru se mnou svolil k vyprávění a následně text schválil.

Přijetí ústupků z obou stran odkazuje na teorii vztahů, o které se zmiňuje Ronald Grele, a ukazuje, jak snadno je možné vztah (tazatel – narátor) prohloubit. Další spojení (tazatel – „společnost“) můžeme vidět ve snaze tazatele vytěžit z rozhovorů co nejvíce informací a na základě nich vytvořit badatelskou studii. Někdy se také mluví o asymetrickém vztahu mezi tazatelem a narátorem, kdy si narátor hlídá, co řekne, a koriguje obsah, a tazatel se naopak snaží některá témata rozvinout do hloubky, a proto může dojít k neprotnutí cíle obou účastníků.¹⁶

Jak jsem již naznačila výše, tazatel musí zvládnout vhodné kladení otázek. Měl by nechat mluvit převážně narátora a pakliže se tázaný zarazí a neví, jak pokračovat, měl by jej povzbudit otázkou k dalšímu pokračování ve vyprávění. Tazatel by rozhodně neměl zahltit narátora otázkami ani mu podsouvat své názory. Během rozhovoru musí tazatel hlídat funkčnost zaznamenávacího zařízení, které může být audiovizuální či pouze audio. Osobně

¹⁵ VANĚK, Miroslav a MÜCKE, Pavel. Orální historie. str. 434. In: ČECHUROVÁ, Jana a kol. *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2014. 756 s. České dějiny; sv. 8. ISBN 978-80-7422-309-9, str. 436.

¹⁶ VANĚK, Miroslav a MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. Orální historie a soudobé dějiny. ISBN 978-80-246-2931-5, str. 182–202.

se mi více osvědčily audionahrávky, protože při používání kamery se narátoři až příliš zabývali svým zjevem a z kamery bývali převážně nervózní. O využití technologií v rámci orální historie se zmiňuje například Pierre Nora, který hovoří o co nejpestřejším začlenění informatiky a soudobých vynálezů do výzkumu. Větší množství platforem uchovávajících záznamy pamětníků vede i k udržení dobového (ač subjektivního) pohledu na minulost. Bez využití těchto technologií by orální historie pravděpodobně „zamrzla“ u papíru a pera, nikdy by nepřilákala mladší generace a neplatila by dnes jako plnohodnotný obor.¹⁷

Za zmínku stojí také náročnost přepisu rozhovorů. Musíme počítat čas věnovaný přímo rozhovorům, což v případě předkládané diplomové práce bylo zhruba 24 hodin. Jedna hodina mluveného slova se přepisuje asi tři hodiny, čímž se dostáváme ke třem dnům čistého času věnovaným narátorům a přepisu textů. Do tohoto času ovšem není zahrnutá další práce spojená s korekturami a dalším dohledáváním informací.

Orální historii musíme brát jako rovnocennou disciplínu v rámci historických věd. K informacím, které jsme získali touto cestou, bychom měli přistupovat s mírným odstupem a hledat další prameny, které by potvrzovaly názory narátorů. Jedná se ovšem o důležitý pramen, který přináší cenná svědectví především kvůli individuálním postojům a vzpomínkám pamětníků.

¹⁷ NORA, Pierre, *Between Memory and History*. *Les Lieux de Mémoire*, Representations 26, Spring 1989, s. 7–24. Dostupné online: http://www.timeandspace.lviv.ua/files/session/Nora_105.pdf. Citace dne 20. 4. 2017.

Politicko-historicko-kulturní kontext od roku 1968

Uvolněná doba roku 1968 se po příjezdu vojsk Varšavské smlouvy a následných státních opatřeních výrazně změnila a zpřísnila. Omezila se demokratická práva zahrnující především právo svobody slova a právo shromažďování. Důsledkem zavedení tvrdé cenzury došlo ke zrušení některých významných časopisů jako Reportér, Politika, Výtvarné umění (1950–1971), Tvar (1948–1971), Výtvarná práce (1952–1971), od roku 1977 začal vycházet časopis Výtvarná kultura v režii SČVU a na druhé straně od Františka „Čuňase“ Stárka samizdatový časopis Vokno zaměřující se na druhou a jinou kulturu (1979–1990)¹⁸, od roku 1985 do 1988 vycházely samizdatové sborníky Někdo něco¹⁹ a došlo ke vzniku Úřadu pro tisk a informace. Státní dozor vyhodnotil organizace KAN a K 231 jako nebezpečné a ukončil jejich činnost.²⁰

1. ledna 1969 byla oficiálně vyhlášena federalizace Československého státu. V lednu téhož roku proběhlo velké vzednutí studentského hnutí v reakci na sebeupálení Jana Palacha, studenta Filozofické fakulty Univerzity Palackého, a jeho pohřeb vyzněl jako všenárodní demonstrace. Alexander Dubček byl v dubnu 1969 odvolán z postu 1. tajemníka Komunistické strany KSČ kvůli nesouhlasu s jeho politikou „socialismu s lidskou tváří“ a následně byl nahrazen Gustavem Husákem,²¹ který se rozhodl realizovat normalizační opatření. Pojem „normalizace“, který se objevil ve stranických materiálech poprvé v září 1968, krajské vedení KSČ vykládalo jako „...*bezpodmínečné plnění Moskevského protokolu, celkové uklidnění situace, důraz na konsolidaci, normální chod hospodářství*

¹⁸ DUŠKOVÁ, Dagmar, ed., MORGANOVÁ, Pavlína, ed. a ŠEVČÍK, Jiří, ed. *České umění 1938-1989: (programy, kritické texty, dokumenty)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2001. ISBN 80-200-0930-2, str. 462.

¹⁹ Tamtéž, str. 472.

²⁰ MAŠKOVÁ, Tereza. *Média a protirežimní aktivity konce normalizace*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Vedoucí práce: Jakub Končelík. str. 14–41.

²¹ OTÁHAL, Milan. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. Česká společnost po roce 1945; sv. 7. ISBN 978-80-7285-137-9, str. 16.

apod.“²² Husák přistoupil i k tvrdým politickým čistkám uvnitř strany. Do října 1970 se 1 508 326 členů strany podrobilo prověrkám a z toho 67 147 lidí bylo vyloučeno a 259 670 lidem zrušeno členství,²³ následkem čehož byli označeni za politicky nespolehlivé a jejich možnost najít si dobré zaměstnání se výrazně zhoršila. Celá rodina si v nadcházejících letech nesla špatné kádrové posudky a potomstvo mělo do budoucna v podstatě znemožněno kvalitní vzdělání. Formou řady společensko-trestních postihů se straně podařilo vytvořit klima všudypřítomného strachu z postihu.²⁴ „...vláda byrokracie se nazývá vládou lidu; jménem dělnické třídy je zotročena dělnická třída; všestranné ponížení člověka se vydává za jeho definitivní osvobození; izolace od informací se nazývá jejich zpřístupněním; mocenská manipulace veřejnou kontrolou moci a mocenská svévole dodržováním právního řádu; potlačování kultury jejím rozvojem; rozšiřování imperiálního vlivu je vydáváno za podporu utlačovaným; nesvoboda projevu za nejvyšší formu svobody; volební fraška za nejvyšší formu demokracie; zákaz nezávislého myšlení za nejvědeckější světový názor; okupace za bratrskou pomoc. Moc je v zajetí vlastních lidí, proto musí falšovat. Falšuje minulost. Falšuje přítomnost a falšuje budoucnost. Falšuje statistické údaje. Předstírá, že nemá všemocný a všeho schopný policejní aparát. Předstírá, že respektuje lidská práva. Předstírá, že nikoho nepronásleduje. Předstírá, že se nebojí. Předstírá, že nic nepředstírá...“²⁵ Nesouhlas s „normalizací“ projevovaly především občanské společnosti bojující za lidská práva,²⁶ které

²² PAVELČÍKOVÁ, Nina. Počáteční fáze procesu normalizace v Severomoravském kraji v letech 1968–1971, str. 13. In: GÍMEŠ, Emil, ed. a KOUDELKA, František, ed. *Počátky "normalizace" na severní a střední Moravě: sborník studií*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1996. 136 s. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR; sv. 24. ISBN 80-85270-56-0.

²³ BELDA, Josef. Konečná fáze likvidace obrodného procesu, str. 92. In: BÁRTA, Miloš. *Československo roku 1968. Díl 2, Počátky normalizace*. 1. vyd. Praha: Parta, 1993. 134 s. ISBN 80-901337-8-9.

²⁴ OTÁHAL, Milan. *Opozice, moc, společnost*, Praha 2001, str. 19.

²⁵ HAVEL, Václav. *Moc bezmocných a jiné eseje*. Vyd. 1. Praha: Knihovna Václava Havla, 2012. ISBN 978-80-87490-13-6, str. 96–225.

²⁶ OTÁHAL, Milan. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. Česká společnost po roce 1945; sv. 7. ISBN 978-80-7285-137-9, str. 19.

se například v tehdejší Severomoravském kraji (především v Opavě a Olomouci) brzy radikalizovaly, jejich následné zrušení ovšem bylo velmi rychlé a razantní.²⁷

Během roku 1969 se opět přikročilo ke snaze potírat jakékoli nonkonformní kulturní projevy. Dlouhé vlasy, jeansy, vytahané svetry po rodičích odkazovaly na západní kulturu, a to pro opět upevněný režim znamenal přímou provokaci. Celá řada „mániček“ cílený tlak a represe neunesla a nechala se ostříhat.²⁸ Původní odpor lidu proti zásahům státu se časem uklidňoval. Ani Manifest *Deseti bodů* nerozpochyboval společnost, pouze dokázal, že občané propadli depresi a frustraci z neschopnosti čelit normalizačnímu vedení.²⁹ Režim správně spoléhal na vliv každodenních problémů lidí, který „nespokojence“ odváděl od jejich boje.³⁰

V roce 1971 se konala první velká kulturní přehlídka po roce 1968, která opět ustanovila hlavní tvorbu podle „revolučního a pokrokového realistického umění“.³¹ Jeden z oficiálních výtvarníků Dušan Konečný se ve svém textu snažil obhájit socialistický realismus. „...*Rozvoj našeho výtvarného umění mezi dvěma svazovými sjezdy prokázal, že velký počet umělců usiloval právě o upevnění a obohacení této tvůrčí metody, tohoto uměleckého názoru... Socialisticky realistické umění se po krizových letech velmi rychle vzpamatovalo z ran, jež mu zasadily pravicové oportunistické kruhy... Přesto považuji za oprávněný požadavek, aby umění stále aktivněji burcovalo vědomí lidí u nás i na celém světě, aby pomáhalo vysoce hodnotnými díly s protiválečnou tematikou zabránit světové katastrofě, již hrozí dobrodružná válečná politika amerického imperialismu a jeho*

²⁷ PAVELČÍKOVÁ, Nina. Počáteční fáze procesu normalizace“v Severomoravském kraji v letech 1968–1971, str. 30. In: GÍMEŠ, Emil, ed. a KOUDELKA, František, ed. *Počátky "normalizace" na severní a střední Moravě: sborník studií*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1996. 136 s. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR; sv. 24. ISBN 80-85270-56-0.

²⁸ POSPÍŠIL, Filip a BLAŽEK, Petr. *"Vraťte nám vlasy!": první máničky, vlasatci a hippies v komunistickém Československu: studie a edice dokumentů*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2010. Šťastné zítřky; sv. 3. ISBN 978-80-200-1873-1, str. 227.

²⁹ OTÁHAL, Milan. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. Česká společnost po roce 1945; sv. 7. ISBN 978-80-7285-137-9, str. 19.

³⁰ OTÁHAL, Milan, *Opozice, moc, společnost*, Praha 2001, str. 32.

³¹ DUŠKOVÁ, Dagmar, ed., MORGANOVÁ, Pavlína, ed. a ŠEVČÍK, Jiří, ed. *České umění 1938-1989: (programy, kritické texty, dokumenty)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2001. ISBN 80-200-0930-2, str. 470.

spojenců.“³² Podle Jiřího Valocha „...geometrická abstrakce nebyla akceptována vůbec a aktuální typy konceptuálního, akčního či tělového umění a land artu nebyly vůbec jako „umění“ chápány, a když už, tak jako „nepřátelské“. Různé typy figurativní tvorby byly někdy akceptovány více, jindy méně, podle situace i podle toho, jak se podařilo vysvětlit literární obsahy příslušným orgánům“.³³

V reakci na oficiální kulturu začala Jazzová sekce v Praze vydávat v roce 1979 sešity ediční řady věnované portrétům tehdejších výtvarníků z polooficiální a neoficiální kultury.³⁴ K vystoupení se odhodlala i skupina mladých výtvarníků se záštitou Pavla Zatloukala v rámci výstavy *Konfrontace 77* v Psychiatrické léčebně v Kroměříži. Díky těmto polooficiálním aktivitám bylo navázáno na kulturně umělecké aktivity šedesátých let.³⁵ „Politicky nesnesitelná situace nás sice v období normalizace uzavřela v ostře sledovaných hranicích, ale nevrla nás mimo svět. A také nás nezavřela paměti, nemohla přetrhnout vědomí imanentní kontinuity umění a kultury, i když podvázala možnosti svobodné veřejné prezentace.“³⁶

³² Dušan Konečný, Naše umění slouží zájmům lidu a socialismu. *Výtvarná kultura: časopis SČVU*.VI, č. 5, Praha: Orbis, 1982. ISSN 0139-9365, str. 4–17.

³³ DANĚK, Ladislav. Existenciální figurace versus čisté formy a koncepty. str. 244–245. BINDER, Ivo et al. *Uhlem, štětcem, skalpelem...: sbírka kresby Muzea umění Olomouc = By charcoal, paintbrush, scalpel...: collection of drawings of the Olomouc Museum of Art*. Vydání první. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, [2016], ©2016. 431 stran. Sbírkou Muzea umění Olomouc = Olomouc Museum of Art collections. ISBN 978-80-88103-04-2. Převzato z: VALOCH, Jiří. 70. léta, In: MÜLLEROVÁ, Štěpánka [dnes Bielezová] (red.), VALOCH, Jiří ed. a ZATLOUKAL, Pavel ed., *Mezi tradicí a experimentem. Práce na papíře a s papírem v českém výtvarném umění 1939–1989*, kat. krátkodobé stálé expozice, Olomouc, Muzeum umění, 1997, s. 18.

³⁴ DUŠKOVÁ, Dagmar, ed., MORGANOVÁ, Pavlína, ed. a ŠEVČÍK, Jiří, ed. *České umění 1938-1989: (programy, kritické texty, dokumenty)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2001. ISBN 80-200-0930-2, str. 470.

³⁵ Daněk, Ladislav, *Výtvarná kultura, Dějiny Olomouce*. 1. vyd. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2009. str. 431–432. ISBN 978-80-244-2370-8.

³⁶ DANĚK, Ladislav. Byla soba postmoderny jen postmoderní?. str. 288–289. BINDER, Ivo et al. *Uhlem, štětcem, skalpelem...: sbírka kresby Muzea umění Olomouc = By charcoal, paintbrush, scalpel...: collection of drawings of the Olomouc Museum of Art*. Vydání první. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, [2016], ©2016. 431 stran. Sbírkou Muzea umění Olomouc = Olomouc Museum of Art collections. ISBN 978-80-88103-04-2. Převzato z: VALOCH, Jiří. 70. léta, In: NEUMANN, Ivan, Závěrem, In: POTŮČKOVÁ, Alena, NEUMANN, Ivan, HANEL, Olaf a ŠETLÍK, Jiří et al., *Umění zastaveného času. Česká výtvarná scéna 1969–1985*, kat. výstavy, Praha, České muzeum výtvarných umění, 1996, s. 205.

³⁶ DUŠKOVÁ, Dagmar, ed., MORGANOVÁ, Pavlína, ed. a ŠEVČÍK, Jiří, ed. *České umění 1938-1989: (programy, kritické texty, dokumenty)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2001. ISBN 80-200-0930-2, str. 470.

Důležité je ovšem upozornit na nezanedbatelné množství lidí, kteří se rozhodli odstěhovat z Československa. Jednalo se tak již o třetí vlnu emigrace a s ní odešla výrazná část inteligence, která však vytvořila zahraniční odboj a literárně, finančně i politicky podporovala protirežimní tuzemskou opozici, která se v polovině sedmdesátých let (ve stejné době, kdy Gustav Husák nahradil Ludvíka Svobodu na postu prezidenta) zaktivizovala, což vyústilo vydáním Charty 77. Ta se etablovala zezdola, od inteligence uklizené do dělnických profesí a odvolávala morální rovinu, která by měla zavazovat komunistickou stranu k dodržování základních lidských práv a svobod, protože se tak zavázala činit podepsáním listiny na Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE) v Helsinkách v roce 1975 (7. zásada: respektování lidských práv a základních svobod včetně, svobody smýšlení, svědomí, náboženství nebo přesvědčení).³⁷

Na vlnu podpisových akcí a činnost Charty 77 (zkratkou pouze CH-77) odpověděla komunistická strana cílenou snahou ji pošpinit. Oddělení propagandy a agitace či politicko-organizační oddělení ÚV KSČ vytrvale vydávaly zprávy o protistátním jednání „ztroskotanců a samozvanců“. *„Na těchto shromážděních byl vysloven jednoznačný souhlas se stanoviskem ÚV KSČ a odsouzena podvratná činnost skupiny signatářů charty 77. Například rektori vysokých a ředitelé ostatních škol v Bratislavě po vyslechnutí informace [ÚV KSČ] vyjádřili svoje rozhořčení a činnost charty označili za protisocialistickou. Řada diskutujících vyslovila požadavek, aby došlo k potrestání těchto nepřátelských elementů podle platných zákonů republiky.“*³⁸ Normalizační vedení také nechalo vydat Antichartu,

³⁷ SUK, Jiří. Od Charty 77 k Občanskému fóru. Pokus o proměnu morální opozice v politickou pozici, str. 172–173. In: BLAŽEK, Petr, ed. a PAŽOUT, Jaroslav, ed. *Dominový efekt: opoziční hnutí v zemích střední Evropy a pád komunistických režimů v roce 1989*. Vyd. 1. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 2013. 423 s. ISBN 978-80-7285-166-9.

³⁸ Zpráva politicko-organizačního oddělení ÚV KSČ o reakci krajských (městských) organizací KSČ na dopis ÚV KSČ a na článek „Ztroskotanci a samozvanci“ otištěný v Rudém právu (14. ledna 1977), str. 28. In: BLAŽEK, Petr, ed. *Tentokrát to bouchne: edice dokumentů k organizaci a ohlasům kampaně proti signatářům Charty 77 (leden–únor 1977): sborník dokumentů vydaný k mezinárodní vědecké konferenci u příležitosti 30. výročí vzniku Charty 77, konané ve dnech 21. až 23. března 2007 v prostorách Národního muzea a FF UK v Praze*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2007. 139 s. ISBN 978-80-7308-176-8.

pod kterou se (někdy na nátlak) podepsaly významné kulturní a politické osobnosti a podpořily tak jednání strany.

Dále KSČ přikročila k praktikám z padesátých let a rozhodla se pro soudní řízení proti odpůrcům, jejichž činnost byla detailně sledována a zaznamenávána. Došlo-li k porušení zákona, nejprve následoval preventivně-profylaktický rozhovor, ve kterém musela zúčastněná osoba slíbit a podepsat, že zanechá „oportunistických“ tendencí. Pakliže se však nadále angažovala, bylo zahájeno trestní řízení následované soudem a odnětím svobody. Mezi nejvýraznější postavy, na které se režim zaměřil, patřil českobudějovický biskup Josef Hlouch, kardinál Štěpán Trochta, Jan Patočka, signatáři Charty 77 či členové Jazzové sekce.³⁹ Jazzové sekci Ministerstvo kultury roku 1984 zakázalo činnost, ale členové v činnosti pokračovali ilegálně, proto některé z nich v roce 1986 odsoudili a uvěznili.⁴⁰ Od roku 1985 se pod vlivem „glasnosti“, „perestrojky“ a politiky nevměšování sovětské Rusko do záležitostí socialistických zemí nezapojovalo (rozhodnutí Michaila Gorbačova). Aktivity odpůrců režimu se opět zvyšovaly a odbojáři se sebe nabalovali další především mladé lidi. Vznikala řada nezávislých iniciativ (na Moravě Společnost přátel USA či Hnutí za občanskou společnost), která se vymezovala proti Chartě 77, již viděla jako již zmedializovanou a nestarající se o zájmy méně známých osob. Přibývalo také podpisových akcí. Příkladem uveďme dokument Několik vět, kterou do listopadu podepsalo 40 000 lidí a jenž volala po propuštění politických vězňů, zrušení cenzury, veřejnou občanskou diskuzi.⁴¹

„K vystupňování represí vůči nonkonformním občanům se již představitelé režimu

³⁹ Zpráva Petra Uhla o represivních krocích proti signatářům Charty 77, str. 118–126. In: BLAŽEK, Petr, ed. *Tentokrát to bouchne: edice dokumentů k organizaci a ohlasům kampaně proti signatářům Charty 77 (leden–únor 1977): sborník dokumentů vydaný k mezinárodní vědecké konferenci u příležitosti 30. výročí vzniku Charty 77, konané ve dnech 21. až 23. března 2007 v prostorách Národního muzea a FF UK v Praze*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2007. 139 s. ISBN 978-80-7308-176-8.

⁴⁰ DEVČEVOVÁ, Ivana, František STÁREK, Michal STEHLÍK. *Tváře undergroundu*. Vyd. 1. Editor Anna Novotná. V Praze: Radioservis, 2012. ISBN 978-80-87530-17-7, str. 28-29.

⁴¹ PAŽOUT, Jaroslav. Postihy za protirežimní vystoupení v Československu na konci 80. let, str. 161–162. In: BLAŽEK, Petr, ed. a PAŽOUT, Jaroslav, ed. *Dominový efekt: opoziční hnutí v zemích střední Evropy a pád komunistických režimů v roce 1989*. Vyd. 1. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 2013. 423 s. ISBN 978-80-7285-166-9.

*neodhodlali a s ohledem na mezinárodně politickou situaci pravděpodobně ani odhodlat nemohli.*⁴²

I přes tyto aktivity se však většina společnosti až do roku 1989 zdála apatická. „...*Hluboká krize lidské identity, způsobovaná „životem ve lži“ a tento život zpětně umožňující, má nepochybně svou mravní dimenzi: projevuje se – mimo jiné – jako hluboká mravní krize společnosti. Člověk propadlý konzumní stupnici hodnot, „rozpuštěný“ v amalgámu civilizační stádnosti a nezakotvený v řádu bytí pocitem vyšší odpovědnosti, než je odpovědnost k vlastnímu přežití, je člověkem demoralizovaným; o tuto jeho demoralizaci se systém opírá, ji prohlubuje, jejím je společenským průmětem...*“⁴³

Ke změně poměrů došlo pod vlivem zavedení perestrojky. Komunistická strana Československa se rozhodla rozpohybovat ekonomiku a podpořit obchod se západními zeměmi. Ve společnosti začaly převládat prodemokratické tendence a jednotlivé opoziční aktivity se postupně sdružovaly. „... *Přes veškerá pozitiva kontrarozvědné činnosti je nutné upozornit na stupňující se nežádoucí a společensky nebezpečný jev, kterým je propojování politické opozice z řad signatářů a stoupců „CH-77“ s reakčními duchovními řím. kat. církve a laickým apoštolátem se zřejmým záměrem vytvořit jednotnou frontu odporu se zneužitím náboženského citění obyvatelstva...*“⁴⁴

Pod vlivem politických změn se i v Olomouci začaly vzrůstat aktivity Galerie podloubím (viz níže) a Divadla hudby, které se zaměřovaly především na vystavování děl mladých autorů. Zvýšila se i mobilita občanů za výstavami a akcemi nejen do významných kulturních středisek, jako například Prahy, Bratislavy, Brna, ale i do menších center, kde se konaly akce velkého významu (Uničov, Šternberk, Hranice, Sovinec, Kroměříž). Postupně

⁴² OTÁHAL, Milan. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. Česká společnost po roce 1945; sv. 7. ISBN 978-80-7285-137-9, str. 20.

⁴³ HAVEL, Václav. *Moc bezmocných a jiné eseje*. Vyd. 1. Praha: Knihovna Václava Havla, 2012. ISBN 978-80-87490-13-6, str. 96–225.

⁴⁴ Archiv bezpečnostních složek, Přírůstek fondu Správa StB Ostrava z 16. 6. 1998, Čtvrtletní informace 1986 – karton 13, tr. 2.

se narušila představa kulturní ghettoizace Olomouce. Mladí výtvarníci se spojovali v hnutí snažící se dosáhnout svých ideálů a společně tvořit, například šternberská Surrealistická skupina ve složení Leonia Kryvošeje (1957), Romana Kubíka (1961), Pavla Surma (1964).⁴⁵

Pád režimu v Československu vyvolaly události 17. 11. 1989, kdy došlo k policejnímu zásahu proti studentské demonstraci na Národní třídě, a následně se 19. 11. v pražském divadle Činoherní klub ustanovilo Občanské fórum. K událostem ze 17. listopadu se přihlásili i výtvarní umělci, kteří se rezolutně postavili proti jednání státu. „...*Od vlády ČSSR požadujeme: 1. zastavit represe; 2. zahájit vyšetřování brutálního zákroku proti studentům; 3. veřejně odhalit iniciátory těchto policejních zákroků a postihnout viníky; 4. zaujmout a zveřejnit stanovisko ke jmenovaným událostem, odvolat odpovědné osoby; 5. zásadně zrevidovat dosavadní politiku; 6. zahájit skutečný, veřejný dialog se zástupci Občanského fóra.*“⁴⁶ 10. 12. abdikoval Gustav Husák. Následně 29. 12. 1989 Federální shromáždění jednomyslně zvolilo ve Vladislavském sále Pražského hradu Václava Havla prezidentem.⁴⁷ K březnu 1990 se přistoupilo k federalizaci státu. Slovenské snahy o vytvoření samostatného státu vedly k dohodě mezi politiky obou národnostních stran a vyústily 1. 1. 1993 v definitivnímu rozdělení na dva samostatné suverénní státy. 26. ledna 1993 zvolila nově vzniklá Poslanecká sněmovna Václava Havla prezidentem České republiky.

Pro devadesátá léta byla typická snaha o „návrat do Evropy“, což byl jeden ze základních požadavků sametové revoluce roku 1989. Proto podal v lednu 1996 Václav Kalous oficiální přihlášku do Evropské unie a roku 1999 se Česká republika stala členem NATO. Velmi brzy si Česká republika vybuodovala na demokratické poměry stabilní

⁴⁵ Daněk, Ladislav, Výtvarná kultura, *Dějiny Olomouce*. 1. vyd. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2009. ISBN 978-80-244-2370-8, str. 436.

⁴⁶ Umělecký svaz, Provolání výtvarných umělců k vládě Československé ÚV KSČ, sdělovacím prostředkům a spoluobčanům, Ateliér II, č. 24, 1989, s. 1.

⁴⁷ DUŠKOVÁ, Dagmar, ed., MORGANOVÁ, Pavlína, ed. a ŠEVČÍK, Jiří, ed. *České umění 1938-1989: (programy, kritické texty, dokumenty)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2001. ISBN 80-200-0930-2, str. 479.

politický systém se dvěma programově opačnými silnými stranami, které se střídaly u moci v koalici s menšími stranami. Do roku 1996 v české politice převládala pravice, ale v druhé polovině devadesátých let ji vystřídala nově se etabloující sociálně demokratická levice. Na konci devadesátých let se nově také ozývaly hlasy z již překonaného dědictví *disidentu*, které „...se vrací v podobě otázek nově se formujících odpůrců soudobého globálního kapitalismu, vycházejících z nejrůznější názorové provenience.“⁴⁸

Devadesátá léta se nesla i ve znamení nezdařilé privatizace, snažící se primárně o prodej majetku do rukou Čechům, kteří však neměli potřebný kapitál na koupi a provoz podniků, která se ukázala jako pozůstatek praktik a mentalit „reálného socialismu“.⁴⁹ Teprve druhá vlna, podmíněná přílivem zahraničních investic, mohla vést k úspěšné přeměně a obnovení ekonomiky. Země uprostřed Evropy s levnou pracovní silou a gramotně vzdělaná představovala ideální lokaci pro pobočky velkých mezinárodních firem. Nově ustanovená republika nabízela nepřehledné možnosti pro podnikání, ale i daňové úniky a „tunelování“ firem a státu. Občan České republiky si musel poradit s rychlým přívalem zahraniční kultury, nově nabytou svobodou a správním chaosem, který si oproti západním zemím teprve vytvářel vlastní zákony. Kvůli náhlému kulturnímu, politickému a společenskému zmatku a ruchu se používá přívlastek „divoká“ devadesátá léta.

Z uměleckého pohledu byla devadesátá léta obdobím, kdy došlo k rozdělení na oficiální a neoficiální kulturu, řada umělců získala šanci se aktivně projevit a pokoušeli se vystavovat a prodávat svá díla. Docházelo ke vzniku nových uměleckých škol, šance se dávaly mladším umělcům. Umění již nebylo převážně mužským privilegiem, ale došlo k

⁴⁸ SUK, Jiří. Od Charty 77 k Občanskému fóru. Pokus o proměnu morální opozice v politickou pozici, str. 178. In: BLAŽEK, Petr, ed. a PAŽOUT, Jaroslav, ed. *Dominový efekt: opoziční hnutí v zemích střední Evropy a pád komunistických režimů v roce 1989*. Vyd. 1. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 2013. 423 s. ISBN 978-80-7285-166-9.

⁴⁹ *Tamtéž*.

genderovému vyrovnávání. Příležitost dostaly odvážné instalace a performance. Velkou oblibu získaly i počítačové grafické experimenty.

Devadesátá léta v Olomouci se nesla ve znamení obnovy nakladatelské a literární svobody. Na Lazcích v bývalém komplexu KOVO-DŘEVO vydala Votobie více než tisíc knižních svazků. Vznikly i další organizace zaměřující se na vydávání učebnic, příruček, slovníků, duchovní literatury, rozličné prózy a poezie, jako příklad bychom uvedli Periplum, Poznání, Netopejr, Danal, Spolek moravských nakladatelů, Spolek bibliofilů při Krajském vlastivědném muzeu, Literárně-akademický klub přátel tautologie.⁵⁰

⁵⁰ KOZELKA, Milan, ed. *Vertikální nostalgie: olomoucká literární a umělecká scéna 90. let a současnosti*. Olomouc: Votobia, 2002, Všemi směry; sv. 3. ISBN 80-7198-524-4, str. 376-7.

1. Vymezení pojmů

V posledních letech se často polemizuje nad vymezením konkrétních pojmů, které se váží k opozičním proudům. Mezi nejdiskutovanější téma patří *underground*, *druhá kultura*, *kontra-kultura*, *disidentství*, *šedá zóna*, *alternativa* a *paralelní kultura*. Není možné říci, že by se někteří striktně vyhranili, protože často spadali kvůli svým všestranným názorům a aktivitám do vícero skupin a málokdy si vůbec uvědomovali, že by vytvořili nějaké vlastní hnutí.⁵¹ Často jsou tyto pojmy i zaměňovány, proto bych je ráda na začátku své práce vymežila a zároveň i vysvětlila, proč jsem užila zastřešujícího pojmu neoficiální výtvarná kultura.

Primárně se kultura minulého režimu mezi roky 1968 a 1989 dělí na oficiální a neoficiální.

1.1 Oficiální kultura

Oficiální se rozumí kultura podporovaná režimem. Umělec, chtěl-li svá díla vystavovat, musel být zapsán ve Svazu českých výtvarných umělců či alespoň pod Českým fondem výtvarných umělců. Účast v těchto spolcích mu zajišťovala status svobodného umělce, proto i možnost se podílet na oficiálních zakázkách a vydělávat si peníze uměním. Pro oficiální umění byly typické každoroční výstavy či přehlídky soudobého umění konané na počest osvobození ČSSR nebo výročí KSČ přesně dle oficiální směrnice *Návrhu stanov Svazu českých výtvarných umělců*, který vyšel roku 1971.⁵²

⁵¹ SLÁMOVÁ, Tereze. *Český underground dubuffetovskými očima*. Brno, 2012. Dostupné online: https://is.muni.cz/th/361727/ff_b/finalni_verze.pdf. Bakalářská práce. Masarykova Univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Seminář estetiky. Vedoucí práce Rostislav Niederle, str. 6.

⁵² Svaz českých výtvarných umělců, *Návrh stanov Svazu českých výtvarných umělců*. Výtvarná práce, 1971, č. 5, s. 1–3.

Svaz se sice po federaci rozdělil na „český“ a „slovenský“, ale jinak si stále držel pevné postavení v rozhodování na poli umění. Svaz udával, která díla budou prosazována a která budou považována za nevyhovující, a to až do roku 1990.⁵³

Další právní platnost měl již zmíněný Český fond výtvarného umění, který, zjednodušeně řečeno, dbal, aby byli vybíráni umělci s vhodným ideologickým smýšlením, a zároveň zajišťoval obsahovou nezávadnost prodávaných děl. Vytvářely se umělecké komise posuzující ideovou a uměleckou hodnotu. Obrazy byly po posouzení uměleckými komisemi nabízeny prostřednictvím fondu k prodeji. Oficiální obchod s uměním byl natolik promyšlený, že vznikla i síť prodejen Dílo hlídající míru přijatelnosti obrazu i autora.⁵⁴

Z výše uvedeného vyplývá, že takto vystavěný systém kontrol a posudků měl umělce motivovat k prorežimně vhodnému chování. Za zmínku ovšem stojí, že umělce povzbuzoval i finančně. Jednotlivé spolky z předchozích let nikdy nemohly nabídnout tak dobře platově ohodnocené zakázky. Do výtvarné sféry každoročně plynuly takřka miliardové částky.⁵⁵

1. 2. Polooficiální kultura

Vznikal zde ovšem také prostor polooficiální. Umělci, již byli režimem označeni za nespolehlivé, občas mohli některá svá díla vystavit v galeriích, které se zaměřovaly právě na vyzdvihnutí méně známých výtvarníků. Často také propagovaly tvorbu mladých umělců.

Takovou galerií byla v Olomouci Galerie v podloubí (později též Galerie pod podloubím) se zřizovatelem SSM, kterou založil Vselovod Soper. Na její funkci spolupracovala řada lidí, například Marcela Škvařilová Korhoňová, teoretička umění Alena

⁵³ DANĚK, Ladislav, ZATLOUKAL, Pavel a BIELESZOVÁ, Štěpánka. *Skleník: kapitoly z dějin olomoucké výtvarné kultury 1969-1989: [Muzeum umění Olomouc – Muzeum moderního umění Olomouc, Výstavní sály Trojlodí a Salon, 26. listopad 2009 – 4. duben 2010]*. 1. vyd. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2009. str. 269–270. ISBN 978-80-87149-35-5, str. 35.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Tamtéž.

Nádvorníková, fotograf Vladimír Birgus, Hana Myslivečková, Olga Badalíková, Yvonna Boháčová. Právě poslední jmenovaná se nesmazatelně zapsala do historie této organizace. Pravidelně v třítydenním intervalu nechávala obměňovat výstavy umělců schválených Radou galerie, v níž zasedali studenti a pracovníci Univerzity Palackého ponejvíce z katedry výtvarné výchovy.⁵⁶

Umělci zde vystavující jen velmi těžko pronikali do povědomí lidí a většího uznání se jim zpravidla dostalo až po roce 1989. Snížená frekvence výstav mohla být také způsobena nedostatkem času na tvoření. Jelikož nebyli zapsáni do Svazu českých výtvarných umělců, museli si na živobytí vydělávat jinde, většinou v méně lukrativních zaměstnáních.

1. 2.1 Šedá zóna

Polooficiální kulturu bychom ztotožnili s pojmem *šedá zóna*, kdy se mezi „bílými“, prorežimními, povolenými a „černými“ zakázanými umělci vytvořila široká paleta šedi, které se s větším či menším úspěchem dařilo i přes odpor režimu pod některou z oficiální struktur vystavovat.

1. 3 Neoficiální kultura

Pod pojmem neoficiální kultura je možné si představit umělce tvořící tzv. „do šuplíku“ či vystavující pouze na soukromých výstavách určených pro omezený počet lidí. Mezi lety 1968–1989 probíhaly tyto akce převážně v bytech zúčastněných či v restauračních zařízeních. Případně mohlo jít o land art, kdy výstavy a doprovodný program probíhaly v přírodě. Do této skupiny můžeme zařadit pojmy zmíněné v následujících podkapitolách.

⁵⁶ DANĚK Ladislav a Lucie Rohanová, *Olomoucký kruh, Olomoucká polooficiální výtvarná scéna za normalizace*, Muzeum umění Olomouc – Muzeum moderního umění, Divadlo hudby, prosinec 2014.

Opět je třeba upozornit, že toto rozdělení je pouze schematické, má napomoci uvedení do problematiky neoficiálních struktur a k lepší orientaci v práci. Většina soudobých autorů si vytváří vlastní rozdělení. Například Filip Pospíšil se částečně kloní k tezi, s kterou přišel Padraic Kenney, podle kterého je třeba k pojmu *disident* přidat prvek kultury a kulturních vzorců. Vytváří tak rozdělení, které se hodí pro obecné světové principy osmdesátých let. Přináší pěti stupňovou typologii: 1. reformní *disident* uvnitř komunistické strany, 2. občanský *disident*, 3. opozici vycházející z církevního prostředí, 4. opozici vycházející z *kontrakultury*, 5. nacionalistickou antikomunistickou opozici. Jak zjistíme, na problematiku pohlížel daleko více obsahově, než je to předkládáno níže. Podle různých lidských činů (například angažovanost v církvích a občanských hnutích) vytváří lehčí a prostupnější mantinely, než jaké dovoluje striktní dělení na *underground* či *druhou kulturu*. Na druhou stranu ji však na československé prostředí není možné využít, protože vznikla jako bez akceptování možných historických, sociologických a antropologických konceptů, které se u zemí východního bloku nepředpokládaly.⁵⁷

1. 3. 1 Underground

Slovo *underground* se k označení určité skupiny lidí nejspíše poprvé použilo roku 1957 v návaznosti na film o Andy Warholovi, Jonasu Mekasovi, Stanu Brakhageovi, Jacku Smithovi a jejich vymezení proti oficiální kultuře.

Ve významu kulturním použil termín Marcel Duchamp na přednášce ve Philadelphii, když uvedl, že „*velký umělec zítřka půjde do podzemí*.“ Do *undergroundu*, do sféry oddělené od oficiálního proudu, bude se proti němu vymezovat. Ač samotné pojetí *undergroundu* pocházelo ze západu – kapely hrající mimo mainstream zde byly zařazovány do

⁵⁷ POSPÍŠIL, Filip a BLAŽEK, Petr. "*Vraťte nám vlasy!*": první máničky, vlasatci a hippies v komunistickém Československu: studie a edice dokumentů. Vyd. 1. Praha: Academia, 2010. Šťastné zítřky; sv. 3. ISBN 978-80-200-1873-1, str. 224.

undergroundové hudby – skutečné „podzemí“ tyto skupiny nikdy nezažily. I přes nesouhlas a v některých případech i pronásledování establishmentu stále mohly hrát a vydávat svá alba. Nikdy se nestalo, že by je jako ve státech východního bloku, záměrně odsunuli na okraj společnosti a označili za vydědence.⁵⁸ „Cílem *undergroundu* na Západě je destrukce *establishmentu*. Cílem *undergroundu* u nás je vytvoření druhé kultury..., která nemůže mít za cíl destrukci *establishmentu*, protože by se mu tím sama vehnala do náruče.“⁵⁹

S pojmem *underground* přišel v českém prostředí až Ivan Martin Jirous v únoru 1975, když vydal *Zprávu o třetím českém hudebním obrození*, ve které jasně deklaroval své myšlenky a postoje. Ve stati se nejprve vyjadřuje k soudobé kultuře (především hudební), následně prosazuje názor, že by umělec měl být naprosto svobodný, nespoutaný režimem, a v závěru předkládá své pojetí pojmů *undergroundu* a *druhé kultury*. O *undergroundu* mluví jako o „...*duchovní pozici intelektuálů a umělců, kteří se vědomě kriticky vymezují vůči světu, ve kterém žijí. (...) Underground vytvářejí lidé, kteří pochopili, že uvnitř legality se nedá nic změnit, a kteří ani neusilují do legality vstoupit.*“ Umělec má tedy na režim a společnost působit. „*Proto je jedním z výsostných znaků umění vytváření neklidu.... Cílem undergroundu u nás je vytvoření druhé kultury. Kultury, která bude naprosto nezávislá na oficiálních komunikačních kanálech a společenském ocenění a hierarchii hodnot, jak jimi vládne establishment.*“⁶⁰ Ze slov Ivana Martina Jirouse je možné vyvodit, že dle jeho konceptu vychází *druhá kultura* přímo z *undergroundu*. Zde bychom si měli uvědomit, že Ivan Martin Jirous se stal, přesně jak ve své diplomové práci Tereza Slámová⁶¹ vyjádřila, „*teoretikem umění českého undergroundu*“. Jím skutečně byl. Vytvořil stěžejní práce, které

⁵⁸ VESELÝ, Luboš. *Underground* (Charty 77), str. 112. In: BLAŽEK, Petr, ed. *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989*. Praha: Dokořán, 2005. ISBN 80-7363-007-9.

⁵⁹ KABALA, Jan (pravým jménem Ivan Martin Jirous). *Zpráva z hudebního podzemí*. Svědectví, 1976, č. 51.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ SLÁMOVÁ, Tereza. *Český underground dubuffetovskými očima*. Brno, 2012. Dostupné online: https://is.muni.cz/th/361727/ff_b/finalni_verze.pdf. Bakalářská práce. Masarykova Univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Seminář estetiky. Vedoucí práce Rostislav Niederle, str. 11.

daly hnutí svá pravidla a myšlenky, ale nemůžeme opomíjet, že je to pouze jeho představa, s kterou se ztotožnila pouze část opozice společnosti, která přijala principy *undergroundu* a ztotožnila se s názory Jirouse. Když bychom z daného textu vyzdvihli stěžejní body jeho „programu,“ došli bychom k názoru, že *underground* a *druhá kultura* mohla vzniknout pouze v Praze. V žádných jiných větších městech Československa bychom totiž nenašli tak velkou koncentraci intelektuálů a zároveň tolik dobrých kontaktů na zahraničí jako právě v Praze, což zaručovalo ochranu vyvolanou mezinárodní solidaritou. U *druhé kultury* s tím ovšem nelze souhlasit (viz podkapitola 1. 3. 2).

Jirous po revoluci prosazoval názor, že dříve bojoval především za svou vlastní svobodu, ne za celý národ.⁶² Ovšem, ač v prvopočátku mohlo jít pouze o apolitické vyjádření životního stylu, muselo jeho jednání přerůst do politických snah a zaujmout masy lidí, bez kterých by nedosáhl nikdy svého cíle.

Další významnou osobou spjatou s *undergroundem* je Egon Bondy, který ve svém stěžejním díle *Invalidní sourozenci* z roku 1974 ukazuje, že představa kulturní komuny je reálná a svou koncepcí života s hudbou, uměním a přáteli inspiroval současnou mladou generaci.⁶³

Pojem *underground* zajímavě charakterizoval Josef Alana ve své vynikající studii z roku 2001: „... *Krajní pól této scény představoval kulturní underground, který byl nesen odmítáním nebo ignorováním totalitního režimu či jeho institucí a představoval formu vědomého odporu. Ačkoli měl několik odlišně historicky situovaných podob, všechny spojovaly shodné obecné rysy, především výrazná orientace na oblast umění, lpění na tvůrčí nezávislost, uzavřenost do vlastního světa, s tím spojené utváření relativně úzkých kulturních*

⁶² SLÁMOVÁ, Tereze. *Český underground dubuffetovskými očima*. Brno, 2012. Dostupné online: https://is.muni.cz/th/361727/ff_b/finalni_verze.pdf. Bakalářská práce. Masarykova Univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Seminář estetiky. Vedoucí práce Rostislav Niederle, str. 17.

⁶³ BONDY, Egon. *Invalidní sourozenci*. Bratislava: Archa, 1991. 150 s. ISBN 80-7115-018-5.

enkláv.⁶⁴ Ve své koncepci „*undergroundu* s několika odlišnými historickými podobami“ řadí pojmy jako druhá kultura či *šedá zóna* přímo pod *underground*. Takovýto přístup je v předkládané práci odmítnut a k pojmům se přistupuje jako k hierarchicky souřadícím.

1. 3. 2 Disidenti

Další skupinu, která byla v této práci již zmíněna, tvořila skupina pražských intelektuálů sdružující kolem sebe nepřeborné množství lidí různých profesí a zájmů, kteří se snažili probudit československý národ a svrhnout přežitý komunistický režim. Jednalo se o *disidenty*.

Původní význam slova *disident* je ale odlišný. Měl jím být kritik režimu v Sovětském svazu, který dříve jejich ideologii sdílel, byl členem strany a později názor změnil. V našem geografickém horizontu by tedy šlo o celou řadu členů komunistické strany, kteří v roce 1968 nesouhlasili se vstupem vojsk Varšavské smlouvy do Československa, a proto vystoupili ze strany a následně byli perzekuováni. Uvedená charakteristika *disidentství* se rozšířila po celém východním bloku. Později byl pojem *disident* používán k označení všech lidí bojujících proti režimu, kteří za své jednání byli stíháni a zatýkáni.⁶⁵

Za zmínku stojí, že například Ivan Martin Jirous se za *disidenta* nepovažoval, jak se i ve *Zprávě o třetím českém hudebním obrození* vyjádřil.⁶⁶

Václav Havel v díle *Moc bezmocných* přiblížil a na svou dobu trefně vysvětlil *disidentství* v širším slova smyslu: Jsou to „... *takové skupiny, které své nekonformní postoje a kritické názory vyjevují trvale a veřejně, které se netají svým nezávislým politickým myšlením nebo které samy sebe v té či oné míře přímo jako určité politické síly chápou.*

⁶⁴ ALAN, Josef. *Alternativní kultura*. Praha. Nakladatelství Lidové Noviny, 2001, str. 19.

⁶⁵ *Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému. Díl 6, sv. 2, Ši-Už*. Praha, 1943.

⁶⁶ JIROUS, Ivan Martin. *Zpráva o třetím českém hudebním obrození*. Dostupné online na <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/zprava-o-tretim-ceskem-hudebnim-obrozeni-unor-1975/>. Citace dne 19. 5. 2017.

Pojem „opozice“ se v tomto pojetí víceméně kryje s pojmem „disidentství“, přičemž mezi těmi, kteří jsou takto označováni, jsou přirozeně velké diference v tom, nakolik toto označení přijímají či odmítají.⁶⁷ Havel podotýká, že tezi přijímá od západních novinářů. Vytvořil seznam bodů, které by člověk pokládáný za *disidenta* měl splňovat. Měl by žít v pravdě, své názory projevovat veřejně a soustavně, a proto je na Západě i ve své zemi známý, což mu zaručuje jistou míru ochrany, jeho činnost je zaměřena na širší skupinu obyvatelstva a je alespoň částečně politického charakteru. Má se jednat o intelektuálně založeného člověka, který předkládá své názory na papíře, protože to je nejsnáze rozšířitelný a viditelný prostředek boje proti systému. *Disident* přesně ví, kde má být dle systému jeho vyznačené místo, a přesto tyto pomyslné hranice překročí a projevuje své názory.⁶⁸

1. 3. 3 Paralelní kultura

Výraz *paralelní kultura* uvedl Václav Havel (1936–2011) ve svých *Šesti poznámkách o kultuře*, v níž paralelní kulturu chápe jako prostor neoficiální. Vytvořil tak další pojem pro již existující termín. „*Nic víc a nic míň než kultura, která z těch či oněch důvodů nechce nebo nemůže nebo nesmí zasahovat veřejnost těmi médii, která řídí státní moc, což jsou v totalitním státě všechna nakladatelství, tiskárny, výstavní síně, koncertní a divadelní sály, vědecké ústavy atd. Tato kultura tudíž využívá jen toho, co zbývá: psacích strojů, soukromých ateliérů, bytů, stodol a podobně.*“⁶⁹

Havel rozebírá pojem *paralelní kultura* především z pohledu programového. Snaží se předestřít, že tato skupina se kvůli své rozmanitosti a pestrosti nikdy nemůže přetvořit do jednolitého proudu svázaného konkrétním protirežimním programem. Vyjadřuje se tak

⁶⁷ HAVEL, Václav. *Moc bezmocných a jiné eseje*. Vyd. 1. Praha: Knihovna Václava Havla, 2012. ISBN 978-80-87490-13-6, 12. kapitola (str. nečíslované).

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ HAVEL, Václav. *Eseje a jiné texty z let 1970-1989; Dálkový výslech*. Vyd. 1. Praha: Torst, 1999. 485 s. Spisy; 4. ISBN 80-7215-090-1

v návaznosti na zahraniční studie, které se snažily určit, jakým směrem jdou lidé, kteří nejsou činní v oficiální sféře. Uznává, že v této *paralelní kultuře* není možné nalézt pouze kvalitní díla, ale spíše sběr všeho, co lidská tvořivost dokáže vyplodit, a sám se neodvažuje postavit do role kritika kvality díla, protože přiznává neexistenci absolutní pravdy.⁷⁰

1. 3. 4 Druhá kultura

Druhá kultura je pak v podstatě opětovným dublováním pojmu neoficiální či paralelní. Bývají do ní zahrnováni lidé, kteří odešli z oficiální umělecké scény, aby se nemuseli potýkat se státními strukturami, jak to dobře vystihl Ivan Martin Jirous (viz výše). K této problematice zajímavě přistoupil v publikaci *My všichni buřiči a měšťáci* Martin C. Putna. Snažil se konkrétně přiblížit myšlení a jednání lidí, kteří odešli dobrovolně do „podzemí“, a vysvětlit, proč tak učinili. Představuje čtyři etapy, kterými takový člověk musel projít: „...1) odpor k oficiálnímu světu a kultuře, 2) odchod z něho, 3) sdružení s lidmi podobně uvažujícími, 4) vytvoření jiného, paralelního světa s jinou kulturou a jinými hodnotami.“⁷¹

Měli bychom ovšem vnímat mírný rozdíl ve významu mezi *paralelní* a *druhou kulturou*. Druhá zmiňovaná do svého „programu“ kromě ideového přístupu zařazuje i každodennost, problémy s běžným životem a strach o rodinu a myšlenku, že i kulturní inteligence by měla vyslovovat svůj názor na současné dění, moci svobodně a nezávisle myslet. *Druhá kultura* měla vytvořit podmínky pro možnost dále tvořit a udržet kontinuitu kulturního vývoje. „Rodila se druhá kultura, která přinesla trvalé hodnoty.“⁷² *Druhá kultura* tak přiznávala stejnou důležitost kulturním hodnotám, stejně jako protirežimnímu boji.

⁷⁰ HAVEL, Václav. *Eseje a jiné texty z let 1970-1989; Dálkový výslech*. Vyd. 1. Praha: Torst, 1999. Spisy; 4. ISBN 80-7215-090-1, str. 475–491.

⁷¹ PUTNA, Martin. *My všichni buřiči a měšťáci*. In: PILAŘ, Martin. *Underground*. Brno. Host, 1999, str. 14.

⁷² OTÁHAL, Milan. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. 649 s. Česká společnost po roce 1945; sv. 7. ISBN 978-80-7285-137-9, str. 112.

Ač *druhá kultura* „vyklíčila“ v Praze, záhy se přenesla do kulturních periférií, kde díky ní vznikla řada odbojových skupin, jejichž význam se ukázal jako nezanedbatelný a rozhodně bychom neměli bagatelizovat snahy jednotlivých skupin. V Praze měli představitelé *druhé kultury* výhodu, že se „neztratili v systému“, o čemž si mediálně neznámí lidé na Moravě mohli nechat jen zdát. Ale i přesto bojovali a přijali neustálou hrozbu perzekuce. Příkladem bychom mohli uvést Ostravu reprezentovanou například Šavrdou (ve spisech od StB označován jako akce „ŠAVLE“), který vytvářel protistátně zaměřenou literaturu předávanou do zahraničí a zároveň „... je přesvědčen o své popularitě natolik, že vylučuje jakýkoli trestní postih za prováděnou činnost v domnění, že čl. státní orgány nebudou jeho uvězněním riskovat novou vlnu protestů západních sdělovacích prostředků.“⁷³ Po jeho smrti navázala na kontakty s CH-77 jeho žena Dolores.⁷⁴ Neměli bychom ovšem opomíjet i další významná střediska odporu na Moravě. Uničov reprezentovaný Janem Soldánem (ve spisech StB pod heslem „STATEK“), Lipník nad Bečvou a zde působící Tomáš Hradílek (objekt akce „REDAKTOR“), Bruntál a Karlovu Studánku, Mariánské Údolí s Rudolfem Berezou (akce TRASA), Přerov (František Adamík [akce NELEGAL] a nepřeberné množství dalších, jejichž jména bychom našli ve vyšetřovacích spisech StB (olomoucké osobnosti budou zmíněny níže).⁷⁵

Vidíme, že na malých městech šlo o převážně osamocené aktivity odvážných lidí, bez kterých by ovšem nikdy nedošlo ke zmobilizování české společnosti.

⁷³ Archiv bezpečnostních složek, Přírůstek fondu Správa StB Ostrava z 16. 6. 1998, karton 13 – čtvrtletní informace z roku 1985, strana 6.

⁷⁴ Archiv bezpečnostních složek, Přírůstek fondu Správa StB Ostrava z 16. 6. 1998, karton 13 – čtvrtletní informace z roku 1988, strana 7.

⁷⁵ Archivy Ministerstva vnitra SSR a Bezpečnostních složek, Brno-Kanice.

1. 3. 5 Kontrakultura

Kontrakultura se řadí na stejnou úroveň jako *neoficiální kultura*, ovšem opět s rozdílem, že *kontrakultura* už svým označením „kontra-“ evokuje ostřejší, cílený boj a poměrně neoprávněně sdružuje všechna hnutí druhé poloviny 20. století.

Pojem se poprvé objevil v roce 1951 v Parsons a později roku 1960 u J. Milтона Yíngera v sociologické eseji, ve které za *kontrakulturu* označil aktivní radikálně odmítavý postoj vůči hodnotám majoritní společnosti a vůči dominantní kultuře. Podle Yíngera ji lze definovat jako ostře kontrastní, protestní, opoziční typ subkultury minoritní skupiny, jíž typickým znakem je nejen odlišnost v oblasti hodnot, norem, idejí, životního stylu, ale i nesouhlas s nimi a negativní sebevymezení vůči dominantní kultuře a vědomá kontraindikace vedoucí mnohdy např. až k politickému extremismu, fanatismu či násilným činům.⁷⁶

Zajímavé je i vysvětlení pojmu dle *Velkého sociologického slovníku*, který pomíneme-li první význam *kontrakultury*, podle něhož má jít o „...*marginalizované skupiny narkomanů, alkoholiků, bezdomovců, zločineckých gangů*“, chápe ve druhém významu ve výrazněji obecnější formě než Yínger jako kulturu, kterou „... *lze spojovat s nejrůznějšími hnutími reagujícími na sociální a politické klima ve společnosti, na nemožnost seberealizace, na obtížnost politické participace, na diskriminující charakter legislativy, oficiální politiky či oficiální kultury. S tímto druhým typem **kk.** se lze setkat u revoltujících skupin mládeže snažících se o určitý sociální, umělecký, ekologický či politický program, který ale není součástí dominantní kultury.*“⁷⁷

⁷⁶ YINGER, J. Milton. *Contraculture and subculture*. American Sociological Review, Vol. 25, 1960/5, p. 629. Dostupné online: <http://www.artslexikon.cz//index.php?title=Kontrakultura>.

⁷⁷ LINHART, Jiří, ed. *Velký sociologický slovník. Sv. I, A-O*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1, str. 526.

1. 3. 6 Alternativní kultura aneb „*Alternatia není žádný underground*“

Alternativní kultury se jako označení uměleckého směru poprvé použilo v textu Herberta Marcuse *O afirmativním charakteru kultury*, kde autor za *alternativní* považuje vše, co se vyhraňuje proti oficiální kulturní produkci, která „... nejen poskytuje podle všeho přesvědčivé důkazy o sociální a subjektivní autonomii jakémukoliv danému politickému systému, ale také znemožňuje nesouhlas a změnu, protože dosvědčuje status *qou* jako oprávněný a produktivní svou vlastní existencí.“⁷⁸ Herbert tak užívá termínu *alternativy* v jejím obecnějším významu především pro roky takzvané „normalizace“, kdy již nešlo o tvrdě stíhaný *underground*, ale o státem kontrolovanou oblast umění s nižšími tresty než například v období padesátých let.

V užším slova smyslu jde o popsání určité umělecké skupiny. Mohlo jít o hudebně, výtvarně či jinak zaměřená hnutí.

Prvně bychom si pojem přiblížili v rámci hudby. Jednalo by se o umělecký směr od 70. let do roku 1989 vznikající kolem rockových a punkových kapel, k jejichž odkazu se hlásila především mladá generace.

Hnutí lidí inklinujících k zakázaným kapelám se začalo označovat za *alternativní* teprve od roku 1979 po vystoupení kapely Art Bears, která přinesla do českého prostředí britský význam pojmu *alternativní kultura*, a jelikož to přesně pasovalo na tehdejší klima v Československu, začalo se pojmu běžně využívat a „ukryly“ se za něj mnohé další směry (punk, ska, rock and roll, reggae).⁷⁹

Hudební kapely takového zaměření představovaly únik od režimem svázaných konvencí a utopickou ideu možnosti otevřeně projevit svůj názor, a proto se okruh jejich

⁷⁸ FODTER, Hal. *Umění po roce 1900: modernismus, antimodernismus, postmodernismus*. Praha: Slovart, 2007, str. 681.

⁷⁹ JONSSONOVÁ Pavla. *Mýty české hudební alternativy osmdesátých let*. Praha 2013. Dostupné online: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/140027781/?lang=cs>, Dizertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, Doktorský studijní program Antropologie, str. 17.

příznivců rychle zvyšoval. Proti tomu ovšem v roce 1981 ostře vystoupil nově jmenovaný inspektor kultury a významný člen vládnoucí strany František Trojan svým seznamem zakázaných pražských bigbítových kapel a dal jasný signál, že chce zastavit tuto novou vlnu. Původně Trojan sezval uzavřenou skupinu lidí (pracovníci pražských kulturních domů, klubů, agentur a podobných organizací) a nadiktoval jim všechny nevyhovující kapely. Soupis se ukázal jako nečekaně velký, což vyvolalo náležité pozdvižení vedoucí k rychlému rozšíření této tajné informace. Mezi zakázanými kapelami se objevil Pepa Nos, Žlutý pes, Personál X, Vladimír Merta, Bluesberry, Yo Yo Band, Extempore, Psí vojáci. Celkem seznam obsahoval 35 kapel, kterým Svaz hudebníků znemožnil jakékoli účinkování na hudebních akcích. Trojan dále ustanovil, že jakákoli spolupráce s danými kapelami se považuje za protistátní jednání a bude náležitě trestáno. Předpokládaný útlum nonkonformních kapel však nenastal. Uvolněné místo zaujala další generace kapel (Precedens, Letadlo, Jasná páka a další) označovaných za novou vlnu. Trojanův seznam ostrakizoval vypsané kapely na periferii a nově vzniklé zaplnily uvolněné kulturní domy v Praze.⁸⁰

Brzy se i tyto kapely (často obsahovali jednotlivé hudebníky za starší generace již rozpadlých kapel) označily za nositelé „zhýralé“ západní morálky a jejich činnost se postupně zakazovala nebo alespoň omezovala prostřednictvím řady příkazů, mezi které patřila například změna jména kapely z cizího (většinou anglického) jazyka do češtiny, slušné oblékání, české texty, ideologická nezávadnost. Vše bylo prověřováno na takzvaných „přehrávkách“ před komisí složené ze starší generace hudebníků tvořících dle norem komunistické strany a jednoho zástupce StB. Profesionální kapely musely splnit přísné

⁸⁰ CHADIMA, Mikoláš. *Alternativa I: od rekválifikací k "nové" vlně se starým obsahem: (svědectví o českém rocku sedmdesátých let)*. Druhé vydání, v nakladatelství Galén první. Praha: Galén, [2015], ©2015 Olivovníky. ISBN 978-80-7492-203-9, str. 530–532.

podmínky a častěji je zvaly na „přehrávky“. U vesnických kapel či hudebních spolků proti tomu stačilo, když před komisí zahrál pouze jeden zvolený zástupce.⁸¹

Na druhé straně se však udržely některé kapely jako například The Plastic People of the Universe či Extempore J.J. Neduhy, které se odmítly znormalizovat a musely vystupovat v klubech, jako byl ku příkladu kulturní dům Cíl, který svým příznivcům nabízel útěk od oficiálních struktur. Vedl jej Miloš Čuřík, který díky četným zahraničním kontaktům přinášel zprávy nejen o světových politických, literárních a společenských novinkách, ale i o rockových a jazzových kapelách. Následně nuceně přesídlil do klubu Labyrint, poté Rokosky, kde nabídl mladým kapelám možnost vystupovat.⁸²

Trojanova snaha pak byla v roce 1983 podpořena uveřejněním demagogicky zaměřeného článku v týdeníku Tribuna s názvem *Nová vlna se starým obsahem*. Šlo o vykonstruovaný text, jehož úkolem bylo postihnout hudebníky rocku, punku a obecně nové vlny. Článek měl ukázat, že se hudební skupiny skrze texty písní snaží o „podvratnou“ protistátní činnost.⁸³ *„Není náhodou, že tkz. punk rock i „nová“ vlna rocku byly a jsou prostřednictvím západních stanic i jinými cestami /např. pašováním gramofonových desek či magnetofonových kazet / šířeny i do naší republiky. Záměr, který diverzní centrály sledují, je dvojitý: Jednak působit prostřednictvím tohoto hudebního braku přímo na naši mládež, a za druhé pod hesly o „nové“ světové hudební vlně vyprovokovat u nás vznik skupin, které by produkovaly tuto, všem estetickým a morálním normám odporující hudbu... S oblečením si v ničem nezadá úroveň hudby a textů. Jednotvárné, opakující se melodie/ pokud se tak dá*

⁸¹ KOŤAROVÁ, Monika. *Hudební underground, nezávislé iniciativy a Charta 77 ve východních Čechách*. Pardubice 2006. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, Katedra historických studií. Vedoucí práce Jan Kalous, str. 42.

⁸² HRABALIK, Petr. *Kořeny české alternativní scény*. Česká televize, Bigbit, Internetová encyklopedie rocku. Dostupné online: <http://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/clanky/151-koreny-ceske-alternativni-sceny/>. Citováno dne 16. 7. 2017.

⁸³ CHADIMA, Mikoláš. *Alternativa I: od requalifikací k "nové" vlně se starým obsahem: (svědectví o českém rocku sedmdesátých let)*. Druhé vydání, v nakladatelství Galén první. Praha: Galén, [2015], ©2015 Olivovníky. ISBN 978-80-7492-203-9, str. 541.

*mnohadecibellový zvuk vůbec nezvat/ doprovázející spíše chovance psychiatrických léčení, než lidi, kteří se vydávají za „umělce“.*⁸⁴ V textu se zaměřil autor i na zřizovatele, které donutil zřít se vybraných kapel, aby tak i oni nedostali výstrahu za nevhodné ovlivňování mládeže. *„A pořadatelé často ještě to, co povoleno je, obcházejí... Výsledkem tohoto neodpovědného počinání řady „odpovědných“ činitelů je kažení vkusu mladých lidí a šíření nejen ideově, ale i morálně velmi pochybných názorů... Ti, kteří chtějí vystupovat, i ti, kteří jim to umožňují (pořadatelé a zřizovatelé), si musí uvědomit, že ... každý, kdo vystupuje, musí být po všech stránkách – politicky, mravně, eticky, svou inteligencí i chováním – této důvěry také hoden.“*⁸⁵ Jako autora textu týdeník uvedl fiktivní jméno Jana Krýzla.

Jaký je tedy rozdíl mezi *undergroundem* a *alternativou*, když se nám na první pohled může zdát, že se vlastně jedná o ty samé ideje vymezení se proti režimu? Rozdíl tkvěl ve formě vyjádření. Zatímco dle deklarování Ivana Martina Jirouse si *underground* kladl za cíl především sdělení, které mělo předčít formu, *alternativa* přiznávala sdělení stejnou váhu jako formě, proto se snažily, ač nebyly všeobecně uznávány jako profesionální a za svoje vystoupení často nedostaly zapláceno, neustále na sobě pracovat a dosahovat co nejlepší hudební kvality, zatímco protagonisté i „fanoušci“ *undergroundu* se dokázali spokojit pouze s faktem, že kapela dorazila a cosi hraje. Dále se *alternativa* zabývala především hudbou, politiku na rozdíl od *undergroundu* příliš neřešila, což *protagonistům alternativy* umožnilo prostřednictvím Jazzové sekce a jejích regionálních poboček několik let vystupovat.⁸⁶

Ke konci osmdesátých let se vzhledem k uvolňujícím se poměrům začaly objevovat kapely třetí generace podmíněné přílivem nové vlny ze zahraničí, například Ještě jsme se nedohodli, Pro pocit jistoty, Odvážní bobříci, Třírychlostní Pepíček, Ciment, Rytmická

⁸⁴ KRÝZL, Jan. *Tribuna: týdeník pro ideologii a politiku: časopis byra ÚV pro české země*. Praha: Rudé právo, 12/1983.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ JONSSONOVÁ Pavla. *Mýty české hudební alternativy osmdesátých let*. Praha 2013. Dizertační práce. Dostupné online: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/140027781/?lang=cs>, Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, Doktorský studijní program Antropologie, str. 22–23.

mládež a mnohé další, které díky Jazzové sekci dostávaly nabídky na možná koncertování. Prostor hudební scény se však režimu podařilo narušit a základna příznivců již nebyla tak široká jako během revolučních let roku 1968, proto se často stávalo, že koncerty se nevyprodaly a kapely hrály pro poloprázdné sály. Vše ovšem stálo na dostatečné propagaci.⁸⁷

Na závěr pojednání o hudební *alternativě* bychom měli podotknout, že stejně jako *underground* měl svého teoretika v podobě Ivana Martina Jirouse, mluvčím *alternativy* se stal kvůli svému manifestu Josef („Zub“) Vlček. *„Alternativní kapela může být elektrická i akustická, ovlivněná Zappou, jazzovou novou vlnou i orientální hudbou, lidovým blues, punkem i moravským folklórem, dětskou říkankou i absolutní poesí...Alternativní hudba je proud, který se snaží vytvářet svébytnou hudbu mimo obchodní a estetický diktát médií... Cílem hudby je vyjádřit takovou myšlenku, kterou nemá možnost vyjádřit žádný jiný druh umění... Teprve z myšlenky se tvoří forma, nikdy naopak. 7. Na muziku není třeba absolventského diplomu z konzervatoře...Umělec nepotřebuje žádný glejt na to, aby byl umělcem. Rekvalifikační zkoušky ponižují... Alternativní hudba není žádný underground, dobrovolně se izolující od reality. Alternativní hudba nezmění svět, ba ani jen naši kulturu, není příčinou jeho budoucích změn, ale důsledkem jeho krize.“*⁸⁸ V jedenácti bodech tak shrnuje stav tehdejší hudební kultury a ukazuje, jak mohly *alternativní* kapely působit na lidi.

Do *alternativní kultury* bychom mohli začlenit výtvarníky v čele s Jindřichem Chalupeckým, který předložil koncept tří kultur, které se měly v Československu zformovat. Podle něj vznikla kultura oficiální (plnící cíle a požadavky vládnoucích struktur),

⁸⁷ CHADIMA, Mikoláš. *Alternativa I: od rekvalifikací k "nové" vlně se starým obsahem: (svědectví o českém rocku sedmdesátých let)*. Druhé vydání, v nakladatelství Galén první. Praha: Galén, [2015], ©2015. Olivovníky. ISBN 978-80-7492-203-9. str. 552.

⁸⁸ Informace Jazzové sekce. *Scéna alternativní hudby*, 9. pražské jazzové dny '79. Samizdat. Dostupné online: <http://jazzova-sekce.cz/storage/ostatni-publikace/9PJD-Scena-alternativni-hudby.pdf>. Citováno dne 20. 7. 2017.

„antioficiální“, pod kterou bychom si představili sféru perzekuovaných umělců bojujících proti režimu žijící „... romantickým životem odbojného bohéma...“, a umění skutečně oproštěné od ideologie a politiky. Právě poslední zmíněnou bychom pro její principy mohli ztotožnit s *alternativou*. Ve veřejném textu částečně vysvětluje i svou apolitičnost a odpor vůči politickým ideologiím, které brání vzniknout pravému umění.⁸⁹ Zde ovšem podle mého názoru opět vystupuje generalizační postoj (stejně jako tomu bylo u *undergroundu* – vše zakázané znamená dobré), který posuzuje vše apolitické za dobré a zbytek za špatné. Opět je tedy nekriticky vyzdvížena jedna skupina bez ohledu na kvalitu díla.

Do *alternativní* výtvarné kultury ve smyslu jiné, odlišné bychom zařadili umělce, kteří se zabývali performancemi, a tak se na první pohled naprosto odlišovali od zbytku společnosti zjevem či chováním, což jim mohlo přinést četné problémy například při nástupu na výtvarně zaměřenou vysokou školu. Ku příkladu pražská akademie již tradičně omezovala individualitu umělců a upřednostňovala ideologicky „bezpečné“ klasické žánry, realistickou malbu a akademické sochařství. Světové konceptuální umění, performance, videoart a postmodernismus se staly záležitostmi jednotlivců, kteří na Akademii neměli místo, a i přes každoročně podávané přihlášky na přijímací zkoušky nebyli přijati. Přednost proto často dali kompromisu v podobě studia na katedrách výtvarných umění, kde jejich osobitost v davu podobně smýšlejících vrstevníků nebyla tak nápadná a v případě některých protirežimně zaměřených pedagogů byla i ochraňována. Zástupcem výrazných performerů z olomouckého prostředí je například Vladimír Havlík či Václav Stratil.⁹⁰

Výtvarníci z Moravy se často (dnes na každoroční červnové setkání) sjížděli do Brna do Kamenné čtvrti, kde vznikla kolonie výtvarníků a umělců nejrůznějšího stylu a společně tvořili a navzájem se rozvíjeli. Ač tato čtvrť a místní aktivity byly režimu dobře známé,

⁸⁹ CHALUPECKÝ, Jindřich. *Na hranicích umění*. Praha: Prostor, 1990, obr. příl. ISBN 80-85190-06-0, str. 90–93.

⁹⁰ BIEBERLE, Josef. *Univerzita Palackého v Olomouci: (z historie a každodennosti akademické obce 1945-1990)*. První vydání. Olomouc: Olomoucké vzdělávací sdružení, z. s., 2016. ISBN 978-80-905406-2-0, str. 34.

výrazně proti ní nezakročil. Jednou z nejvýraznějších postav Kamenné čtvrti představoval Laco Garaj, tvorbou a životním stylem zařaditelný také mezi performery.⁹¹

1. 3. 7 Závěr

Kategorizace a definice uvedených termínů je poměrně problematická. Výše předkládané rozdělení je do velké míry subjektivní a vychází z probádané literatury, což je ovšem základní podmínka, chceme-li napomoci postupnému vytvoření odborné terminologie. Není tedy možné, jako například v diplomové práci Dominiky Hruškové⁹², používat citaci převážně z jedné (sice zdařilé) publikace od Josefa Alana a kolektivu s názvem *Alternativní kultura* a ze dvou původních pramenů. Pohled na problematiku je tím značně zkreslený.

Závěrem by bylo dobré upozornit, že výše popsané dělení nemá pevně stanovené hranice. Jednotlivé skupiny se navzájem prolínaly, spolupracovaly a ovlivňovaly v názorech i tvorbě.

V následujících kapitolách přiblížíme životní osudy čtyř výtvarníků a v závěru je zařadíme mezi výše zmíněné pojmy.

⁹¹ SLAVIČÍNSKÝ, Jiří. *Kamenná kolonie a občanské sdružení Kamenka – případová studie*. Brno 2006. Magisterská práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, Katedra sociologie. Vedoucí práce: Csaba Szaló, str. 7.

⁹² HRUŠKOVÁ, Dominika. *"Měli jsme underground a máme prd" aneb Česká undergroundová kultura před rokem 1990 a po něm*. České Budějovice 2014. Magisterská diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Katedra Českého jazyka a literatury. Vedoucí práce: Michal Bauer.

2. Martin Burian

Ačkoliv se Martin Burian narodil 5. 12. 1960 v nemocnici v Přerově, většinu života do roku 1989 prožil v Olomouci. V létě roku 1989 se rozhodl emigrovat do Rakouska.

Vyrůstal v rodině, jejíž členové pracovali převážně v oboru zdravotnictví. Otec pracoval v Olomouci jako doktor a matka vyučovala na střední zdravotnické škole. Martin Burian byl v pořadí druhým dítětem, starší bratr se jmenoval Václav.

Otec i dědeček Martina byli členy strany sociálních demokratů a v roce 1948 se společně se s ostatními straníky nechali včlenit do Komunistické strany. Otec se po účasti na Vysočanském sjezdu KSČ v srpnu 1968 rozhodl svá stanoviska neodvolat a pevně se stavěl proti normalizačním tendencím vládnoucí strany, což mělo za následek, že byl ze strany vyloučen. Přišel o privilegované místo a musel odejít za prací do Prostějova. Martinova matka, původně také členka strany, sdílela manželovy názory, proto byla ze strany vyloučena také. Děti těchto rodičů měly do budoucna znesnadněný život. Společnost na ně pohlížela jako na „škůdce“ ideálního státu, nemohly si dle libosti vybírat školy či zaměstnání a často byly v dlouhodobém hledáčku StB. Výhodu bychom ovšem mohli spatřit v převažující otevřenosti rodičů ohledně politické situace. Většinou své potomky cíleně vedli k tomu, aby viděli a věděli, co se ve společnosti děje. Martinovi rodiče jej navíc odmítali přihlásit do SSM či pionýra. *„Zpětně si uvědomuji, že jsem uvolněnou atmosféru před pražským jarem velmi intenzivně vnímal. A následnou atmosféru z rozčarování po 68 jsem jako osmileté děčko cítil i v rodině.“*

Paralelně s docházkou do devítileté základní školy navštěvoval i lidovou školu umění, kde pod vedením například paní Bělohávkové, Radko Mašaty a především profesora Ženožičky rozvíjel svůj výtvarný um.

Jak bylo již naznačeno výše, výběr školy měl Martin složitější. Nakonec zvolil obor ruční sazeč, bez maturity. Po vyučení si již jako dělník mohl další životní dráhu volit

snadněji. Přihlásil se do Brna na umělecko-průmyslovou školu na obor grafika, kde pod vedením profesora Dalibora Chatrného rychle rozvíjel svůj talent. *„Díky domácí prázdninové práci, jednalo se o volnou tvorbu, jsme s profesorem Daliborem Chatrným konečně navázali kontakt. Většina z letní tvorby nebyla zvlášť zajímavá až na „Pojednání o čtverci“, nad kterým jsme prodebatovali hodinu. Další významnější věc, kterou jsem vytvořil během svých studií, bylo plátno Já⁹³ [Obr. 12].*

Martinem navštěvovaná škola (jakožto umělecká) byla pod přísnějším státním dohledem, než který znal z dělnických škol. Očekávalo se, že každý student bude zapsán v SSM,⁹⁴ což se tedy požadovalo i od Martina. Když tak neučinil dobrovolně, byl zván k pohovorům do sborovny k zástupci školy Vašulínovi (přezdívka „Va“), ale ani tomuto psychickému nátlaku Martin nepodleh a byl nadále věrný svému přesvědčení.

Po složení maturity žil ještě zhruba půl roku studentským životem. Sám výtvarník mluví o období „sex&drogy&bigbít“, přičemž pro něj vyhledávanou drogou bylo pivo. Jelikož razítko ze střední školy v jeho občanském průkazu platilo až do konce roku, nemusel se ihned hlásit do práce a mohl si plně užívat svobodného bohémského života, na který si vydělával občasnými brigádami, za které dostával peníze přímo na ruku za každý odpracovaný den, a zde také zažíval zajímavé situace.

V podzimních měsících dostal Martin s kamarádem úkol přímo od vedení brněnských kasáren, a sice vyklízet sklep shnilých brambor. Sklep nasycený vlhkostí značně zapáchal a špinil a na bílém plášti ještě ze studií se práce ztatečně podepsala. Na oběd chodili bez převlečení do vojenské kantýny. „... V řadě za mnou stál nějaký oficír, který řekl něco ve stylu: „Tady něco smrdí.“ Tak jsem se na něj otočil a řekl: „Když někdo pracuje, tak občas i smrdí!“ A najednou zavládlo ticho. Nikde ani úsměv, protože v takové situaci se

⁹³ Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Martin Burian, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

⁹⁴ BIEBERLE, Josef. *Univerzita Palackého v Olomouci: (z historie a každodennosti akademické obce 1945-1990)*. První vydání. Olomouc: Olomoucké vzdělávací sdružení, z. s., 2016. ISBN 978-80-905406-2-0, str. 34.

vojáci prostě smát nemohli. Ve stejné chvíli jsem se dostal k okýnku a voják-kuchař mi na talíř naložil dva řízky.“ Nikdo další vyšší přiděl stravy nedostal. O omylu v jednání kuchaře se dá jen stěží mluvit. Spíše sdílel Martinovy názory a prostřednictvím malé „rebélie“ si i on kompenzoval práci pro armádu.

Přiblížil se konec roku a Martin věděl, že razítko brzy pozbyde platnosti. Se svým zjevem typické „máničky“ jej v Brně kontrolovali většinou 2x až 3x denně, proto si musel najít stálejší zaměstnání. Roku 1983 přijal práci pro propagaci města Brna.⁹⁵ Práce aranžéra byla v tehdejší době společensky a finančně dobře oceněna, ale výtvarník zároveň musel přijmout fakt, že bude pracovat pro „větší slávu a slunečnější zítřky“ režimu⁹⁶, což Martin Burian nedokázal a po dvou měsících podal výpověď. „... *zde se dělaly ty nejšílenější věci ve stylu velkých komunistických plakátů dva krát tři metry či tři krát pět metrů.*“ Roku 1983 pracoval například v Brně v Divadle na provázku jako rekvizitář.⁹⁷ Ve stejné době zde vystupovali například i Mirek Donutil či Bolek Polívka. Atmosféra v divadle se oproti té v propagaci města Brna nesla v daleko svobodnější náladě, ale večerní představení se zde hrála každý den (k nim se občas přidávala i odpolední představení), což obnášelo neustálé pracovní nasazení.⁹⁸

V Brně měl Martin Burian ve 22 letech svou první oficiální výstavu ve studiu Horizont, a to pod vedením Lenky Zogatové. Později v 80. letech se se svými díly účastnil soukromé kolektivní výstavy v bytě u Gogina v Riegrově ulici. Na jiných výstavách se před rokem 1989 nepodílel.⁹⁹

⁹⁵ Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Martin Burian, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

⁹⁶ NOVÁČKOVÁ, Kateřina. *Vizuální kultura za normalizace*. Praha 2010. Dostupné online: <http://www.vizualnikultura.cz/2008/12/10/news/vizualni-kultura-za-normalizace/>. Citováno dne 17. 6. 2017.

⁹⁷ Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Martin Burian, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

⁹⁸ OSŁZLÝ, Petr. *Divadlo Husa na provázku: 1968(7) - 1998: kniha v pohybu...: roky, inscenace, grafika, fotografie, dokumenty. 1.* Vyd. 1. Brno: Centrum experimentálního divadla, 1999. ISBN 80-902684-0-4, nestr.

⁹⁹ Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Martin Burian, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

Výtvarně spolupracoval Martin Burian na samizdatovém časopisu *Ječmínek*, ke kterému tvořil do poloviny osmdesátých let obálky formátu A5.¹⁰⁰ Za vznikem *Ječmínka* stáli v říjnu 1981 Pavel Opelík, Tomáš Tichák, Oldřich Fogl, Václav Burian a další, kteří se rozhodli, že budou vydávat kulturně-literární měsíčník (ve výsledku spíše občasník). Do roku 1987 bylo vydáno 18 čísel s nákladem deseti až dvaceti exemplářů. Nejprve se pod články podepisovali autoři pouze nerozluštitelnou šifrou, od ledna 1983 používali jednoduché přesmyčky. Do června 1985 vycházelo periodikum pod názvem *Ječmínek*, poté pod různými jmény (*K vánocům 1985*, *Jaro*, *K Vánocům 1986*, *Listopad* [v roce 1987 vyšel časopis pod přizviskem *Listopad třikrát*]). Autoři se při tvorbě *Ječmínka* odchýlili od předchozí spirituální linie českého a světového písemnictví a za vzor si vzali čapkovsko-peroutkovskou tradici a spojili ji s moderní anglo-americkou literární produkcí, do které včlenili rockové a folkové motivy. S převážně anglickými a českými překlady pomáhal Ladislav Šenkyřík a Světlana Obenausová. Jako schopný pisatel se projevil i brněnský fyzik a filozof Jan Novák.¹⁰¹

O *Ječmínka* se zajímala i StB, ale vydavatelské činnosti nezabránila. Spíše než o samotný samizdatový časopis, se zajímala o jeho autory. Z výsledků zjistila, kde kolektiv přátel kolem *Ječmínka* a divadla, na kterém spolupracoval Václav Burian a Tomáš Tichák a další, schovává samizdatovou knihovnu. Na jednotlivé členy následně uplatnila metodu preventivně-profylaktického rozhovoru.¹⁰² Zastrásování ovšem nepomohlo. Zúčastnění dál bojovali proti nesvobodě projevu a dalšímu omezování práv občana.

Na vysokou školu se hlásil na obor zahradní architektura do Lednice, ale vlivem svého životního stylu se „nestihl“ dostavit na přijímací zkoušky. Po návratu do Olomouce,

¹⁰⁰ Tomáš Tichák, *orální historie*, 19. 2. 2017, rozhovor vedla Monika Suková.

¹⁰¹ GREGOROVÁ, Barbora. *Z historie olomouckého samizdatu. Časopis Ječmínek*. *ILiteratura*. 4. 1. 2007. Citováno dne 26.5. 2017. Dostupné online: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/20413/z-historie-olomouckeho-samizdatu-casopis-jecminek>.

¹⁰² Tomáš Tichák, *orální historie*, 19. 2. 2017, rozhovor vedla Monika Suková.

kteřá byla oproti Brnu kulturně pustá, vyhledával ostrůvky umění a svobody v podobě hospod (Ponorka, Na Růžku, Na bindě, Študáč, Zátíší či U Kohouta) či koncerty v Mariánském údolí, v Přerově a vystoupení kapely Elektrická svině.¹⁰³

Také v Olomouci často střídal zaměstnání. Práci dostal ve Státním divadle Oldřicha Stibora¹⁰⁴, v propagaci Obnovy, u dopravních staveb v oddělení plánografie a naposledy ve Štěpánově u Olomouce v tiskárně v přidružené výrobě JZD, kde pracoval do léta 1989, kdy se svou přítelkyní (dnes bývalou manželkou) emigroval přes Jugoslávii do Rakouska.

Martin Burian uvažoval o emigraci řadu let a když s přítelkyní získal zahraniční zájezd přes cestovní agenturu CKM (Cestovní kancelář mládeže), okamžitě se rozhodl této příležitosti využít. Jelikož ovšem Martin nebyl zapsaný pod Svazem socialistické mládeže, cestování se pro něj ukázalo jako téměř nemožné, devizový příslib i přes mnohé pokusy nedostal. Shodou okolností měla Martinova přítelkyně na úřadě známého, který příslušné dokumenty potvrdil. Z Chorvatska na sever k Rakouským hranicím se dostali díky stopování osobních automobilů. Všichni jim ovšem řekli, že je směrem k hranicím svezou, ale že v Jugoslávii zůstávají. „...*Jeden člověk však rychle pochopil, o co jde, na nic se neptal a vzal nás s tím, že jede jen za hranice a dál nepokračuje a my jsme souhlasili, že to je dobrý, že to stačí. Před hranicema vytáhl svůj německý pas a já s přítelkyní jsme začali podávat naše pasy a on jen mávl rukou, ať si to necháme a schováme. Na nic se prozíravě neptal, pravděpodobně proto že pak by se stal oficiálně stíhatelným převaděčem. Na hranicích unavenému celníkovi mával před očima německým pasem a ten nás bez většího zájmu nechal projet.*“

Po příjezdu do Rakouska se přihlásili do utečeneckého tábora v Traiskirchenu, který se nacházel asi 20 kilometrů jižně od Vídně v Dolním Rakousku, a žádali o azyl, který jim

¹⁰³ Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Martin Burian, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

¹⁰⁴ Více o divadle: *Státní divadlo Oldřicha Stibora Olomouc 1920/1990: Almanach k 70. výročí vzniku čes. div. v Olomouci*. Olomouc: Stát. div. O. Stibora, 1990, str. 105–130.

rakouské úřady udělily. V táboře museli zůstat, dokud jejich doklady nebyly vyřízeny, což trvalo na konci osmdesátých let zhruba jeden týden.¹⁰⁵ Následně je poslali do Waldhausenu, kde Martin pomáhal bez pracovní smlouvy zhruba jeden rok na stavbě a peníze dostával každý den po skončení směny. O událostech v rodině se dovídal prostřednictvím soukromé korespondence a o celkové situaci v Československu prostřednictvím médií. „...*Příkladem bych uvedl, třeba moderátorku Barbaru Coudenhove-Calergi, která je držitelkou ceny Pelikán, vydala knihu a moderovala i z Maďarska či NDR.*“^{106,107}

Dne 13. 7. 1990 se Martinovi a jeho přítelkyni narodil syn Filip, což definitivně stvrdilo jejich rozhodnutí zůstat i po revoluci v Rakousku. Rozhodli se přestěhovat do Amstettenu, ve kterém Martin vystřídal vícero zaměstnání. Nejdříve pracoval na stavbách (viz výše), dále jako grafik a později 11 let v měděných železárnách. Zhruba rok provozoval galerii, která bohužel zkrachovala. Krátce uklízel ve fitness centru a zároveň vyučoval češtinu v rakouské škole. Mezi lety 2002 až 2017 pracoval na čerpací stanici.

Zhruba od roku 2000 má Martin více času na svoji tvorbu. V Rakousku se účastnil několika samostatných i kolektivních výstav (viz Seznam výstav). Od roku 2004 vytváří obrazovou přílohu do olomouckého časopisu *Listy*, které založil jako exilový časopis v roce 1971 Jiří Pelikán, aby tak předával zprávy o politické situaci v Československu (viz 2.1). Od roku 2003 vycházejí *Listy* v nakladatelství Burian a Tichák (Václav Burian a Tomáš Tichák). Dále vytváří ilustrace k aforismům Tomáše Ticháka a k překladům Mariána Hataly.

Okruh přátel:

¹⁰⁵ VRBA, Jakub. *Uprchlíky tábor Traiskirchen mezi šedesátými a osmdesátými lety dvacátého století*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin. Praha 2013. Vedoucí práce: Michal Pullmann, str. 23–40.

Dostupné online: file:///C:/Users/ACer/Desktop/BPTX_2011_2_11210_0_288434_0_123016.pdf

¹⁰⁶ Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Martin Burian, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

¹⁰⁷ ŠIKLOVÁ, Jiřina. Chvalořeč na Barbaru Coudenhove-Kalergiovou, Citlivé a dobré svědomí. *Listy*, dvouměsíčník pro kulturu a dialog.

Dostupné online: <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=131&clanek=011301>.

„...V okruhu lidí, se kterými jsem se přátelil, byli většinou muzikanti. Členové kapel Jazzrock WSS Olomouc (Emil Pospíšil, Tomáš Tichák, Petr Večeřa), Free jazz trio Olomouc či Elektrická svině.

Z výtvarného okruhu bych mohl označit za své kamarády například Václava Stratila, Laco Garaje, Vladimíra Havlíka, Ladislava Daňka, Jochmanna, Rostislava Valuška, Miroslava Šnajdra, Dášu a Jiřího Havlíčkovi či Jardu Vacla. Přes bratra Václava jsem znal Vítku Pelikána.“¹⁰⁸

2. 1 Vít a Jiří Pelikán

Vít Pelikán se narodil 19. 9. 1953 a žije v Olomouci ve vile svého praoce Julia Pelikána, který ji nechal postavit ve dvacátých letech minulého století. Již za německé okupace bojovali Vítovi prarodiče v odboji. Své syny následně učili demokratickým principům a vůli bojovat proti utlačovatelům.

Jiří Pelikán (Vítův strýc; * 7. 2. 1923 v Olomouci, † 26. 6. 1999 v Římě) chtěl během dospívání pracovat jako výtvarný umělec, proto se v roce 1940 během dokončování reálného gymnázia připravoval na zkoušky na Akademii výtvarných umění v Praze, kde se později začal angažovat v politice. Členství v KSČ mu v šedesátých letech vynesla (kromě řady jiných funkcí) post ústředního ředitele Československé televize, v níž prosazoval reformní názory. Po srpnu 1968 jej přesunuli do diplomatických služeb a stal se kulturním atašé československého velvyslanectví v Itálii. Roku 1969 se odmítl vrátit a zapojil se do zahraničního odboje a až do roku 1990 se s rodinou v Československu nestýkal, posílal pouze dopisy a pohledy rodině Vítkovy manželky (jelikož měla rodina jiné příjmení, korespondence ze zahraničí se nekontrolovala tak důsledně).

¹⁰⁸ Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Martin Burian, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

Jako příbuzný Jiřího Pelikána byly Vítovi mnohé věci režimem odepřeny (například cestování). Špatný rodinný posudek se dotkl i jeho manželky Hany Pelikánové, která nebyla připuštěna ke státnicím. I přes fakt, že Vít věděl, že je jakožto synovec Jiřího Pelikána (objekt akce „DROZD“) neustále pod dohledem, se snažil pomáhat aktivitám katolických věřících. *„Při jeho návštěvách v bytě Pelikána dochází k setkáním s mladými katolíky...Na základě dosud získaných poznatků lze konstatovat, že Pelikán se nadále zapojuje do činnosti nelegální církve.“* Musel se také smířit s tím, že bude moci pracovat pouze v neperspektivních oborech jako v roce 1983, kdy dostal práci nočního hlídače v JZD Velký Týnec.¹⁰⁹

Od osmdesátých let se kontakt se zahraničím zjednodušil a zintenzivnil, a Vít tak mohl předávat strýci, pracujícímu v Evropském parlamentu, informace o zatčených. Jednalo se tak například o Michala Mrtvého (viz 3. 3 Michal Mrtvý), se kterým Vít spolupracoval na vydávání samizdatu.

Jiří Pelikán v Římě založil exilový časopis Listy, který se soustředil na soudobý politicko-kulturní kontext v Československu i ve světě. O složitosti vydávání časopisu v zahraničí svědčí i fakt, že v tehdejší době se nedalo v italském hlavním městě najít žádného sazeče znalého slovanského jazyka. Větší problém vyvstal, když se hledaly cesty, jak dostat Listy do Československa. Hojně jim například asistovali studenti schovávající výtisky do kamionů. Během 70. let se přechovávání a půjčování Listů považovalo za protizákonné, ale v osmdesátých letech se po prosazení nároku na kulturní výměnu stíhání zastavilo, ale činnost kolem Listů byla stále bedlivě sledována.¹¹⁰ (Příkladem zápis na straně 10 za druhé čtvrtletí roku 1984, kdy složky StB zaznamenávají, že v Listech publikoval Ivan Binar¹¹¹,

¹⁰⁹ Archiv bezpečnostních složek, FOND OS ZNB – Oddelenie ŠtB Olomouc, *Hodnocení bezpečnostní situace a dosažených výsledků za 3. a 4. čtvrtletí roku 1983*, inv. č. 49. str. 5, list 12.

¹¹⁰ BURIAN, Václav. *Mohl být i malířem. Čtyřicetiny Listů, tentokrát v Olomouci*. Listy. Dvoutměsíčník pro kulturu a dialog. 2011. Dostupné online: <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=114&clanek=041110>.

¹¹¹ Archiv bezpečnostních složek, přírůstek fondu Správa StB Ostrava z 16. 6. 1998, *čtvrtletní informace 1984*, karton 13, KS SNB, str. 10.

nebo z roku 1989, kdy se Listy společně se Svědectvím, s knihami Styky včera a dnes, Slovo má poslanec Masaryk nalezly v Budapešti na tamním folkovém koncertě, kterého se účastnili i zástupci politické opozice z Československa.¹¹²⁾

Od roku 2004 Listy udělují Cenu Pelikán (připomínající památku jejich zakladatele Jiřího Pelikána) za zásluhy o politickou kulturu a občanský dialog. Mezi oceněné patří Tadeusz Mazowiecki (za rok 2004), György Varga (za rok 2006) či Barbara Coudenhove-Kalergiová (za rok 2012).¹¹³

2. 2 Václav Burian

Václav Burian se narodil 28. 8. 1959 v Přerově a zemřel 9. 10. 2014 ve Vídni. Byl český novinář, publicista, překladatel, literární kritik a básník. Vyučil se chemickým dělníkem, přičemž tuto profesi vykonával mezi lety 1977–1980. Následně byl zaměstnán jako domovník a zřízenec. Překládal především z polštiny (oblíbil si tvorbu spisovatele Czesława Miłosze).

Jako redaktor pracoval pro Arch A5, Notes, Hanácké noviny, Možnosti, Literární noviny, Scriptum, Listy a byl spoluzakladatelem nakladatelství Burian a Tichák. Mezi jeho nejvýznamnější počiny týkající se posledního jmenovaného nakladatelství patří paměti herečky Vlasty Chramostové (*Vlasta Chramostová*, 1999), knižně vydaný rozhovor s *disidentem* a politickým filosofem Jaroslavem Šabatou (*Sedmkrát sedm kruhů*, 1997) či korespondence Jana Šimsy a Ludvíka Vaculíka (*Vážený pane Mikule*, 2003).

Přispíval do samizdatových časopisů Ječmínek a Enato (viz 2. 4 Rostislav Valušek) a o samizdatovou tvorbu se zajímal i po revoluci, kdy psal články o knihovně Jiřího

¹¹² Archiv bezpečnostních složek, přírůstek fondu Správa StB Ostrava z 16. 6. 1998, *čtvrtletní informace 1989*, karta 14, KS SNB, str. 27.

¹¹³ TÝM LISTŮ. *Cena Pelikána*. Listy. Dvouměsíčník pro kulturu a dialog. 2013. Dostupné online: http://www.listy.cz/pelikan.php?text=cena_pelikan.

Gruntoráda Libri Prohibiti a edici Texty přátel.¹¹⁴ Angažoval se v olomouckém Občanském fóru, ale oficiálně do politiky nevstoupil. Od roku 1989 až do 1997 studoval polonistiku a bohemistiku na Univerzitě Palackého v Olomouci a zahájil spolupráci s katedrami bohemistiky, žurnalistiky a politologie.¹¹⁵

Získal řadu ocenění: polská ocenění – Cena Zbigniewa Dominiaka za překlad (2007), Zasłużony dla Kultury Polskiej, „Medal Solidarności“ (2014), stal se čestným členem Obce spisovatelů (Stowarzyszenie Pisarzy Polskich) a dostal i slovenskou Cenu Vlado Čecha a českou Cenu Ferdinanda Peroutky.¹¹⁶

2.3 Tomáš Tichák

Tichák se narodil 14. 5. 1957 v Olomouci. Věnoval se divadlu, psaní publicistických článků a prózy. Vystudoval Elektronickou fakultu Vysokého učení technického v Brně a začal pracovat jako technik ve výpočetním středisku, což dělal až do roku 1990. Nemohl totiž svobodně psát, proto se raději rozhodl upustit od dráhy profesionálního novináře.

Psaní si kompenzoval vydáváním samizdatových časopisů a tvorbou divadelních her, a to již od konce sedmdesátých let v divadle Bernardýn (celým názvem Hanácké premiérové divadlo Bernardýn, literární orchestr U pana ředitele), které nezískalo zřizovatele, a proto musel jeho soubor cvičit a vystupovat po bytech. Pointy a myšlenky cimrmanovsky laděných divadelních her ukrývali autoři do alegorií, které bylo ovšem možné jednoduše rozšifrovat, což dokázali i příslušníci StB, kteří se na hry zaměřili po představení hry *Mauglí*. Tato hra poukazovala na korupci a kariérismus a přesně odpovídala poměrům v SSSR. Celému souboru bylo jasné, že se musí z Olomouce přesunout do většího Brna (*Klub na Křenové*).

¹¹⁴ J. Gruntorád: *Bibliografie olomouckého samizdatu*, Scriptum 1994, č. 9.

¹¹⁵ HULEC, Vladimír. *Zemřel Václav Burian*. DN divadelní noviny 2014. Dostupné online: <http://www.divadelni-noviny.cz/zemrel-vaclav-burian>. Citováno dne: 27. 4. 2017.

¹¹⁶ HEJK, J. *Zápisky cyklistovy*. Tvar 2008/2, s. 22. Dostupné online: <http://spisovatele.upol.cz/vaclav-burian/>. Citováno dne: 28. 4. 2017.

Zde uvedli obrovského rozzuřeného *King-Konga*, který představoval sovětské Rusko. Jinotaj se jevil natolik jasným, že se skupina již předem smířila s tím, že budou následovat ostré výslechy a postihy. Řadě studentům (například i Tomáši Tichákovi) nebylo dovoleno dostudovat a pracující přišli o svá zaměstnání.¹¹⁷ Na osobu Tomáše Ticháka byl veden spis pod názvem „HEREC I.“ „Rozpracováním bylo zjištěno, že skupina udržuje styk se stoupenci CHARTY 77.“¹¹⁸ „Vzhledem k intenzitě protispolečenského jednání objektu bylo přistoupeno k profylaktickému ukončení akce. Výstraha náčelníka KS SNB Ostrava byla objektu vyhlášena na základě schváleného návrhu náčelníka OS SNB Olomouc. O negativním jednání objektu byl informován písemně i rektor VUT Brno.“¹¹⁹ „V případě Tomáše Ticháka a Ladislava Šenkyříka následovalo kárné řízení a podmíněčné vyloučení. Naopak dalším dvěma členům divadla, Oldřichu Foglovi a Petru Večeřovi, bylo dokončení studia na PŘF UP v Olomouci znemožněno.“¹²⁰ „Olomoucké divadlo Bernardyn představuje svým způsobem existence specifický politický aspekt divadelních aktivit v období normalizace. Nehlásilo se programově k protirežimní činnosti, ale samotný fakt, že svou nezařaditelností a neoficiálností vyjadřovalo postoj vzdoru, byl diváky vnímán jako politický akcent. Navíc jeho zábavné a hravé adaptace zcela nepokrytě směřovaly k parodickému glosování reality.“¹²¹ Ve spolupráci s Jiřím Lamačem dále vytvořil divadelní hry *Hrabě Monte Christo* (1977), *Tři Mušketýři* (1977), *Císařovy nové šaty* (1978) a samostatně napsal hry *King-Kong* (1980), *Mauglí* (1980), *Žlutý gentleman* (1986), *Cibéba* (1988).

Dále publikoval Tomáš Tichák prozaické a publicistické texty v samizdatovém časopise Ječmínek. Po revoluci pracoval v Hanáckých novinách, v České katolické charitě,

¹¹⁷ Tomáš Tichák, *orální historie*, 19. 2. 2017, rozhovor vedla Monika Suková.

¹¹⁸ Archiv ministerstva vnitra SSR, FOND OS ZNB – Oddelenie StB Olomouc, *Ročný vykonávací plán práce O ŠtB na rok 1980*, INV. Č. 12, str. 7, list 76.

¹¹⁹ Archiv ministerstva vnitra SSR, FOND OS ZNB – Sign, *Doplňk k ročnímu vykonávacímu plánu práce O ŠtB pro rok 1981*, inv. č. 21, str. 5, list 19.

¹²⁰ LAZORČÁKOVÁ, Tatjana: *Divadelní disent*. In: KONTEXT(Y) III. Vydavatelství Univerzity Palackého, Olomouc 2002, str. 60.

¹²¹ Tamtéž, str. 47–64.

Československém týdeníku *Mosty*, v Literárních novinách, svými fejetony přispíval do olomoucké přílohy *Mladé fronty Dnes*.¹²² V letech 1997 a 1998 spolupracoval s nakladatelstvím Votobia.¹²³ V Brně spolupracoval v Divadle na provázku, v Bernardýnovi, při tvorbě *Ječmínka a Listů* s Martinem Burianem. Bližší vztah ovšem měl s bratrem Václavem, se kterým založil *nakladatelství Burian a Tichák*.

Václav Burian zemřel 9. 8. 2014 ve Vídni. V reakci na celoživotní aktivity Václava Buriana, soustředícího se na česko-slovensko-polské vztahy, se od roku 2016 uděluje Cena Václava Buriana. Komise o pěti lidech (mimo jiných za *Listy* i Tomáš Tichák) vybírá ze třech navržených básníků, kteří jsou reprezentanti výše zmíněných národností. Cenou je stříbrná brož s okřídleným otazníkem dle návrhu Martina Buriana a finanční odměna ve výši 1000 euro. Minulý ročník konaný 28. 9. 2016 vyhrál Milan Děžinský, český básník, učitel angličtiny a politický komunální zástupce.¹²⁴

2. 4 Vladimír Havlík

Vladimír Havlík (* 7. 2. 1959, Nové Město na Moravě) studoval mezi lety 1978–1983 obor výtvarná výchova a ruský jazyk na Univerzitě Palackého v Olomouci. Roku 1980 se z vysokoškolských kolejí odstěhoval do bytu na Riegrově ulici k chartistovi Jiřímu Janečkovi. Setkával se zde s představiteli *undergroundu*, kteří jej v mnoha směrech ovlivnili, cestoval s nimi, ale stále se držel v mezích *šedé zóny*.¹²⁵ V současné době učí na Katedře výtvarné výchovy na Pedagogické fakultě UP. Byl členem brněnského TT klubu výtvarných umělců a teoretiků, olomouckého Klubu konkrétníků 2 a Spolku olomouckých výtvarníků.

¹²² TICHÁK, Tomáš: *Podvratné a závratné a jiné fejetony*. Periplum, Olomouc 2007, informace o autorovi (s. 150).

¹²³ KOZELKA, Milan, ed. *Vertikální nostalgie: olomoucká literární a umělecká scéna 90. let a současnosti*. Olomouc: Votobia, 2002. s. 62, Všemi směry; sv. 3. ISBN 80-7198-524-4.

¹²⁴ PÁŠOVÁ, Petra. *Ceny Václava Buriana*. Deník.cz. 26. 9. 2016. Dostupné online: http://olomoucky.denik.cz/kultura_region/v-olomouci-se-budou-poprve-predavat-literarne-kulturni-ceny-vaclava-buriana-20160923.html. Citováno dne 21. 7. 2017.

¹²⁵ KLÍMOVÁ, Barbora. *Navzájem: umělci a společenství na Moravě 70.-80. let 20. století*. Vyd. 1. V Praze: tranzit.cz, ©2013. Tranzit series. ISBN 978-80-87259-21-4, str. 62–71.

Je autorem happeningů, land a body artu, vizuální poezie, instalací, soustředí se na malbu, kresbu, grafiku, performanci, autorské texty a vystavuje od roku 1982.¹²⁶

2. 5 Rostislav Valušek

Rostislav Valušek se narodil roku 1946. Ke katolické víře přilnul pod vlivem babičky již v dětství. V mládí se věnoval malbě, ale také sportovní cyklistice. Po základní škole se u svého strýce vyučil zámečnickem.

Roku 1964 nastoupil, po neúspěšném přijetí na umělecko-průmyslovou školu, na povinnou vojenskou službu. Jako sportovec byl přijat do Dukly v Janovicích nad Úhlavou, což mu umožnilo vyjíždět na kole po šumavském okolí a vytvářet kresebné práce pro přijímací řízení na umělecko-průmyslovou školu. Na vojně zastával pozici plukovního aranžéra a vytvářel v kasárnách a knihovně ideologickou výzdobu. Ani při dalším pokusu se na vysněnou školu nedostal, ale to se již přiblížil rok 1968 a s ním i okupace, během které se snažil zdržet vojska Varšavské smlouvy alespoň přemalováváním silničního značení. Následně emigroval s přáteli na půl roku do SNR (leden 1968 až červenec 1969). Zde okusil svobodu a byl přijat na výtvarnou školu. Došlo mu, jak velkou roli hrála během přijímacího řízení v domácím prostředí jeho víra a že v Německu stačí, když má talent. Přesto mu velmi chyběl domov.

Z Prahy dostal z teologické fakulty potvrzení přímo od děkana Trtíka, že jej přijmou ke studiu. S tímto příslibem se rozhodl vrátit do Československa. Docházel na Husovu bohosloveckou fakultu, kterou přes obtíže s režimem dostudoval, diplom ale nedostal, protože nezískal státní souhlas pro výkon povolání faráře. Jednalo se o reakci na samizdaty, které během studií vydával, a jeho další protirežimní aktivity (ku příkladu večery poezie tkz.

¹²⁶ ŠVÉDOVÁ, Blanka. *Vladimír Havlík*. Artlist. 2012. Dostupné online: <http://www.artlist.cz/vladimir-havlik-1222/>. Citováno dne: 21. 7. 2017.

Šlápěj v okně). Po ročním průtahu mu nakonec režim dovolil svěcení (15. září 1975). Získal post kněze, ale farářem se stát nemohl, protože mu nebylo dovoleno získat umístěnku na faru.

Přijal tedy v Olomouci práci v kotelně, následně v prádelně a čistírně, později u vlakové pošty. Všechna zaměstnání jej ale odváděla od práce pro odboj, malby a literatury. Přijal tedy práci v divadle Oldřicha Stibora jako stavební technik, ale i odsud odešel. Naskytla se mu možnost pracovat jako čerpač pro družstvo Stavba Lutín. V dané době družstvo dostalo zakázku od Agroprojektu Pardubice, který potřeboval pracovníky pro měření po celých východních Čechách a občas i za hranicemi. Rostislav tak získal jistou formu svobody. V maringotce pokračoval v opisování indexové literatury pro *Texty přátel*, která byla v režii Mikeše, Zacha, Friče.¹²⁷ K článkům od již zmíněných autorů se přidávaly texty nepravidelných přispěvatelů (Vít Pelikán, Jiří Dostál, Miroslav Urban, Duňa M. Šimáčková, Josef Pospíšil).¹²⁸ Vladimír Erker příspěvky zpětně zahrnul do takzvané *Edice solitérů*.¹²⁹

Po roce 1983 však ani v maringotce nebylo bezpečno. Následovala řada prohlídek a výslechů. Situace se zhoršila poté, co se Valušek dostal do kontaktu s olomouckými bytovými divadly. StB si jej zapsala do spisů a byl pod drobnohledem. „*Jmenovaný má styk na pravicově orientované osoby, které se snaží o tzv. vlastní literární tvorbu. Dále je podezřelý z rozepisování samizdatů a ze spojení na objekty z realizované akce LEKCE. Cílem rozpracování je doprověřit činnost Valuška a přistoupit k profylaktickému opatření. Termín: 30. 8. 1980.*“¹³⁰

¹²⁷ JINDRA, Martin. *Rostislav Valušek. Pane, za všechno díky*. Paměť národa. Olomouc 5. 12. 2008. Dostupné online: <http://www.pametnaroda.cz/story/valusek-rostislav-1946-433>. Citováno dne 6. 6. 2017.

¹²⁸ BURIAN, Václav et al. *Česká a slovenská literatura v exilu a samizdatu*. 1. vyd. Olomouc: Hanácké noviny, 1991, str. 13.

¹²⁹ KOZELKA, Milan, ed. *Vertikální nostalgie: olomoucká literární a umělecká scéna 90. let a současnosti*. Olomouc: Votobia, 2002, Všemi směry; sv. 3. ISBN 80-7198-524-4, str. 373.

¹³⁰ Archiv ministerstva vnitra SSR, FOND OS ZNB – Oddelenie StB Olomouc, *Roční vykonávací plán práce O ŠtB na rok 1980*, INV. Č. 12.

Dostal se do kontaktu s Chartou 77, jejíž oficiální text nepodepsal, ale podepsal některé dodatky, což mělo za následek tvrdé perlustrování.¹³¹

2. 6 Ladislav Daněk

Ladislav Daněk se narodil 9. 1. 1958 v Přerově. Realizuje se především jako malíř, kreslíř, kurátor výstav a teoretik výtvarného umění a bibliograf. Po absolvování Univerzity Palackého v oboru český jazyk a výtvarná výchova vykonával několik dělnických povolání, až byl v roce 1981 přijat jako stavěč divadelních dekorací do Státního divadla Oldřicha Stibora v Olomouci.¹³² V sedmdesátých a osmdesátých letech se podílel na mnoha neoficiálních a polooficiálních akcích a výstavách v Olomouci (například výstavy v Galerii pod podloubím či na poslední podobné události na *Setkání olomouckých výtvarníků – Hněvotín No. 66* dne 10. 6. 1989 na dvoře soukromého domu fotografa Michala Macků v Hněvotíně, kterou i fotograficky dokumentoval).¹³³

Po revoluci vystudoval magisterský obor dějiny výtvarného umění a od roku 1990 je zaměstnán jako odborný pracovník Muzea moderního umění v Olomouci. Byl členem Spolku olomouckých výtvarníků a již zrušeného Klubu konkréťistů 2.¹³⁴

2. 7 Petr Jochmann

(„Jochy“) (* 17. 4. 1951, Olomouc) – malíř, spisovatel, publicista, překladatel. Mezi roky 1970–1975 vystudoval Katedru výtvarné teorie a výchovy. Od roku 1991 učí na

¹³¹ JINDRA, Martin. *Rostislav Valušek, Pane, za všechno díky*. Paměť národa. Olomouc 5. 12. 2008. Dostupné online: <http://www.pametnaroda.cz/story/valusek-rostislav-1946-433>. Citováno dne 6. 6. 2017.

¹³² Okruh autorů Galerie Caesar. *Ladislav Daněk*. Galerie Caesar.

Dostupné online: <http://www.galeriecaesar.cz/Galerie%20Okruh/danek/Danek.htm>.

¹³³ DANĚK, Ladislav. Polooficiální a neoficiální scéna aneb Světla v tmách, str. 73, 128. In: DANĚK, Ladislav, ZATLOUKAL, Pavel a BIELESZOVÁ, Štěpánka. *Skleník: kapitoly z dějin olomoucké výtvarné kultury 1969-1989: [Muzeum umění Olomouc – Muzeum moderního umění Olomouc, Výstavní sály Trojlodí a Salon, 26. listopad 2009 – 4. duben 2010]*. 1. vyd. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2009. 369 s. ISBN 978-80-87149-35-5.

¹³⁴ Okruh autorů Galerie Caesar. *Ladislav Daněk*. Galerie Caesar.

Dostupné online: <http://www.galeriecaesar.cz/Galerie%20Okruh/danek/Danek.htm>.

Katedře výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. V roce 1999 získal docenturu. Samostatně vystavuje od roku 1978 a kolektivně o pět let déle.¹³⁵

2. 8 Zařazení výtvarníka

Jak během rozhovorů Martin Burian přiznal, nikdy se nepovažoval za „androuše“ a „...S Havlíkem, Daňkem a Stratilem jsme se hodně krát setkávali spíše u piva a byl jsem i na jejich akcích na bytě, ale jejich diskuzím jsem se spíše vyhýbal a nechtěl jsem se zapojovat, protože mi přišlo, že to je všechno myšleno příliš vážně a chyběla mi v tom špetka humoru.“ Sdílel jejich hodnoty a názory, docházel s nimi do restauračních zařízení, prožíval životní etapu „sex&drogy&bigbít“, odpor proti režimu dokládal svých zjevem „máničky“, občasným konfliktem s představiteli státu (například vojenská jídelna, viz výše) podílením se na tvorbě samizdatového časopisu Ječmínek a pomocí s divadlem Bernardýn, odmítáním zařadit se do znormalizovaného života a útekem z prací, které by jen podporovaly režim (propagace Obnovy). Nechtěl se ovšem zaplétat do politické sítě a řešit, kdo je lepší, kdo horší, kdo udává přátele, a proč tak činní. Stačilo mu, že si svůj pohled na svět již ujasnil a nepotřeboval o něm přesvědčovat i své okolí, což se projektovalo i do jeho tvorby.

Jestliže se navenek neprojevoval jako „androuš“, jeho díla [Obr. 10–16] mluvila jinak. Na střední uměleckoprůmyslové škole se Martinovi vytříbil umělecký styl a orientoval se na *undergroundovou* tvorbu, což můžeme dokumentovat například dílem *Já* [Obr. 12]. Jedná se o syrový, temný, tematicky těžký obraz zpracovaný s ironickou sebereflexí (tenká vrstva betonu na plátně s tužkou napsaným slovem Já, následně na několika místech roztržená bodáním nože). Během výtvarného vývoje postupně ustupoval od vážných témat a do tvorby přidával abstrakci, barevnost, lehkost, radost (*Moje nejoblíbenější barevná*

¹³⁵ CHOMISZAKOVÁ, Iva. *Petr Jochmann*. Spisovatele.upol. 13. 4. 2014. Dostupné online: <http://spisovatele.upol.cz/petr-jochmann/>. Citováno dne: 21. 7. 2017.

kombinace [Obr. 15], cyklus obrazů *Fialová* [Obr. 16]). Přesto neztrácel svou osobitost, která může k pozorovateli prosakovat například skrze fotografický projekt *Waiting for the muse*, na kterém nahý Burian pózuje s obrazem (pouze bílé plátno na čtvercové překližce) a očekává příchod múzy. Jedná se o příjemné, veselé, hravě sebeironizující zpracování tématu a podobně jako jeho ilustrace v Listech naznačuje vyrovnanost a vyspělost malíře.

Označení „androuš“ je nutno dávat v případě Martina Buriana do uvozovek nejen kvůli lidovosti výrazu, ale i proto, že se přímo na něj tento pojem nevztahuje. Tvorbou sice *undergroundové* hodnoty vyznává, ale vystupuje spíše jako představitel *alternativy* především pro nechuť přidávat ke svému umění politický podkres s částečným přesahem do druhé kultury, protože svá díla do revoluce (s výjimkou studia Horizont v roce 1982) nevystavoval. Teprve příchod do Rakouska, sblížení se s tamním kulturním a ekonomickým prostředím a více času na tvorbu mu umožnilo přemýšlet i nad možností předávat své obrazy dál.

3. Dagmar Havlíčková (roz. Knobová) *aneb modlitba v tuši*

Dagmar¹³⁶ se rodičům Knobovým narodila 21. 4. 1961 ve Šternberku a dětství s nimi prožila v Litovli, kde rodiče pracovali jako vývojoví konstruktéři v národním podniku Papcel. V roce 1968 navštěvoval její otec poslední ročník vysoké školy strojírenské a důrazně se postavil proti vstupu vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Vystoupil z komunistické strany, což vedlo ke znemožnění dostudovat a k profesní degradaci. V dětství Dagmar umělecky ovlivnil dědeček, který měl jako lesník velmi blízko k přírodě a často ji zachycoval v drobných skicách.¹³⁷

Na základní škole v Litovli se za Dagmařina studia konala recitační soutěž. Tehdy se jí podařilo postoupit do celostátního kola ve Svitavách, kde bychom mezi účastníky našli například i Marka Erbena (*1957) nebo Miroslavu Šafránkovou (*1958).¹³⁸ Pozornost ovšem vyvolává báseň, kterou jí litovelští učitelé do soutěže vybrali. Jednalo se o „...*bajku Vlk a beránek od Andreje Krylova, která začíná slovy: „Před silným slabý za vše vinu nese, jak o tom v dějinách příkladů spoustu čteme.“ V závěru příběhu vlk beránka sní. Do příběhu si lidé na místo beránka dosazovali Česko a SSSR jako vlka.“* Malířka mluví o příkladu fandění litovelských učitelů dítěti, které mělo za otce „osmašedesátníka“. S tím se ovšem

¹³⁶ Dagmar Havlíčková patří k „nově objeveným“ výtvarníkům v olomouckém Muzeu moderního umění. V posledních letech se objevila v několika katalozích MMU. Z významnějších jmenujme *Skleník, kapitoly z dějin olomoucké výtvarné kultury 1969–1989* (zmínka na stránkách 173, 219, 276, 299, 304, 312, 314, 332) a *Uhlem, štětcem a skalpelem* (zmínka na stranách 6, 298, 299, 302, 350, 398, 411, 420). Ucelenější pohled na autorčinu tvorbu (společně s Inge Koskovou) bude představen v MMU na výstavě v roce 2018.

(BINDER, Ivo et al. *Uhlem, štětcem, skalpelem...: sbírka kresby Muzea umění Olomouc = By charcoal, paintbrush, scalpel...: collection of drawings of the Olomouc Museum of Art*. Vydání první. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, [2016], ©2016. 431 stran. Sbírký Muzea umění Olomouc = Olomouc Museum of Art collections. ISBN 978-80-88103-04-2. – DANĚK, Ladislav, ZATLOUKAL, Pavel a BIELESZOVÁ, Štěpánka. *Skleník: kapitoly z dějin olomoucké výtvarné kultury 1969-1989: [Muzeum umění Olomouc – Muzeum moderního umění Olomouc, Výstavní sály Trojlodí a Salon, 26. listopad 2009 – 4. duben 2010]*. 1. vyd. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2009. 367 s. ISBN 978-80-87149-35-5.)

¹³⁷ Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Dagmar Havlíčková, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

¹³⁸ BIELESZOVÁ, Štěpánka. *Dagmar Havlíčková*, text k doposud nevydané publikaci z Muzea moderního umění Olomouc, informace k 8. 8. 2017.

nedá souhlasit. Narážka je natolik jasná, že dávat takovou báseň dítěti se špatným kádrovým posudkem se zdá jako účelová provokace, která vedla k tomu, že dívka i přes své kvality vyhrát nemohla.

Po úspěšném dokončení základní školy chtěla Dagmar nastoupit na Střední uměleckoprůmyslovou školu do Brna (Husova 10), ale bylo jí doporučeno, aby nejprve začala studovat místní střední školu a až následně přestoupila. Důvodem byl špatný kádrový posudek, který rodina po roce 1968 dostala a jenž by pravděpodobně přispěl k nepřijetí na umělecky zaměřený obor. S touto studijní „objížďkou“ Dagmar souhlasila a po dokončení prvního ročníku na litovelském gymnáziu již bez problémů složila přijímací zkoušky na uměleckou školu do Brna.

Doposud se umělkyně orientovala převážně na malbu, ale na základě talentové zkoušky dostala doporučení, aby se zaměřila spíše na obor grafiky, který tehdy vedl profesor Dalibor Chatrný. Ten se snažil především o rozvoj individuality každého studenta. *„Chatrný byl opravdu výborný učitel. V oboru nás bylo asi osm a on si na každého z nás nechal udělat grafologické rozbor, což my nejdříve ani nevěděli. Následně k nám podle toho přistupoval. Nechtěl, abychom tvořili stejně či pod jeho taktovkou. Nechal každého dělat podle sebe. Když jsem vystudovala, tak jsem kontakt s panem Chatrným udržovala i nadále. Po revoluci se frekvence naší komunikace zvýšila. Například, když jsem měla výstavu v Galerii Caesar, tak zjistil moje telefonní číslo, zavolal mi a pogrataloval mi k výstavě. Vlastně i dříve, když jsem dělala malované oděvy, tak byl na výstavě. No a pak jsme si i psali. Dokonce mám od něho doma i péřka či přání k svatbě.“*

Po složení maturity se tři krát hlásila na Akademii do Prahy, nikdy s pozitivním výsledkem.¹³⁹ Nejspíše zde opět zapůsobilo politicko-ideologické hodnocení její rodiny. V běžné praxi se stávalo, že žadatele na daný obor na základě jeho schopností, dovedností a

¹³⁹ Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Dagmar Havlíčková, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

talentu přijali, ale později při prozkoumání rodinného zázemí celouniverzitní přijímací komise tento verdikt zrušila a v září nastoupili jiní, společensky vhodnější studenti. „... , *kdy byli odmítnuti – a to někdy dvakrát i třikrát – uchazeči s mimořádnými předpoklady ke studiu proto, že jeden či oba rodiče ztratili členství v KSČ.*“¹⁴⁰ Dagmar Havlíčková tedy přesně zapadala do tehdejšího stereotypního jednání s politicky proskribovanými studenty.

Po dokončení střední školy nastoupila Dagmar jako výtvarnice do Sítotisku Červenka, v přidružené výrobě JZD Červenka. Zde získala první zkušenosti jako grafička, které o rok později naplno využila, když začala pracovat pro Krajské vlastivědné muzeum v Olomouci. Výstavy i pozvánky byly pod přísným ideologickým dohledem, ale i přesto se Dagmar podařilo začlenit do své práce část svého přesvědčení, konkrétně náboženské motivy. „... *povedl se mi vytvořit takový zajímavý panel. Šlo o propagaci májových dnů. Byly zde vztažené ruce, kolem nich světlo a nahoře holubice a dole bylo jen napsáno: „Zdravíme slavné májové dny.“* Později jsem byla svědkem úsměvné situace, totiž když šla skupina jeptišek kolem muzea a plakát zběžně shlédla a bez hledání hlubšího kontextu konstatovaly: „*Podívejte, Duch svatý je tu s námi*“. Dnes můžeme jen polemizovat, jak mohl tento typicky křesťanský symbol „přežít“ na čelní straně Krajského vlastivědného muzea a být přímo spojen s oslavami výročí májového osvobození v Olomouci.

Svého budoucího manžela Jiřího Aloise Havlíčka (1948–1997) potkala Dagmar na vernisáži v Litovli a pod jeho vlivem konvertovala ve 22 letech k římskokatolické církvi. Předmanželská sezení a svatbu měli snoubenci u otce Pavla Uhříka z Hnojic, ke kterému později docházeli i na církevní setkání a filozoficko-náboženské debaty.¹⁴¹ Dle slov Mariana Jahody, olomouckého katolického aktivisty, toužili katoličtí věřící po cílené a smysluplné výuce a vedení, proto přicházeli stále častěji na setkání s Josefem Zvěřinou, který vedl

¹⁴⁰ BIEBERLE, Josef. *Univerzita Palackého v Olomouci: (z historie a každodennosti akademické obce 1945-1990)*. První vydání. Olomouc: Olomoucké vzdělávací sdružení, z. s., 2016. ISBN 978-80-905406-2-0, str. 34.

¹⁴¹ Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Dagmar Havlíčková, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

teologické semináře pro zájemce po celé Moravě. Na olomoucká setkání docházela i Dagmar s Jiřím. Tato aktivita pochopitelně nemohla probíhat oficiálně, účastníci se setkávali pod různými záminkami (například narozeninové oslavy) na soukromých bytech¹⁴² (často u Pavla Sucháče). Díky svému manželovi a církevním aktivitám poznala Dagmar celou řadu zajímavých lidí z Olomoucka. Příkladem můžeme uvést Lídu Svobodovou, Vítka Pelikána, Otu Mádra, Oldřicha Kučeru, manžele Vážanovy, Rostislava a Milenu Valuškovy, Václava Stratila, Jiřího Bureše.

Vliv nově poznaného okruhu přátel se postupně odrážel i v Dagmařině zaměstnání. „...*Můj známý, malíř na volné noze, Jirka Stejskal, dělal na svou dobu velmi zajímavé věci a také se lehce vyhraňoval proti režimu. Bohužel ovšem také hodně pil a dneska už nežije. Kdysi za mnou přišel do práce, abych mu udělala pozvánku na jakousi akci. Jirka byl velmi známý po Olomouci, a proto jsem měla úplnou hrůzu z toho, kam si mě můj vedoucí zařadí. Také mi pak řekli, že to rozhodně není vhodný známý. Vhodný pro tehdejší režim možná nebyl. Příkladem bych mohla uvést příhodu, která se před lety stala. Když se tak jednou napil, stoupl si před budovu muzea a zařval: „Váňo, seš hmyz!“ Ale i přes jeho „nevhodnost“ jsem ho stejně měla moc ráda za přítele.“*

Na první pohled nekonfliktní žena, starající se převážně jen o rodinu a práci, se tak setkávala s celou řadou výjimečných lidí, kteří do značné míry formovali její osobnost. Především její starší manžel na ni měl velký vliv. Na základě dřívějšího slibu, že Dagmar bude mít možnost se i přes rozhodnutí komunistické strany vzdělávat, přiváděl její manžel do bytu kromě umělců například i filozofy Karla (*1926) a Pavla (*1940) Flossovy či profesora Chadrabu (* 1922 – † 2011). „*A svatba s Jiřím pro mě svým způsobem znamenala i jistou formu vzdoru proti socialistickému realismu. Byl to jistý šok pro okolí a probuzení pro mě. Představ si dívku, která sice neměla díky rodičům valný posudek, ale během*

¹⁴² Marian Jahoda, orální historie, 12. 2. 2017, rozhovor vedla Monika Suková.

dospívání a v práci se vždy chovala slušně a nijak zvlášť nevybočovala. Tato dívka si náhle vzala skoro o patnáct let staršího muže, na něhož měl režim spadeno. Svým způsobem to pro mě bylo očistující.“

Před rokem 1989 měla Dagmar Havlíčková pouze několik oficiálních výstav. První samostatná výstava se konala v Závodním klubu ROH Uničov, ve stejném roce ještě v psychiatrické léčebně v Opavě pod patronací Pavla Brunclíka a později v roce 1989 proběhla v Olomouci v Galerii pod podloubím společná výstava s manželem Jiřím. Neoficiálně se její tvorba objevila na soukromých výstavách například u Tomáše Vážana či u Macků na zahradě¹⁴³ (Účast na *Setkání olomouckých výtvarníků – Hněvotín NO. 66* dne 10. 6. 1989¹⁴⁴). Svůj umělecký um se manželé snažili rozvíjet prostřednictvím hodin volné tvorby u profesora Zhoře konaných v Prostějově.

Události roku 1989 se Dagmar úzce dotkly. Reflektovala nárůst podpisových akcí a sama se pod petici za osvobození Michala Mrtvého podepsala. „...*Tehdy jsem jej osobně neznala, teprve po revoluci jsem se s ním seznámila.*“

Společensky a politicky aktivní manžel zval do jejich domácnosti (v bytě na Sokolské ulici) některé z členů Občanského fóra (například Tomáše Kopřivu) a dlouhé hodiny s nimi vedl obšírné filozoficko-politicko-ideologické debaty, které Dagmar vyslechla a do své tvorby promítla v cyklu obrazů *Hlavy*. Vznik nové republiky a naděje do ní vkládané evokoval v Dagmar návrat k začátku lidského bytí, a proto můžeme právě motivy prenatalního vývoje lidského plodu často nalézt v obrazech z daného období. Motiv plodu

¹⁴³ Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Dagmar Havlíčková, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

¹⁴⁴ DANĚK, Ladislav. Polooficiální a neoficiální scéna aneb Světla v tmách, str. 73, 128. In: DANĚK, Ladislav, ZATLOUKAL, Pavel a BIELESZOVÁ, Štěpánka. *Skleník: kapitoly z dějin olomoucké výtvarné kultury 1969-1989: [Muzeum umění Olomouc – Muzeum moderního umění Olomouc, Výstavní sály Trojlodí a Salon, 26. listopad 2009 – 4. duben 2010]*. 1. vyd. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2009. 369 s. ISBN 978-80-87149-35-5.

mohl souviset i s faktem, že Dagmar čekala druhé dítě, syna Jiřího¹⁴⁵ (cyklus *Vývoj* [Obr. 20]).

Od počátku devadesátých let se zdravotní stav Jiřího Havlíčka prudce zhoršoval, což přispělo k rozvodu v roce 1994. Devadesátá léta probíhala ve znamení velkého boomu v podnikání, což se dotklo i Dagmařina života. Velké možnosti ji inspirovaly a motivovaly k novým činnostem, které ji a její dvě děti velmi brzy finančně zabezpečily. Prodávala malované oděvy [Obr. 21–22], vytvářela výzdobu interiérů a začala i oficiálně vystavovat. Po smrti manžela se Dagmar v roce 1997 z veřejného života stáhla a umělecky odmlčela.

Od roku 2001 do roku 2010 pracovala jako konzervátorka ve Vlastivědném muzeu v Olomouci. Ve stejné době se začala intenzivněji zabývat vírou. V dětství byla křtěna pravoslavným knězem, v dospělosti konvertovala ke katolicismu a na konci devadesátých let opět tíhla k pravoslavné víře.¹⁴⁶ Mezi roky 2002 až 2007 vystudovala Pravoslavnou teologickou školu v Prešově (závěrečná práce *Ruská duchovnost ikon*)¹⁴⁷, ale k pravoslavné víře nekonvertovala. Dle vlastních slov má v sobě možná až příliš otisknutou západní kulturu. Z daného období pochází cyklus ikon [Obr. 23]. Odkaz na pravoslavnou církev můžeme spatřit i v tvorbě od roku 2005, od kdy vytváří psané obrazy, takzvané *Ježíšovy modlitby*. Využívá textu pravoslavné modlitby: „*Pane Ježíši Kriste, synu boží, smiluj se nade mnou hříšnou*“, kterou dříve psala v mnoha proměnách. Používala rozličné jazyky (čeština, ruština, církevní slovanština, řečtina), střídala sklon a směr písma, měnila barvy inkoustů, volila různé velikosti papíru. Nyní už píše jen česky a texty jsou často natolik vrstvené, že jsou mnohdy až k nepřečtení, ale přesto v psaní-malování stále pokračuje. „*Text píš, maluji*“ *do nekonečna, není to za trest, dělám to dobrovolně. V současné době ... je to spíše*

¹⁴⁵ Dagmar Havlíčková, text k doposud nevydané publikaci z Muzea moderního umění Olomouc, informace k 8. 8. 2017.

¹⁴⁶ Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Dagmar Havlíčková, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

¹⁴⁷ BIELESZOVÁ, Štěpánka. *Dagmar Havlíčková*, text k doposud nevydané publikaci z Muzea moderního umění Olomouc, informace k 8. 8. 2017.

jen takový graf. Jako když má pulzaci srdce. Jen si to mentálně říkám, opakuji. Ale pořád tam zůstávají ony mezery. Je zde pořád cítit řád. Do budoucna asi budu zmenšovat formát. Už toho mám kilometry, které nikdy nebyly vystaveny.“

Zisk práce na půl úvazku v Arcidiecézním muzeu zajistil Dagmar sice nižší, ale zato pravidelný příjem, který jí umožnil, aby se více soustředila na svoji tvorbu. Stále má řadu dalších činností a zájmů, mezi které patří práce domovnice či roznos dárkových balíčků pro olomoucké seniory, a s nadsázkou lze říci, že i její dospělé děti, které často navštěvuje. Přesto vytrvale vytváří nekonečnou modlitbu a byt zkrášluje háčkovanou dekorací.¹⁴⁸

3. 1 Oldřich Kučera

Oldřich Kučera [Obr. 62] se narodil 20. 11. 1950, v současné době žije a pracuje v Olomouci. Celý život se věnuje fotografování. V roce 1987 se oženil s Ewou, přičemž je oddával otec Pavel Uhřík. Manželé spolu mají pět dětí.¹⁴⁹

Za minulého režimu jej StB bedlivě sledovala pro jeho církevní aktivity a blízké napojení na Polsko. Často musel měnit zaměstnání. Pracoval pro Krajské vlastivědné muzeum či na soudním lékařství na pitevně, kde v případě nutnosti i přespával. Často se vyskytoval i na bytech u Jaroslava Vacla a Václava Stratila, ve Ztracené a na Praskově. Jako církevní aktivista se účastnil řady akcí pro podporu křesťanské víry na Moravě.¹⁵⁰

Po Olomouci chodil v dlouhém kabátu, a snad proto mu bylo ve spisech uděleno přízvisko „MNICH“. Byl podezříván z porušení trestní činnosti dle § 178 trestního zákona údajně měl ilegálně přecházet státní hranice do Polska. Snažili se odhalit, zdokumentovat a

¹⁴⁸ Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Dagmar Havlíčková, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

¹⁴⁹ KASAL, Tomáš. Fotografové Štreit, Petružjová a Kučera fotili rodinu. MUO, Muzeum umění Olomouc. 30. 1. 2015. Dostupné online: <http://www.muo.cz/press/fotografove-streit-petrujova-a-kucera-fotili-rodinu--493/>. Citováno dne 25. 7. 2017.

¹⁵⁰ Oldřich Kučera, orální historie, 1. 8. 2017, rozhovor vedla Monika Suková.

zamezit jeho laickému apoštolátu (záznam k 30. 11. 1984 od poručíka A. Štajgra).¹⁵¹ Dle záznamu ze III. čtvrtletí roku 1989 se dále o Kučerovi dověděli, že: „...*vlastní a dále rozšiřuje náboženskou literaturu a že organizuje přednášku na náboženské téma s předpokladem větší účasti.*“¹⁵² K roku 1985 již bylo zaznamenáno, že na přesně nezjištěném místě na Opavsku přechází polské hranice, „...*odkud do ČSSR dopravuje náboženskou literaturu a další písemné materiály s protisocialistickým obsahem.*“¹⁵³ K zastavení jeho činnosti byl využit fakt, že neměl Oldřich Kučera ke II. čtvrtletní řádný pracovní poměr „...*čehož bude využito k opatření v rámci akce „RAZIE“, realizované po linii VB. Úkoly RPP byly průběžně plněny, kontrola činnosti objektu byla ztížena jeho pohybem po území republiky.*“¹⁵⁴ Roku 1986 byl již při přechodu hranic zadržen. „*Objekt prokazuje trvalou snahu o navazování a prohlubování styků s duchovními a laiky v PLR. V druhé polovině října t. r. byl společně se svou matkou zadržen bez cestovních dokladů na území PLR a vrácen zpět do ČSR, kde proti němu bylo zahájeno řízení pro přečin dle § 5 zák. L50/69 Sb.*“¹⁵⁵ Dle výpovědi Kučery ovšem nešlo o matku, ale známou, jejíž identita se neměla zjistit, jelikož již měla jiné přestupky a za nelegální přechod by mohla být odsouzena. „*Nechápu, že nikoho nenapadlo zkusit zavolat matce do práce. Hned by se to provalilo. No, ale tehdy nám to prošlo.*“¹⁵⁶ Následně se Kučera ve spisech už neobjevuje a ani obecné propolské tendence nejsou posuzovány za závažné.

Jak můžeme vidět, jeho činnost se v po několik let sledovala. Nepodařilo se dohledat písemné záznamy o jeho dalších církevních aktivitách. Například účast na bytových

¹⁵¹ Archiv bezpečnostních složek, přírůstek fondu Správa StB Ostrava z r. 1991, *Oddělení StB Olomouc*, Karton 4 – vnitřní nepřítel za r. 1984, str. 13.

¹⁵² Archiv bezpečnostních složek, přírůstek fondu Správa StB Ostrava z 16. 6. 1998, *čtvrtletní informace 1984*, karton 13 – KS SNB, III. čtvrtletí, str. 12.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Archiv bezpečnostních složek, přírůstek fondu Správa StB Ostrava z 16. 6. 1998, *čtvrtletní informace 1985*, karton 13 – KS SNB, II. čtvrtletí, str. 14.

¹⁵⁵ Archiv bezpečnostních složek, přírůstek fondu Správa StB Ostrava z 16. 6. 1998, *čtvrtletní informace 1986*, karton 13 – KS SNB, IV. čtvrtletí, str. 17.

¹⁵⁶ Oldřich Kučera, *orální historie*, 1. 8. 2017, rozhovor vedla Monika Suková.

církevních seminářích Josefa Zvěřiny (viz níže 3. 5 Josef Zvěřina a Oto Mádr), teologická sezení u kněze Uhříka (pouze v příloze fotografický materiál z jeho svatby), prostějovská katolická setkání či společné modlitební akce v Olomouci za Augustina Navrátila (viz 5. 1 Augustin Navrátil). Vyjmenovaná setkání a události se většinou nefotily ani nijak nedokumentovaly (výjimku tvoří veřejná modlení za Augustina Navrátila a zde přítomní novináři i ze zahraničí), nezbyvá tedy nic jiného, než se spolehnout na orální historii zúčastněných osob.

3. 2 Michal Mrtvý

Michal Mrtvý se narodil 19. 6. 1964. Pracoval jako elektromechanik a se svojí ženou měl dvě děti. Poprvé se ve svazcích StB objevilo jméno Michala Mrtvého roku 1985, a to v souvislosti s uchováváním a rozmnožování nelegální náboženské literatury.¹⁵⁷ Dále byl ke III. čtvrtletí roku 1986 na Mrtvého zaveden spis s ironicky zdrobněným označením „MÍŠA“ a byl stíhán po linii VB,¹⁵⁸ která brzy nashromáždila důkazní materiál, a poté následoval soud.

O Michala Mrtvého se zajímala i Charta 77, o čemž se můžeme dočíst ve sdělení č. 579. Zde je uvedeno, že 29. 10. 1986 v 8 hodin došlo k soudnímu řízení proti olomouckému katolickému aktivistovi z důvodu veřejného pobuřování. Při domovní prohlídce 24. 7. 1986 mu byl odebrán rozmnožovací stroj a protirežimní tiskoviny. Právě fakt, že jde o mladého a málo známého člověka, podtrhuje potřebu solidarity.¹⁵⁹

¹⁵⁷ Archiv bezpečnostních složek, přírůstek fondu Správa StB Ostrava z 16. 6. 1998, *čtvrtletní informace 1985*, karton 13 – KS SNB, II. čtvrtletí, str. 12.

¹⁵⁸ Archiv bezpečnostních složek, přírůstek fondu Správa StB Ostrava z 16. 6. 1998, *čtvrtletní informace 1986*, karton 13 – KS SNB, II. čtvrtletí, str. 4.

¹⁵⁹ UHL, Petr. *Informace o Chartě 77*. 1986/12, r. 9, vydala Nezávislá redakční skupina signatářů Charty 77, 24. 10. 1986. str. 3. Dostupné online: http://www.vons.cz/data/pdf/infoch/1986/INFOCH_12_1986.pdf. Citováno dne: 29. 7. 2017.

Na konci roku 1986 se již ve svazcích objevuje, že se shromáždily všechny potřebné dokumenty proti Michalovi Mrtvému, a případ řešil Okresní soud v Olomouci dne 23. 10. 1987. Před soudem Michal vystoupil se svou řečí: „...*Je mi 23 let, mnoho jsem toho v životě nezažil, ale to, co jsem měl zatím možnost poznat, mě přesvědčilo o tom, že před tímto soudem stojím proto, že jsem věřící. Proto, že v této zemi si mnozí nechtějí připustit, že náboženství nepatří minulosti, ale že žije, že se rozvíjí. Neznám pojem nepřátelství, z kterého jsem obviňován, ani jsem nikoho nepobuřoval. Pobuřovali však ti, kdo se dopustili násilí před soudní budovou před dvěma týdny a dnes – to je nepřátelské vůči společnosti a lidem. Pán Ježíš Kristus řekl: "budou vás pronásledovat pro jméno mé" a já považuji za čest, že ve svých 23 letech mám tu čest podstoupit tuto zkoušku...*“ Plamenná řeč mladému aktivistovi nepomohla a soud jej odsoudil na 13 měsíců podmíněně se zkušební dobou na dva roky a veškeré zabavené věci propadly státu.

Na toto soudní přelíčení mělo dorazit daleko více lidí, ale bezpečnostní složky to předpokládaly, a proto učinily náležitá opatření. Některé občany uvěznily v bytech, strážily závod Farmakon, předpokládané osoby, které by se mohly chtít procesu zúčastnit, dostaly v práci na daný den nadstandartní směny, byly vyřazeny dvě linky městského autobusu apod.¹⁶⁰ V reakci na odsouzení Michala Mrtvého se po celém Československu zvedla vlna odporu, shromažďovaly se podpisy na petice a hledala se jakákoli možnost, jak upozornit na Mrtvého. „...*V souvislosti s pobytem vatikánského nunciuse COLASUONNE v Sm kraji byl agenturní cestou předán poznatek o převzetí dopisu od katolické mládeže v Olomouci, kterým tato žádá papeže o pomoc při osvobození Mrtvého Michala z vazby s tím, že je vězněn protiprávně.*“¹⁶¹ Další akce zahrnovaly společná modlení v kostelech či na otevřených

¹⁶⁰ N. N. *Jménem republiky*. Informace o církvi, 1988/1. Str. 12.–13. Dostupné online: http://scriptum.cz/soubory/scriptum/informace-o-cirkvi/informace_o_cirkvi_1988_01_ocr.pdf. Citováno dne: 31. 7. 2017.

¹⁶¹ Archiv bezpečnostních složek, přírůstek fondu Správa StB Ostrava z 16. 6. 1998, *čtvrtletní informace 1987*, karton 13 – KS SNB, III. čtvrtletí, str. 9.

prostranství olomouckých náměstí, kterých se zúčastnila i Dagmar Havlíčková. Zároveň i ona podepsala petici za jeho osvobození.

Prokurátor Mrtvého se odvolal proti výši trestu ke Krajskému soudu v Ostravě (4. 12. 1987), kde se konalo odvolací řízení kvůli nesprávnému postupu Okresního soudu. Procesu se zúčastnili Hradílek, Šavrda, Devátý a další členové CH-77. Za ZÚ USA zde byl Robert Normen a za ZÚ Velká Británie Denis Keefe.¹⁶² Krajský soud předchází rozhodnutí zrušil a Mrtvý byl stíhán na svobodě. Až do listopadu 1989 se stále podílel na protirežimní činnosti.¹⁶³

3. 3 Kněz Pavel Uhřík z Hnojic

Pavlu Uhříkovi byla přidělena fara ve Hnojici, na kterou za ním jezdila mládež (například Vít Pelikán se ženou, manželé Vážanovi, Rostislav Valušek, Marcela Řezníčková, Pavel Krupka) ze širokého okolí na teologické semináře. „*V problematice římskokatolické církve je neustále zjišťováno, že skupina katolické mládeže v okrese Olomouc se soustřeďuje kolem mladých kněží, jako je administrátor STREJČEK Pavel z Holice, UHŘÍK Pavel z Hnojic, SMĚŠNÝ Bohumil ze Šternberka.*“¹⁶⁴ A další záznam se objevil ve spijitosti s Vítem Pelikánem „*(...) Jedná se o náboženského fanatika, který je ve styku s Pavlem Uhříkem, salesiánem z Hnojic.*“¹⁶⁵ Otec Pavel Uhřík oddával řadu párů, například manžele Janu a Tomáše Vážanovy, Ewu a Oldřicha Kučerovy [Obr. 61], Dagmar a Jiřího Havlíčkovy. Společně s Josefem Šichem stál u zrodu Vysokoškolského katolického hnutí a vybudování jeho strukturu. Pořádal studentské

¹⁶² Archiv bezpečnostních složek, přírůstek fondu Správa StB Ostrava z 16. 6. 1998, *čtvrtletní informace 1988*, karton 13 – KS SNB, I. čtvrtletí, str. 13.

¹⁶³ Více o Michalovi Mrtvém: VENKRBCOVÁ, Drahomíra. *Duchovní klima v městě Olomouci po roce 1990*. Olomouc 2014. Magisterská diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta, Katedra pastorální a spirituální teologie, Teologické nauky. Vedoucí: Michal Altrichter, str. 81–84.

¹⁶⁴ Archiv ministerstva vnitra SSR, FOND OS ZNB – Oddelenie ŠtB Olomouc, *Hodnocení bezpečnostní situace a dasáhnutých výsledků za 3 a 4. čtvrtletí 1983*, inv. č. 49, str. 10.

¹⁶⁵ Archiv ministerstva vnitra SSR, FOND OS ZNB – Oddelenie ŠtB Olomouc, *Sign. Doplněk k ročnímu vykonávacímu plánu práce O ŠtB na rok 1981 – INV. Č. 21*, str. 3.

mše (v kapli svaté Anny či v dómské kryptě), přednášky a modlitby.¹⁶⁶ Dnes působí v Klášteře kapucínů v Brně.¹⁶⁷

3. 4 Tomáš a Jana Vážanovi

Tomáš Vážan (*7. 12. 1951 v Branišovicích, † 20. 2. 2008 v Olomouci) studoval mezi roky 1970 až 1975 Přírodovědeckou fakultu Univerzity Jana Evangelisty Purkyně (Masarykovy univerzity) v Brně, obor fyzická geografie. Od roku 1975 až 1985 pracoval jako geolog, ale na základě jeho protistátních aktivity mu režim znemožnil uplatnění v oboru, proto musel přijmout dělnická zaměstnání. Celý život se soustavně věnoval fotografování (hlavně volná fotka). Roku 1978 konvertoval ke katolické víře, což se odrazilo v jeho umělecké tvorbě zájmem o sakrální památky.¹⁶⁸

Ve spisech bezpečnostních složek ministerstva vnitra mu bylo přiděleno přízvisko dle zaměstnání, tedy „GEOLOG“. V záznamech můžeme jeho jméno najít vícekrát, například když se teprve začal rozpracovávat jeho spis a označili jej za „...aktivního laika nelegální církve, působícího v Olomouci...Jmenovaný svůj byt propůjčuje ke schůzkám nelegální církve.“¹⁶⁹ Později lze jeho a manželčino jméno nalézt ve spise, když se u nich na bytě zkoušela divadelní hra „*Jak se vám nelíbí, aneb ačkoliv nechcete*“ pod vedením Josefa Janošíka, která se později hrála na Svaté Kopečku a svým obsahem naplňovala skutkovou podstatu tr. činu dle § 100. Veřejná bezpečnost na Vážanovy a na dalších 7 zúčastněných

¹⁶⁶ VENKRBCOVÁ Drahomíra, *Duchovní klima v městě Olomouci po roce 1990*, Diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta, Katedra pastorální a spirituální teologie, Teologické nauky, Vedoucí práce Michal Altrichter, Olomouc 2014, s. 80., s. 107.

¹⁶⁷ DOBIÁŠ, Jan. *Pavel Uhřík. Provincie Kapucínů v České republice*. Dostupné online: http://www.kapucini.cz/index.php?option=com_contact&view=contact&catid=66:olomouc&id=21-david-michal-wanek. Citováno dne: 1. 8. 2017.

¹⁶⁸ DANĚK, Ladislav, ZATLOUKAL, Pavel a BIELESZOVÁ, Štěpánka. *Skleník: kapitoly z dějin olomoucké výtvarné kultury 1969-1989: [Muzeum umění Olomouc – Muzeum moderního umění Olomouc, Výstavní sály Trojlodí a Salon, 26. listopad 2009 - 4. duben 2010]*. 1. vyd. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2009. ISBN 978-80-87149-35-5, str. 269–270.

¹⁶⁹ Archiv ministerstva vnitra SSR, FOND OS ZNB – Oddelenie ŠtB Olomouc, *Sign. Doplňok k ročnému vykonávacímu plánu práce O ŠtB na rok 1981 – INV. Č. 21*, str. 5.

lidí předala žádost o podání obžaloby okresní prokuratuře v Olomouci.¹⁷⁰ I přesto měli Vážanovi byt stále „otevřený“, a to až do roku 1988, kdy se spolu rozvedli.¹⁷¹

3. 5 Josef Zvěřina a Oto Mádr

Josef Zvěřina se narodil 3. 5. 1913 ve Strítěži a zemřel 18. 8. 1990 v Nettunu v Itálii. Vyrůstal v rodině strojního zámečnicka. Po studiích v Praze pokračoval na římské papežské koleje Nepomucenum na lateránském Ateneu. Po návratu do Čech zaujal protiněmecké tendence, proto byl mezi roky 1942–1943 internován v Zámukách.

Po válce byl společně s dalšími třiceti kněžími zatčen a odsouzen. Z vězení se vrátil až roku 1965 a režimem mu bylo umožněno pracovat pouze v manuálních zaměstnáních. Po krátkém působení na bohoslovecké fakultě v Litoměřicích a na faře v Praskolesích u Zdic byl poslán režimem do nuceného důchodu, což jej ovšem vedlo k ještě většímu zájmu o soudobé církevně-politické události.

Jako jeden z prvních podepsal v Praze Chartu 77 a spolupracoval s protirežimním hnutím a s kardinálem Tomáškem (* 30. 6. 1899 – † 4. 8. 1992). V osmdesátých letech objížděl Československo (především severomoravský kraj) a nabízel teologické kurzy pro zájemce, kde vysvětloval stěžejní body náboženské problematiky a dogmatiku.¹⁷²

Oto Mádr (* 15. 2. 1917 – † 27. 2. 2011) byl po vystudování Teologické fakulty Univerzity Karlovy v roce 1942 vysvěcen. Pokračoval na studia do Říma a doktorát získal po návratu do Československa. Až do vykonstruovaného procesu v květnu 1951 se věnoval církevním záležitostem. Následně si odpykával patnáctiletý trest formou nucených prací.

¹⁷⁰ Archiv ministerstva vnitra, FOND OS ZNB – oddělení ŠtB Olomouc, *Hodnocení bezpečnostní situace a dosažených výsledků za 3. a 4. čtvrtletí 1983*. Inv. č. 40, str. 10.

¹⁷¹ Více o Tomáši a Janě Vážanových: VENKRBCOVÁ, Drahomíra. *Duchovní klima v městě Olomouci po roce 1990*. Olomouc 2014. Magisterská diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta, Katedra pastorální a spirituální teologie, Teologické nauky. Vedoucí: Michal Altrichter, str. 85–88.

¹⁷² KRŮŽKOVÁ, Marie Rút. *Žít jako znamení: rozhovory s Josefem Zvěřinou*. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-147-4 (2. vydání 1997. ISBN 80-7113-223-3), str. 15–48.

Podmínečně byl propuštěn roku 1966 a stejně jako Zvěřina musel manuálně pracovat. V roce 1968 mu bylo z důvodu „politického oteplení“ dovoleno učit na Teologické fakultě Univerzity Karlovy, ale brzy byl odvolán a „odklizen“ na faru v pohraničí, kterou spravoval do roku 1978. Následně se s přítelem Zvěřinou věnoval teologickým aktivitám.¹⁷³

Všechny aktivity kolem Zvěřiny a Mádra StB pečlivě sledovala. *„Agent. operativní cestou byla zjišťována stupňující se aktivita tzv. „nelegální církve“ sdružující na platformě víry a odporu proti soc. zřízení nejružnější vrstvy obyvatelstva. Centrem „nelegální církve“, řízené ThDr. ZVĚŘINOU Josefem z Prahy, je Bruntálsko, odkud jsou také organisovány schůzky provázené školením, zkouškami adeptů tzv. „tajné fakulty“.*¹⁷⁴ Na přelomu let 1986 a 1987 zjistily tajné složky, že „nelegální církve“ dále pokračuje ve své činnosti, a to v nově založeném centru na Šumpersku, kde celkem 13 studentů vykonalo zkoušky na „tajné fakultě“.¹⁷⁵ Ve II. čtvrtletí byla vyhodnocena jako nejzávažnější Zvěřinova aktivita právě teologicko-edukativní činnost, proto byl ve spisech označován šifrou „FAKULTA“. Bylo zjištěno, že po návštěvě Karlovy Studánky se rozhodl navštívit jednotlivá města Severomoravského kraje a nabídnout zde edukativní semináře. 1. 6. 1987 se v Olomouci setkal se šesti duchovními a vyzkoušel 15 lidí.¹⁷⁶ Ve III. čtvrtletí se již zjistilo, že jeho činnost pronikla do všech okresů kraje, *„kde hlavní záměr je především vychovávat kádry pro nelegální teologické fakulty, negativně ovlivňovat mládež, včetně narušování činnosti SKD PIT.“*¹⁷⁷ Na konci roku 1987 bylo stále patrnější, že se rychle zvyšuje laicizace církve, která volala po duchovním vedení z důvodu uvolněného arcibiskupského stolce a touze po větší autonomii. Proto také o „FAKULTU“ projevovalo stále více lidí zájem. Celkem

¹⁷³ HANUŠ, Jiří. *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. ISBN 80-7325-029-2, str. 252–254.

¹⁷⁴ Archiv bezpečnostních složek, přírůstek fondu Správa StB Ostrava z 16. 6. 1998, *čtvrtletní informace 1986*, karton 13 – KS SNB, IV. čtvrtletí, str. 3.

¹⁷⁵ Archiv bezpečnostních složek, přírůstek fondu Správa StB Ostrava z 16. 6. 1998, *čtvrtletní informace 1987*, karton 13 – KS SNB, I. čtvrtletí, str. 14.

¹⁷⁶ Tamtéž, II. čtvrtletí, str. 13.

¹⁷⁷ Tamtéž, III. čtvrtletí, str. 3.

vzdělával Zvěřina 320 posluchačů a doba studia trvala 9 let, „*má údajně podstatně vyšší úroveň než oficiální teologické fakulty. Má plnou podporu Vatikánu a takto je i hodnocená.*“¹⁷⁸ V roce 1988, především v letních měsících, Zvěřina opět navštívil Olomoucko, ale také Bruntálsko a Ostravsko.¹⁷⁹

Účastníci kurzů získali komplexní pohled na problematiku. V Olomouci se většinou scházely skupiny po zhruba deseti lidech, a to na bytech pod různými záminkami (například oslavy narozenin či jmenin). Po revoluci v činnosti ještě pokračoval Oto Mádr, ale zájem o kurzy postupně klesal. Věřící již mohli dle libosti navštěvovat teologické školy a křesťanské mše.¹⁸⁰

3. 6 Další osoby z okruhu přátel a známých Havlíčkové

Vít Pelikán (viz 2. 1).

Rostislav Valušek (2. 5).

Václav Stratil (5. 3).

3. 7 Zařazení výtvarnice

Dagmar Havlíčkovou rodiče vychovávali k nekonfliktnosti. Sami po osmašedesátém viděli, jak režim dokázal potrestat všechny, kteří se rozhodli jakýmkoli způsobem vybočovat ze zaběhlých kolejí. Proto otec Dagmar původně příliš neschvaloval její rozhodnutí jít studovat na Střední uměleckoprůmyslovou školu do Brna. Nezdálo se mu, že by to nabízelo perspektivní, dobře placené zaměstnání. Vzhledem k problémům, které se vyskytly kolem

¹⁷⁸ Archiv bezpečnostních složek, přírůstek fondu Správa StB Ostrava z 16. 6. 1998, *čtvrtletní informace 1987*, karton 13 – KS SNB, IV. čtvrtletí, str. 10.

¹⁷⁹ Archiv bezpečnostních složek, přírůstek fondu Správa StB Ostrava z 16. 6. 1998, *čtvrtletní informace 1988*, karton 13 – KS SNB, III. čtvrtletí, str. 14.

¹⁸⁰ Marian Jahoda, *orální historie*, 12. 2. 2017, rozhovor vedla Monika Suková.

jejího přijetí, se nejspíše obával, že by jí nemuselo být dovoleno dostudovat. Stále tedy měla Dagmar kladeno na srdce, aby byla hodnou dívkou.

O to překvapivější se pro její okolí stal její vztah a následné manželství s Jiřím Havlíčkem, který měl již před svatbou zjištěné duševní onemocnění, politicky se vyhraňoval, pomáhal aktivitám katolické církve, často navštěvoval restaurační zařízení a neoficiální kulturní akce. Všechny události Dagmařina života, recitační soutěž, oslavný panel májových dnů, manželův vliv, ovšem formovaly její osobnost a z vlivu rodičů se postupně vymanila.

Důležitý mezník pro ni zajisté představovalo přijetí katolické víry a následná účast na teologických seminářích. Do roku 1989 se spíše starala o rodinu a umělecky stála ve stínu svého slavnějšího muže, ale i přesto vystavovala, proto bychom její osobu zařadili spíše do *šedé zóny*. Účastnila se neoficiálních bytových výstav, ale i oficiálních výstav v psychiatrické léčebně či v Galerii pod podloubím. Pohybovala se mezi *disidenty* (Josef Zvěřina, Oto Mádr) a znala prostředí druhé kultury (lidé kolem manžela Jiřího Havlíčka). Přesto se aktivněji nezapojovala, protože jako matka nechtěla neohrozit své děti.

Po revoluci se rozhodla plně ponořit do umění a hledat možné cesty, jak v tomto oboru podnikat (bytová aranžérka, malované oděvy). Hluboce ní otřásla smrt v té době již bývalého manžela Jiřího Havlíčka. Ovšem po vzpamatování nabrala „nový dech“ a s velkým zaujetím se ponořila do práce na *Ježíšově modlitbě*.

4. Vladimír Pospíšil *aneb krátkozrakost státního dohledu*

Vladimír Pospíšil (* 10. 6. 1957, Olomouc) získal vztah k umění díky svému dědečkovi z matčiny strany, který režíroval ochotnické divadlo, maloval kulisy a psal texty písní. I většina matčinych sourozenců projevovala výtvarný um, strýc Jaroslav se například věnoval krajinomalbě, jejíž základy předal i Vladimírovi. Roku 1986 vznikly Vladimírovy první olejomalby na překližce a sololitu, které později z nespokojenosti z výsledku rozsekal sekerou a použil na topení.

Rodina Vladimíra Pospíšila byla již po dvě generace brána za nespolehlivou poté, co se jeho babička odmítla smířit s nepřiznáním dědictví po svém bratrovi a na soudech si nakonec vymohla přepsání majetku, díky čemuž získala dům ve Velké Bystřici. Averse vůči jednání komunistické strany se následně přenesla i na další generace. Když se roku 1968 vracel Vladimír s rodiči z dovolené na Vranově, naskytl se jim pohled na projíždějící vojska Varšavské smlouvy. Oběma rodičům hned došlo, jaké důsledky celá situace bude mít, a syn pod jejich vlivem vše vnímal o dost výrazněji než jeho vrstevníci. Není se čemu divit, že později na základní škole odcizil Vladimír s kamarádem z kabinetu chemie kyselinu sírovou a nalil ji na sovětskou vlajku uloženou ve sklepě, čímž ji znatelně poškodili. Chtěli zabránit jejímu vyvěšení ve dnech státních svátků. Naštěstí na ně nikdo nepřišel, protože z takového jednání by měli problémy po řadu let. „*S nadsázkou tedy lze říci, že už od dětství jsem cíleně na svém politickém posudku pracoval.*“

Když po ukončení základní školní docházky hledal Vladimír vhodnou střední školu, měl kvůli rodinnému statusu výběr školy značně zúžen. Nakonec úspěšně složil přijímací zkoušky na Střední zemědělskou technickou školu v Olomouci, ale pro velký počet přijatých

žáků mu nabídli místo na stejném oboru v Přerově. Nabídku ale odmítl, protože nechtěl bydlet na internátu. Přihlásil se na Střední odborné učiliště v Olomouci na obor zámečnick.

V devatenácti letech poškodil společně s několika přáteli v sobotu 21. 8. 1976 na protest proti okupaci pomník Rudé armády ve Velké Bystřici [Obr. 31]. Tento čin se jim možná mohl zdát jako nevinná zábava, ale jakékoli manipulování či ničení státního majetku se tvrdě trestalo. Dnes můžeme ve spisech StB v Archivu bezpečnostních složek procházet dlouhé hodiny záznamy o těchto trestných činech a jejich důsledném stíhání. Je proto s podivem, že o akci není žádný záznam [Obr. 32].

Naskýtá se několik alternativ, které mohou tuto skutečnost osvětlit. Za prvé to mohla být iniciativa ze strany StB, která si až pozdě uvědomila, kdo pomník poničil a nechtěla vyvolávat přílišný rozruch kolem již zamlčené věci, obzvláště když v té době již Vladimír nastoupil na povinnou vojenskou službu a hlídal sklad zbraní. Dále mohlo jít o snahu jeho tchána udržet co nejlepší pověst rodinného jména, a proto mohl nechat spis skartovat, když se Vladimír do rodiny přiznal.¹⁸¹ Nejpravděpodobnější se však zdá možnost, že celou akci nechal „pohřbít“ strýc Miroslav Koutný, který vlastnil dům v Nádražní ulici ve Velké Bystřici, který využívala Státní bezpečnost jako policejní stanici. Pan Koutný policisty znal a měl s nimi nadstandardní vztahy. Když se o věci dozvěděl, požádal vyšetřovatele (kriminalistu Krále), aby záležitost uzavřel.¹⁸² Faktem ovšem zůstává, že dnes již není možné dohledat odpovídající dokumenty, a proto není možné žádnou z verzí označit s jistotou za pravou.

V průběhu dvouleté vojenské služby se Vladimír oženil a narodil se mu syn. Po návratu z vojny si Vladimír udělal řidičský průkaz na osobní automobil, začal pracovat v podniku Moravia v Mariánském Údolí a nastěhoval se s rodinou do domu manželčiných

¹⁸¹ Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Vladimír Pospíšil, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

¹⁸² Informace o Miroslavovi Koutné získána na základě rozhovoru mezi Vladimírem Pospíšilem a jeho babičkou ve Velké Bystřici v dubnu 2017.

rodičů ve Velké Bystřici. Manželčin otec byl přesvědčený komunista a svou ideologii se snažil předávat dál, což se mu ale u Vladimíra příliš nedařilo. Vladimír sice zpočátku vystupoval jako téměř ideální zeť (kvůli uchování dobrých vztahů dělal řidiče, když u nich doma tchán pořádal večírky a potřeboval své známé [okresní tajemníky strany a další funkcionáře] odvézt z oslavy domů), ale zhruba v průběhu roku a půl se postupně opět vracel k předchozímu životu. Stýkal se s lidmi z *alternativy*, chodil na koncerty a stylizoval se do typické „máničky“. Což tchán odsuzoval a četnost slovních konfliktů v rodině výrazně vzrostla, což ve Vladimírovi vyvolávalo neutuchající nutkání se ještě více vyhranit, něco změnit, cosi nového vytvořit. Tato potřeba se po odsouzení chartistů a hnutí *undergroundu* ještě prohloubila.

Společně s Vítězslavem Novákem v roce 1981 objevili a využili právní skulinku ve stanovách ROH státního podniku Moravia, kde pracovali. Z nařízení ROHu zjistili, že organizace jsou povinny podporovat kulturní aktivity svých zaměstnanců. Zašli proto za vedením podniku Moravia a s odvoláním na dané stanovy oznámili, že zakládají Jazzový Klub (dále také jako zkratka JK), kde budou probíhat audiovizuální programy pro pracovníky podniku. O *kulturně-alternativním* směřování ovšem pomlčeli. Svou pro režim nevhodnou hudbou ovlivňovali mládež, a proto byli donuceni roku 1986 upustit od *alternativy*, což už v podstatě znamenalo zrušení JK. Z frustrace z nemožnosti vzdorovat komunistické straně se Vladimír snažil vymalovat v obrazech s názvem: *Krajina s větrnými mlýny* (1988) [Obr. 25], *Terče* (1988), *Čekání na příliv* (1989) [Obr. 26].

V podniku Moravia v Mariánském Údolí pracoval Vladimír do roku 1984 jako zámečník. Ve stejném roce se mu narodila dcera Daniela. V podniku Moravia se v roce 1986 requalifikoval na obor nástrojař (učební obor s maturitou) a přestoupil do oddělení vývoje leteckých motorů. Rodinné konflikty se ještě zostřily poté, co Vladimír podepsal dokument

Několik vět. Po roce 1989 se situace v rodině zklidnila. Ke změně atmosféry v rodině došlo i o šest let později po smrti manželčina otce.

Od devadesátých let si Vladimír přivydělával prodejem krajinomaleb, na kterých si cvičil malířské umění. Postupně přešel od surrealistických děl k abstrakci. Od roku 1994 byl zaměstnán na Základní škole ve Velké Bystřici, kde se začal zabývat počítačovou grafikou a později s počítačem pracoval jako s kreslícím nástrojem. Roku 1998 mu bylo nabídnuto členství v Klubu konkrétníků 2 (členem až do roku 2008, kdy Klub jako stávající předseda zrušil). Od roku 2000 je členem Spolku olomouckých výtvarníků.

Mezi roky 1994–1998 studoval astrologii, psychologii a filosofii u Josefa Andera. Později i školu humanistické a transpersonální astrologie a mundánní astrologii u Pavla Turnovského (surrealistický výtvarník, astrolog, aktivista Jazzové sekce) a po revoluci Školu muzejní propedeutiky (2003–2005). Od roku 2002 pracuje pro Muzeum moderního umění v Olomouci.

V současnosti se Vladimír Pospíšil zaměřuje na hudbu, videoart, manipulovanou fotografii a vrstvenou kresbu.

Okruh přátel:

V 80. letech v rámci jazzklubu – Vítězslav Novák (výtvarník a organizátor dnešních akcí v Mariánském Údolí), Luděk Novák (výtvarník), později Pavel Turnovský (výtvarník, astrolog – Praha), Tomáš Křivánek (aktivista Jazzové sekce), Petr Werner (zvukař a hudebník, Brno) atd. Z Mariánského Údolí znal politicky aktivního Rudolfa Berezku (ovšem bez bližšího přátelského vztahu) a Tomáše Hradílka z Lipníka nad Bečvou, který do státního podniku Mora Moravia přinesl k podpisu Několik vět.¹⁸³

¹⁸³ Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Vladimír Pospíšil, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

4. 1 Jazzový klub v Mariánském Údolí

Jazzový klub vznikl jako odpověď na tvrdý postup komunistické strany proti postupně se rozmáhající uvolněné kultuře kolem rockových kapel na počátku 80. let.

O založení Klubu uvažovali Vladimír Pospíšil a Vítězslav Novák už v roce 1981. Což bylo shodou okolností po kontrole bezpečnostních složek, která zjišťovala, jestli se v podniku neobjevují protistátní tendence. Jelikož Moravia prošla „na výbornou“, nemuselo se ZK ROH v blízké době obávat opakované kontroly a snad i to přispělo k povolení JK. *„V rámci kontrarozvědné ochrany čsl. ekonomiky je třeba zabezpečit ve vyčleněných ekonomických objektech tj. koncernových podnicích...n. p. Moravia MARIÁNSKÉ ÚDOLÍ..., kontrarozvědnou ochranu odborových orgánů (PV, ZV ROH A DV ROH) před pronikáním a působením antisocialistických sil. Termín 1. 4. 1981.“*¹⁸⁴

Ve stanovách ZK ROH Mariánské Údolí se Pospíšil s Novákem dočetli, že zaměstnanci mají právo na kulturní vyžití a že si mohou zakládat vzdělávací kluby. Této informace se rozhodli využít. Na konci roku 1981 přišli za vedením ROHu s návrhem pořádat pro zaměstnance audiovizuální programy, koncerty a vyjížďky za kulturou. Vedení zpočátku nejspíše očekávalo, že půjde pouze o „neškodný“ folk či jazz, a proto povolení ochotně udělilo. Zřizovatelem Jazzového Klubu se po schválené předehrávce Vítězslava Nováka jako „diskšokeje“ [Obr. 36] stal tehdejší předseda ZK ROH Václav Vybíral (viz podkapitola 4. 2).¹⁸⁵

Souběžně s jednáními s vedoucími z podniku Moravia komunikovali zakládající členové i s pražskou Jazzovou sekcí, konkrétně s Vladimírem Kouřilem, který jim dával rady, jak postupovat, aby byly jejich snahy úspěšné. Například jim doporučoval, aby se řádně zaměřili na finanční stránku projektu. *„Hodně pokusů skončilo na tom, že jazzklub se stal*

¹⁸⁴ Archiv ministerstva vnitra SSR, FOND OS ZNB – Oddelenie ŠtB Olomouc, Sign. – Doplnok k ročnému vykonávacímu plánu práce O ŠtB na rok 1981 – INV. Č. 21, str. 10.

¹⁸⁵ Vítězslav Novák, orální historie, 11. 8. 2017, rozhovor vedla Monika Suková.

pro zřizovatele ekonomickou zátěží.“ Oficiálně odeslal JK přihlášku do Jazzové sekce 5. 4. 1982 a později byli přijati za kolektivní členy [Obr. 34].

Uspořádat akci nebylo vůbec jednoduché. Nejprve se muselo pro samotnou skupinu získat povolení od jejich zřizovatele, že mohou vystoupit v daný čas na konkrétním místě, a dále také schválený repertoárový list (běžně stačilo od zřizovatele, ale u audiovizuálních programů se často vyžadovalo potvrzení i od odboru kultury [například u skupiny *Bluesberry* u Obvodního kulturního domu v Praze 6 [Obr. 38]]. JK musel s výše popsány dokumenty a navíc s písemnou žádostí o povolení zajít za vlastním inspektorem kultury, který akci schvaloval. Ale ani tím proces nekončil. Definitivní slovo měl Národní výbor Hlubočky, který rozhodoval, jestli na svém území podobnou událost vůbec chce. Jak vidíme, příprava jakékoli akce představovala mnohá úskalí, ale ani to členy ve snaze přinést kulturu na Olomoucko neodradilo.¹⁸⁶

Vladimír Pospíšil se zaměřoval především na audiovizuální programy [Obr. 44]. Pouštěla se jazzová, rocková a jiná *alternativní* hudba, během které se zároveň promítaly přeložené texty anglických písní tak, aby audio a vizuálně spolu navzájem tematicky a logicky souvisely. Ne vždy se ovšem zdařilo obé zkoordinovat [Obr. 43].¹⁸⁷ Přes obrazovou složku se snažili do programů vkládat jinotaje. „*Já jsem do toho politiku prvoplánově netahal, bylo to spíš tak nějak podvědomě, že se to tam stejně objevilo. Kdyby to tam nebylo vůbec, tak by tam lidi samozřejmě nechodili a pro nás by to nemělo terapeuticky očištný účinek.*“¹⁸⁸

Prvním audiovizuálním projektem byla 7. 5. 1982 *Transfúze 1*, kde byl k vidění Frank Zappa (dále pak Brand X, Jethro Tull či Kansas). V Mariánském Údolí se sešlo 68 platících

¹⁸⁶ Vítězslav Novák, *Jazz Klub Mariánské Údolí, Exkurs do minulosti*, publikace vydaná u příležitosti výročí vzniku, vlastním nákladem, 2002, str. 10–12.

¹⁸⁷ Tamtéž, str. 14.

¹⁸⁸ Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Vladimír Pospíšil, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

osob a při repríze pořadu v Olomouci, Šternberku a Litovli celkem zhruba 350. Po této sérii vystoupení se začala StB zajímat o zřizovatele JK, zastoupeného panem Václavem Vybíralem. Po vystoupení Mikoláše Chadimy v červnu 1983 už byl Václav Vybíral ve spisech zapsán jako zájmová osoba. Další významný koncert *Transfúze 2* [Obr. 39] se konala 3. 6. 1983 a kromě Franka Zappy se zde objevila například také kapela Pink Floyd, Exodus či Mahagon a z hudebníků Jiří Stivín či Czeslaw Niemen. Celkem se zde sešlo 42 platících osob. *Transfúze 3* [Obr. 40] z 4. 10. 1985 (Talking Heads Frank Zappa, Pink Floyd, Jethro Tull či David Bowie) měla v Mariánském Údolí 50 platících, ale při repríze v Olomouci v S-klubu až 250 lidí. Kromě *Transfúzi* se uspořádal *Hudební večer se skupinami Doors a Jethro Tull, Rockové profily a Muzika z jídelen závodního stravování*.

Kromě audiovizuálních programů určených primárně pro zaměstnance Moravie vytvořila skupina kolem JK i dva *alternativní* filmy. První snímek se jmenoval *Těžká hodina* [Obr. 45]. Scénář vytvořil Vladimír Pospíšil s Miloslavem Jochem, za kameru a stříh odpovídal Vítězslav Novák a ve filmu kromě Pospíšila a Jocha hráli i Jaromír Spáčil s Jiřím Holoubkem.¹⁸⁹ „*Třeba jsme jeli vlakem do Bystrovan, vystoupili jsme a už jsme si nasazovali masky zvířat při pochodu přes Bystrovany, kde jsme chtěli točit film a šli jsme takhle do místní hospody na pivo a hospodský řekl, že nás v těch maskách neobslouží. Šli jsme pak za Bystrovany, tam jsme si rozložili všechny věci potřebné k natáčení – to byl tehdy film Těžká hodina – a ti zahrádkáři z toho byli dost překvapení, co se na polích na jaře může odehrávat.*“ Jednalo se o zhruba osmiminutový film s hudebním doprovodem v podobě polské skupiny SBB s abstraktním až absurdním vyzněním.¹⁹⁰

¹⁸⁹ Vítězslav Novák, *Jazz Klub Mariánské Údolí, Exkurs do minulosti*, publikace vydaná u příležitosti výročí vzniku, vlastním nákladem, 2002, str. 15–20.

¹⁹⁰ KUBÍČEK, Jiří. Jazz Klub v Mariánském Údolí aneb Chlapci, v deset večer nám tu nikdo troubit nebude. . . , str. 24. In: *KROK: knihovnická revue Olomouckého kraje*. Olomouc: Vědecká knihovna, ročník 12/3, 2015. ISSN 1214-6420. Dostupné taky z: <http://www.vkol.cz/cs/dokumenty/krok---kulturni-revue-olomouckeho-kraje>.

Druhý film nesl název *Na dně* [Obr. 46]. Obsazení bylo stejné jako v předchozím případě (jen Jiří Holoubek tentokrát vyměnil roli herce za post asistenta režie). Film zobrazuje život umělce, kterému je stále odepíráno, aby se svobodně projevoval, proto se stále snaží najít novou formu vyjádření (pomocí knih [umělec-čtenář], hudby [umělec-houslista, umělec-bubeník]). Zároveň je na něj vyvíjen ideologický nátlak Komunistické strany reprezentované Rudým právem (noviny ve filmu zmačkané do koulí a házené na umělce). „*Anebo když jsme točili v Mariánském Údolí na dně bazénu film Na dně, tak se tam lidi z chatové oblasti chodili koukat, co se tam děje. V závěru natáčení jsme na stěnu bazénu napsali černou barvou Bojte se Boha, soudruzi, takže takové drobné provokace. Samozřejmě jsme měli dlouhé vlasy, což celou podvratnost akcí dokreslovalo.*“¹⁹¹ Od roku 1983 se umělci ocitli v hledáčku StB a od té doby se státního dohledu již nezbavili. StB se primárně zaměřila na jejich zřizovatele, který pod tlakem stále neochotněji povoloval akce. Pomyslnou poslední kapkou byl koncert Vladimíra Kokolia se skupinou E a pražské kapely Veselí filištínové [Obr. 47–49], „...*což byla industriální kapela, co na počátku koncertu vypnula světla a v nastalé tmě začala bušit do rozvěšených kolejnic a traverz a jiného kovového materiálu. Byla tam jen jedna baskytara, jinak do toho jen řezali.*“¹⁹² Takový program sice přilákal na 168 lidí, ale představoval naprostý protipól režimem povolené kultury. Vybíral již napříště odmítl být zřizovatelem takovéto provokativní akce. Vítězslav Novák proto učinil ústupek v podobě *Hudebního vikendu* [Obr. 50], kdy se 15. 5. 1987 konala akce *Muzika z jídelen závodního stravování* (přehrání všech audiovizuálních programů za celé působení JK) a 16. 5. 1987 *Folk v údolí* (Jůza a Pavlovský, Hudba Petra Lutky, THZ Trio, Iva Bittová a Pavel Fajt, 1 + 2 (vedoucí Pepa Nos). *Hudební vikend* však znamenal pro řadu členů JK razantní odklon od jejich cíle, a proto se na jeho přípravě odmítli podílet.¹⁹³ „*V tomhle roce (1987)*

¹⁹¹ Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Vladimír Pospíšil, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ Vítězslav Novák, orální historie, 11. 8. 2017, rozhovor vedla Monika Suková.

*už to tedy tehdy dělal hlavně Vít'a Novák a Vlád'a Čunderle a tím to skončilo. Pak tu marnost dalšího snažení poznal i Vít'a. Už tehdy ale vyšel nějaký článek ve Zpravodaji Moravia, že jazzklub funguje pod hlavičkou Klubu mladých a že uspořádal hezký folkový koncert.*¹⁹⁴

Vítězslav Novák následně zrušil JK.

Zájem o *alternativu* se však udržel i po revoluci. Proto Vítězslav Novák uspořádal v roce 2002 u příležitosti 20. výročí založení Jazz Klubu vzpomínkový koncert [Obr. 51–52]. Zdaření celé akce jej v roce 2005 inspirovalo k pořádání pravidelné podzimní přehlídky *Muzika pro nezaujaté uši* v místním kulturním domě Mariánské Údolí.¹⁹⁵

4. 2 Václav Vybíral

Předseda ZK ROH a zároveň zřizovatel JK (narozen 18. 9. 1938) musel nést zodpovědnost za *alternativní* koncerty pořádané zaměstnanci Moravia. Výhoda tohoto podniku tkvěla především v tom, že se nenacházel přímo v Olomouci, ale „za kopečky“, což dovolovalo pořádat takové koncerty, které by v jazzklubu v Olomouci neprošly.¹⁹⁶ Státní dohled byl přeci jen krátkozraký. Problém se vyskytl po vystoupení Mikoláše Chadimy 17. 6. 1983, tentokrát pod názvem Jsme ve finále, ale... Ač si Chadima účelově změnil název kapely, aby jej StB neodhalila, JK vytušil, že na neznámou kapelu by nikdo do Hluboček nejel, proto na plakát připsali jméno hudebníka, což vyvolalo náležitý efekt. Na koncert dorazilo na 500 návštěvníků. (Zde stojí za zmínku, že jak již bylo řečeno v kapitole o *Alternativní kultuře* [1. 3. 6], většina kapel nedokázala plně vyprodat sál, ale JK toho dosáhl takřka pokaždé.) Kapela ovšem na koncert dorazila s půl druhým hodinovým zpožděním, což mělo vliv na pozdější ukončení koncertu. Společně s dělníky z továrny vracejícími se

¹⁹⁴ Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Vladimír Pospíšil, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

¹⁹⁵ KUBÍČEK Jiří, Jazz Klub v Mariánském Údolí aneb Chlapci, v deset večer nám tu nikdo troubit nebude..., str. 24, IN: *KROK: knihovnická revue Olomouckého kraje*. Olomouc: Vědecká knihovna, 12/2015. číslo 3. ISSN 1214-6420.

¹⁹⁶ Vítězslav Novák, orální historie, 11. 8. 2017, rozhovor vedla Monika Suková.

z odpolední směny se měl vejít obrovský počet návštěvníků do posledního nočního vlaku z Hluboček do Olomouce. Porušení nočního klidu a následné komplikace s dopravou vedly nejspíše ke stížnostem, které zmobilizovaly bezpečnostní složky.¹⁹⁷ Do hledáčku se dostal Václava Vybírala, jakožto zřizovatele JK. Měl totiž podle článku *Nová vlna se starým obsahem* (viz 1. 3. 6) odpovídat za kapely a programy konané pod jeho jménem. Vybíral překvapený náhlým zájmem StB se (ze zcela pochopitelných důvodů) vylekal a odmítl být nadále zřizovatelem JK. K 10. 10. 1983 na Vybírala jako zájmovou osobu založili spis a sledovali jeho činnost.¹⁹⁸ Naštěstí po několika měsících od koncertu Chadimy byla aktivita JK opět povolena, a proto mohl fungovat až do roku 1987.¹⁹⁹

4. 3 Tomáš Křivánek

Bývalý člen výboru Jazzové sekce se narodil 4. 1. 1955 v Praze a zaměřoval se na pořádání *alternativních* hudebních koncertů. Od ledna 1979 se staral o funkci Amatérské scény pražského klubu Tesly Karlín U Zábřanských. Spolupracoval často i s Mikolášem Chadimou, přes kterého se o Křivánka začaly zajímat bezpečnostní složky. Jako člen Jazzové sekce se podílel na šíření samizdatových materiálů do regionálních poboček jazzklubů a poskytoval jim i tipy a kontakty na kapely tvořící pod novou vlnou. 2. 9. 1986 byl zatčen a do 22. 1. 1987 držen ve vazbě společně s dalšími členy Jazzové sekce. Ve dnech 10. a 11. 3. 1987 odsoudili Křivánka na osm měsíců podmíněně. Po listopadové revoluci založil nakladatelství TomK.²⁰⁰

¹⁹⁷ Vítězslav Novák, *Jazz Klub Mariánské Údolí, Exkurs do minulosti*, publikace vydaná u příležitosti výročí vzniku, vlastním nákladem, 2002, str. 25–32.

¹⁹⁸ Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Vladimír Pospíšil, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

¹⁹⁹ Vítězslav Novák, *Jazz Klub Mariánské Údolí, Exkurs do minulosti*, publikace vydaná u příležitosti výročí vzniku, vlastním nákladem, 2002, str. 20.

²⁰⁰ KOUŘIL, Vladimír. *Jazzová sekce v čase a nečase: 1971–1987*. Vyd. 1. Praha: Torst, 1999 ISBN 80-7215-095-2, str. 311–314.

4. 4 Tomáš Hradílek a Rudolf Bereza

Tomáš Hradílek (narozen 28. 4. 1945). Vystudoval Vysokou školu zemědělskou v Brně a několik let vystupoval jako člen KSČ, ovšem roku 1969 se rozhodl vystoupit a přejít na „druhou stranu“.

Během spolupráce s pražským *disidentem* podepsal Chartu 77. Po ztrátě místa v JZD Týn přijal práci dělníka u pily a zahájil svou protirežimní činnost v Severomoravském kraji. Jako signatář CH-77 vzbudil zájem StB. Zavedli na něj spis s názvem „REDAKTOR“ a shromažďovali proti němu dokumenty z důvodného podezření z trestné činnosti podle § 98 v problematice „pravice“ kvůli všestranným aktivitám.²⁰¹ „Orientuje se na mladé lidi, které se snaží např. ovlivňovat k podpoře, signaci a činnosti CH-77, včetně organizování nátlakových akcí.“²⁰² Spolupracoval s Prahou, spoluzakládal Hnutí za občanskou společnost a Společnost přátel USA na Moravě, otevřeným dopisem společně s Rudolfem Berezou vyzvali Gustava Husáka k abdikaci, organizoval podpisovou akci na podporu Navrátilových 31 bodů římskokatolické církve a zároveň i pohřeb ostravského signatáře Jaromíra Šavrdy, společně s Rudolfem Berezou a Michalem Mrtvým rozvinuli během prvomájových oslav transparent s textem „Charta 77 vybízí k občanské kuráži“.²⁰³ „Podílí se na distribuci chartistických materiálů a má zájem zúčastnit se všech akcí pořádaných CH-77 na území celé ČSSR. V hodnoceném období objekt nadále vyvíjel maximální činnost ve prospěch CHARTY.“²⁰⁴ Pro jeho aktivitu jej roku 1989 zvolili mluvčím Charty 77. V listopadu 1989 se spolupodílel na vzniku Občanského fóra v Olomouci.²⁰⁵

²⁰¹ ŠINDÝLEK, Václav. *Tomáš Hradílek (1945) – Životopis*. Paměť národa. Dostupné online: http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/2095?locale=sk_SK. Citováno dne: 20. 5. 2017.

²⁰² Archiv bezpečnostních složek, přírůstek fondu Správa StB Ostrava z 16. 6. 1998, *čtvrtletní informace 1987*, karton 13 – KS SNB, III. čtvrtletí, str. 6–7.

²⁰³ ŠINDÝLEK, Václav. *Tomáš Hradílek (1945) – Životopis*. Paměť národa. Dostupné online: http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/2095?locale=sk_SK. Citováno dne: 20. 5. 2017.

²⁰⁴ Archiv bezpečnostních složek, přírůstek fondu Správa StB Ostrava z 16. 6. 1998, *čtvrtletní informace 1988*, karton 13 – KS SNB, II. čtvrtletí, str. 6.

²⁰⁵ ŠINDÝLEK, Václav. *Tomáš Hradílek (1945) – Životopis*. Paměť národa. Dostupné online: http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/2095?locale=sk_SK. Citováno dne: 20. 5. 2017.

Rudolf Bereza se narodil 15. 12. 1942 v Tovačově a většinu života prožil v Mariánském Údolí v Hlubočkách u Olomouce. Ve spisech bezpečnostních složek se jeho jméno začalo objevovat až po vstupu vojsk Varšavské smlouvy do Československa, což považoval za neodpustitelnou zradu ze strany Komunistické strany ČSR.²⁰⁶ V poměrně krátké době po podepsání Charty 77 navázal kontakt na nejvýznamnější protirežimní osobnosti moravského regionu (například Tomáše Hradílka), podílel se na „rozvracečské“ činnosti, pečlivě jeho aktivitu sledovala StB, která jej vedla pod šifrou „TRASA“ a hledala podklady k obžalobě z trestné činnosti účasti v „pravici“ dle § 100 trestního zákona k roku 1987. „...*Také se zúčastnil setkání představitelů CH-77 a polskou opozicí na čs. polské hranici.*“²⁰⁷ „...*vyvíjí objekt akce „TRASA“ BEREZA protispolečenskou činnost zaměřenou na praktickou realizaci záměrů a programu CH-77. Na svém pracovišti, v místě svého bydliště otevřeně agituje a snaží se získávat občany pro aktivní protispolečenskou činnost. ...zamezení účasti na chartistických či náboženských akcích jsou neúčinná a nemají na objekta a jeho činnost žádný vliv.*“²⁰⁸

Po revoluci se stal poslancem národní rady za Občanské fórum. Rudolf Bereza zemřel roku 2014.²⁰⁹

Činnost Hradílka i Berezy byla detailně zaznamenávána a pohybovali se na hraně zákona. Sebemenší překročení představovalo výzvu pro bezpečnostní složky, aby muže zatkly.

²⁰⁶ HEŘMÁNKOVÁ, Barbora. *Rudolf Bereza (1942–2014) – Životopis*. Paměť národa. Dostupné online: <http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/2325>. Citováno dne: 2. 8. 2017.

²⁰⁷ Archiv bezpečnostních složek, přírůstek fondu Správa StB Ostrava z 16. 6. 1998, *čtvrtletní informace 1987*, káron 13 – KS SNB, III. čtvrtletí, str. 7–8.

²⁰⁸ Archiv bezpečnostních složek, přírůstek fondu Správa StB Ostrava z 16. 6. 1998, *čtvrtletní informace 1988*, káron 13 – KS SNB, II. čtvrtletí, str. 9.

²⁰⁹ HEŘMÁNKOVÁ, Barbora. *Rudolf Bereza (1942–2014) – Životopis*. Paměť národa. Dostupné online: <http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/2325>. Citováno dne: 2. 8. 2017.

4. 5 Zařazení výtvarníka

Vladimír Pospíšil je typickým představitelem *alternativní* hudební kultury. Jeho výrok: „...*Já jsem do toho politiku prvoplánově netahal, bylo to spíš tak nějak podvědomě...*“²¹⁰ představuje v podstatě „Mekku“ celé *alternativy*, která usilovala o apolitičnost a o obsahově co nejlepší propracovanost, a přesně toho se Vladimír Pospíšil snažil v JK dosáhnout. Když JK donutili podřídit se kulturnímu diktátu, snažil se (jak již se výše naznačilo) z frustrace vymalovat, což už odpovídá i *alternativnímu* výtvarnictví, obzvláště s poukázáním na fakt, že obrazy z daného období (s přidáním ekologických obrazů *Zámek – Bezvýchodnost* [1987], *Město z betonu* [1988] [Obr. 24]²¹¹) nechtěl nikdy vystavovat (částečně podle svých slov kvůli nedokonalé technice provedení).²¹²

Ještě by se mělo zmínit, že Vladimír Pospíšil měl ve vztahu k režimu vícekrát štěstí. Za první takovou situaci by se dalo označit jeho neodhalení při poškození československé vlajky v dětství, následné nezjištění jeho totožnosti při poničení památníku Rudé armády, a dokonce ani jeho účast v JK se nikdy neřešila. Musíme ovšem přihlédnout i ke skutečnosti, že v soukromém životě k němu bohužel osud už tolik příznivý nebyl.

²¹⁰ Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Vladimír Pospíšil, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

²¹¹ O ekologickém hnutí více v: VANĚK, Miroslav. Ekologie a ekologické hnutí v posrpnovém Československu, str. 79–95. In: BLAŽEK, Petr, ed. *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989*. Praha: Dokořán, 2005. 355 s. ISBN 80-7363-007-9.

²¹² Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Vladimír Pospíšil, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

5. Jaroslav Vacl

Jaroslav Vacl²¹³ se narodil 9. 2. 1955 v Kroměříži. Vaclovi si nesli špatné kádrové hodnocení již od Jaroslavových prarodičů z matčiny strany, kteří v období kolektivizace odmítli vstoupit do JZD, a navíc byli praktikujícími katolíky, čímž ovlivnili život dcery i syna Augustina Navrátila, ze kterého se stal významný katolický aktivista a chartista. Jaroslavův otec pracoval jako seřizovač obráběcích strojů a matka zůstala v domácnosti a starala se o pět dětí (tři dívky a dva chlapci).

První výtvarné impulzy získal Jaroslav od svého otce a strýce, které nikdo profesionálně nevedl a malovat se naučili sami. U mladého Jaroslava brzy rozpoznali talent a poslali jej do Lidové školy umění Kroměříž, kde pomáhal učiteli Petru Pálkovi s výrobou a provozem loutkového divadla. K hudbě se dostal díky matce, která chtěla, aby se učil hrát na hudební nástroje, a přihlásila ho do chrámového sboru při kroměřížském kostele. Vzhledem k jeho katolickému vyznání jej jeho vrstevníci (pod vlivem rodičů) a část učitelů ostrakizovala a on sám hovoří o tom, že již tehdy se cítil jako „malý *disident*“. Rodiče doma potají poslouchali vysílání Svobodné Evropy a Hlasu Ameriky a před Jaroslavem otevřeně mluvili o politické situaci, a proto již od mala vnímal soudobou kulturně-společenskou krizi prohloubenou příjezdem vojsk Varšavské smlouvy velmi intenzivně.

Na gymnázium v Kroměříži byl přijat roku 1970, a proto na vlastní kůži pocítil výraznou změnu atmosféry ve škole způsobenou dozvukem osmdesátých let. V prvním roce

²¹³ Muzeum moderního umění Olomouc zatím plně nedocenílo talent a tvorbu Jaroslava Vacla. V posledních letech se jeho jméno (ovšem pouze jen zmínka o jeho existenci) objevilo v několika katalozích MMU. Z významnějších jmenujme *Skleník, kapitoly z dějin olomoucké výtvarné kultury 1969–1989* (zmínka na stránkách 173, 219, 276, 299, 304, 312, 314, 332) a *Uhlem, štětcem a skalpelem* (zmínka na stranách 298, 299).

(BINDER, Ivo et al. *Uhlem, štětcem, skalpelem...: sbírka kresby Muzea umění Olomouc = By charcoal, paintbrush, scalpel...: collection of drawings of the Olomouc Museum of Art*. Vydání první. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, [2016], ©2016. 431 stran. Sbírkou Muzea umění Olomouc = Olomouc Museum of Art collections. ISBN 978-80-88103-04-2. – DANĚK, Ladislav, ZATLOUKAL, Pavel a BIELESZOVÁ, Štěpánka. *Skleník: kapitoly z dějin olomoucké výtvarné kultury 1969-1989: [Muzeum umění Olomouc – Muzeum moderního umění Olomouc, Výstavní sály Trojlodí a Salon, 26. listopad 2009 – 4. duben 2010]*. 1. vyd. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2009. 367 s. ISBN 978-80-87149-35-5.).

studia ještě ve škole existovala oficiální kuřárna. Jednou za měsíc či čtrnáct dní se pořádaly big beatové večery, které rozvíjely studentské kulturní povědomí a byly u dospívajících velmi oblíbené. Na školních večírcích mohli studenti „tajně“ popíjet (v přiměřeném množství) alkoholické míchané nápoje. S nástupem takzvané „normalizace“ se ovšem musela striktně dodržovat pravidla, s čímž měli především starší studenti velký problém. Nechtěli se vzdát privilegií a podněcovali mladší studenty ke společnému odporu.

Během Jaroslavových gymnazijních studií existovalo v Kroměříži asi deset big beatových kapel a Jaroslav si s přáteli založil svou vlastní kapelu *The Tears of convicts* (Slzy trestanců), později pouze *Slzy*. (Změna jména souvisela se státním nařízením o „normalizaci“ hudebníků [viz 1. 3. 6. *Alternativní kultura*]). Svou první zkušebnu si kapela vytvořila sama. Členové vykopali dva metry hlubokou jámu, vybetonovali ji a z bytu Vaclových do ní přes prodlužovací kabely zavedli elektřinu a zde zkoušeli.

Souběžně se studiem si Jaroslav prohluboval své výtvarné dovednosti, aby se připravil na přijímací zkoušky na Akademii výtvarného umění do Prahy, kde si zvolil obor kresba a malba. Ač vytvořil řadu volných kreseb s motivy hlav a figur, studie zátiší, krajinomaleb či obrazů pod vlivem klasických žánrů, na Akademii přijat nebyl. Velký vliv měl zajisté jeho negativní kádrový posudek a fakt, že na Akademii byli přijímáni starší umělci, kteří již ve společnosti svou tvorbu prosadili a potřebovali získat pouze vysokoškolský titul. V každém ročníku bylo místo jen pro určitý počet studentů a takovýmito kapacitám se dalo jen stěží konkurovat.²¹⁴

Jaroslav proto započal studium na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, konkrétně obory český jazyk a výtvarná výchova. Pod dozorem Ladislava Ruska, Jany Jemelkové, Zdeňka Přikryla se zlepšoval v malbě i kresbě a zdokonaloval v tvorbě soch a reliéfů. V oboru českého jazyka jej obohatil doktor Všetická (viz 5. 2), který

²¹⁴ BIEBERLE, Josef. *Univerzita Palackého v Olomouci: (z historie a každodennosti akademické obce 1945-1990)*. První vydání. Olomouc: Olomoucké vzdělávací sdružení, z. s., 2016, ISBN 978-80-905406-2-0, str. 39.

rozšiřoval jeho kulturní přehled o zakázaná díla například Josefa Škvoreckého. „*Na „pajdáku“ nás většina učitelů hodně krát podržela a ochránila před aktivitami komunistické strany.*“

Volný čas trávil Vacl na studentských bytech, které se proměnily v ateliéry, v malá „skrytá“ místa svobody. S Václavem Stratilem nejprve bydleli v bytě ve Ztracené ulici. Zde měli k dispozici jen jednu společnou místnost, chodbu a kuchyni. V těchto stísněných podmínkách tvořili a pořádali výstavy [Obr. 53–55]. Často se setkávali s Petrem Jochmannem („Jochy“) a Oldřichem Šemberou („Šemba“), kteří měli ateliér ve stejném domě. Vzájemné umělecko-ideové ovlivňování vedlo k postupnému přeorientování se na nezobrazující kresbu a malbu.

Život v umělecké a filozofické komunitě zažil Jaroslav v ateliéru na Praskově ulici číslo 1 [Obr. 56–60], kde potkal řadu zajímavých osobností jako například P. Mikše, Rostislava Valuška, V. Erkeera, J. Hejtmánka, Z. Kulvaita, A. Kunovského, M. Šnajdra, O. Přindiše, Laco Garaje, P. Palarčíka, N. Pražákovou, L. Daňka, V. Havlíka, I. Koskovou, I. Tlustého, R. Seitze, M. Kozelku, A. Šimotovou, z hudebníků například J. Stratila, E. Pospíšila, Z. Šindeláře („Čiko“), M. Opravila, M. Babku, Mykisu, George Janečka a fotografy O. Kučeru a T. Vážana. „*Během období studia na vysoké byl ateliér na Praskově i prostorem pro jam sessiony a spontánní performance (nikdy později jsem na to vše neměl tolik času), a také útočištěm potulných beatníků z celé republiky. Rozvíjeli jsme zde nezobrazující kresbu a malbu pod vlivem amerických autorů (Pollock, Rauscheuberg, De Koning...).* Šlo o výrazný odklon od školních prací a témat.“

Souběžně se studiem vysoké školy studoval na vojenské katedře, a po složení státních zkoušek nastoupil v roce 1979 na jednoletou vojenskou službu „...*ve velitelské hodnosti. Ale ta byla spíš za trest. Na začátku jsem si totiž předsevzal, že po lidech pode mnou nebudu šlapat a budu se s nimi spíš kamarádit a s nadřízenými to taky zkusím nějak*

uhrát. Ale to bylo dost špatné rozhodnutí, protože ti pode mnou toho začali zneužívat. To jsem tedy fakt nečekal. Ale i tak jsem předsevzetí dodržel a nikomu jsem neubližoval.“

Po návratu do Olomouce se mu nepodařilo obnovit uměleckou komunu u Václava Stratila na Školní ulici, kam se Stratil s manželkou a dětmi přestěhoval. Následně z neochoty výtvarně pracovat pro oficiální struktury nastoupil Jaroslav jako topič do kotelny na Třídě Spojenců, poté do pasáže filharmonie. Vykonáváním dělnické profese se částečně dostal z okruhu potenciálních zájmových osob StB. V kotelně se setkávali výtvarníci, hudebníci, básníci i filozofové, vznikaly zde spontánní jamy, výstavy a performance. Jedná se například o performance Vladimíra Havlíka či Milana Kozelky, kteří do akcí začlenili i své přátele. Ač to v dané chvíli působilo jen jako zábava, díky zdokumentování události k ní dnes může přistupovat jako k formě uměleckého vyjádření. Umělci se nejen ideově, ale i fakticky přesunuli do podzemí (*undergroundu*) a zde si vytvořili svůj vlastní svět nezávislý na oficiálních strukturách, svět druhé kultury.

V roce 1981 se Vacl oženil s Jiřinou a ve stejném roce se jim narodil syn Jiří. Dcera Tereza přišla na svět v roce 1985. Jiřina Vaclová je absolventkou Střední uměleckoprůmyslové školy v Brně a zabývá se především knižní grafikou. „*Musím říct, že i v těch hrozných časech mi byla velkou oporou a je dodnes. Klobouk dolů (i s hlavou).*“

V 80. letech přijal Jaroslav Vacl práci pro Agrostav, která obnášela měření vodních zdrojů po celém území Moravy a především dvoutýdenní osamocený pobyt v maringotce, který poskytl Jaroslavovi čas na tvorbu. Při návratu do Olomouce se dalších čtrnáct dní věnoval rodině, navštěvoval bytové výstavy u Stratila ve Školní ulici a u Macků ve Hněvotíně²¹⁵ (účast na *Setkání olomouckých výtvarníků – Hněvotín No. 66* dne 10. 6. 1989)²¹⁶ a také spolupracoval s pořadateli podpisových akcí (například na propuštění jeho

²¹⁵ Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Jaroslav Vacl, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

²¹⁶ DANĚK, Ladislav, ZATLOUKAL, Pavel a BIELESZOVÁ, Štěpánka. *Skleník: kapitoly z dějin olomoucké výtvarné kultury 1969-1989: [Muzeum umění Olomouc – Muzeum moderního umění Olomouc, Výstavní sály*

strýce Augustina Navrátila) a roznášel letáky vyzývající obyvatele Olomouce k protestům. „28. října v devětaosmdesátém Vítek Pelikán a pár lidí, kteří se angažovali proti komunistům dělali na náměstí protestní akci. Já a jeden můj kámoš jsme dvě noci předtím rozvezli několik tisíc letáků. Nakonec jsme přišli v ten den a danou hodinu na náměstí, zrovna tam byla vojenská přísaha a byl tam hlouček organizátorů a pár z nás. Nikdo další z města. Ty tisíce letáků nikoho neoslovily.“

Kulturní pustina a odevzdanost Olomouce byla deprimující. Jaroslav téměř ztrácel naději, že Olomoučany něco donutí vzchopit se. Dokonce i bezpečnostní složky pracovaly během podzimu 1989 pořád stejně vytrvale, jako by se politická situace neměnila. O to větší překvapení čekalo Jaroslava po pražských studentských protestech v polovině listopadu. „K 17. listopadu se váže poměrně zábavná příhoda, kdy v Olomouci fungovala takzvaná Galerie v podloubí a tam se občas dostali i ti z nás, z mladých kluků, co nebyli oficiálně přijati, nešlo to totiž přes Dílo. Zrovna ten večer vystavoval Václav Stratil. Na výstavě bylo hodně lidí, z vernisáže pak šlo i hodně lidí k nám na byt. Existuje fotka, která zachycuje, že tam bylo asi 50 lidí. Do rána jsme pářili a pak až ráno jsme zjistili, cože se to vlastně stalo v Praze. Zajímavá shoda okolností. Ve skutečnosti jsme to oslavili, aniž bychom to tušili.“

Po roce 1989 se zaměřil na vydavatelské aktivity v nakladatelství Votobia, k čemuž jej vedlo seznámení s Tomášek Koudelkou. Kolektiv pracovníků se rychle zvětšoval (přidali se Petr Mikeš, Rostislav Valušek, Eduard Zacha, Jan Dadák, Petr Palarčík, Jiřina Vaclová, Milan Klimeš, Jaroslav Erik Frič a z Prahy Petr Jüngling) a v bývalých prostorách státního podniku KOVO-DŘEVO na Lazcích vznikla redakce, desktop publishing a tiskárna. Od původního edičního plánu zaměřeného pod vlivem Erika Friče na katolickou (ideově hodnotnou ovšem nevýdělečnou) literaturu postupně upustili a zaměřili na se americkou beatnickou literaturu, hudební monografie, literaturu faktu, zdravotněnou literaturu,

Trojlodí a Salon, 26. listopad 2009 – 4. duben 2010. 1. vyd. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2009. ISBN 978-80-87149-35-5. Str. 73, 128.

filozofii, rozličné učebnice, detektivky, původní českou prózu a poezii, historii a jiné. Z původně skromného projektu vyrostla velká firma. Zakládaly se pobočky po celé České republice, vydalo se na 1500 knižních titulů a nakladatelství zaměstnávalo více než sto zaměstnanců.

V roce 1992–1993 přišla první krize Votobie, a to v podobě aféry s vydáním knihy *Vaříme z konopí* (kuchařka předkládající recepty z marihuany). Česká společnost ještě nedokázala přijmout otevřenou diskuzi o marihuaně a jejích léčebných vlastnostech, což je dnes, o dvacet let později, již všeobecně uznáváno (samozřejmě v lékaři předepsaném množství). Vlastníkům Votobie hrozilo zakázání činnosti, pokuta ve výši dvou miliónů a trestní stíhání. Vaclovi přátelé nedokázali pochopit, jak je možné, že ho ústavně stanovená svoboda slova a projevu neochránila, a proto opět rozjeli podpisové akce, tentokrát proti demokratickému režimu. „Připadal jsem si zase jako za komančů. Vybavuji si, že shodou okolností nás tehdy peskoval prokurátor, který za komunistů soudil lidi, že hráli nějaké divadlo na Svatém kopečku. Dobře si ho pamatuju. Ale to zase jen taková pikantní třešinka.“ (Pravděpodobně se jedná o soud s Vážanovými a jejich známými za realizaci představení *Jak se vám nelíbí, aneb ačkoli nechcete* viz 3. 4). Václav Havel udělil po svém znovuzvolení do postu prezidenta České republiky amnestii na menší přečiny a Vacl se spolupracovníky byli zproštěni viny.

Votobie se proslavila i vydáváním svázaných seznamů zájmových osob StB od Petra Cibulky, který je původně přidával jako přílohu k vlastním novinám *Rudé krávo*.

V důsledku silícího vlivu internetu i dalších médií a finanční krize se po roce 2000 snížil zájem o tištěné knihy a nakladatelství roku 2007 zkrachovalo. Ani následný pokus o otevření knihkupectví neměl dlouhého trvání a roku 2012 ukončil svou činnost.

Po revoluci začal Jaroslav Vacl nepravidelně vystavovat na samostatných či kolektivních výstavách v Čechách i zahraničí (například Kanada – Vancouver, Itálie – Miláno, Lotyšsko). V roce 2000 se přidal k Spolku olomouckých výtvarníků.²¹⁷

5. 1 Augustin Navrátil

Katolický aktivista a lidový politik (* 22. 12. 1928, † 2. 5. 2003) se narodil do rodiny soukromých rolníků a vyučil se stolařem (v oboru pracoval do roku 1956, kdy jej z politických důvodů propustili). Vystřídal řadu zaměstnání, živil se například jako lisovač, staniční dělník, posunovač, hradlař. Roku 1955 se oženil s Augustinou Bazalkovou a měli spolu celkem devět dětí. I přes znemožnění absolvovat vysokou školu patřil mezi hluboce vzdělané osobnosti dané doby (četl právní, politické, náboženské a filozofické, historické knihy).

Do sporu s režimem se dostal po roce 1972, kdy jeho rodině vyvlastnili zemědělskou půdu a následně Navrátila obvinili, že řádně neobdělává přiřazenou půdu (ač jeho výnosy z půdy byly vyšší než ze stejně velké, navíc úrodnější zemědělské plochy, kterou vlastnilo JZD). Jednalo se o promyšlenou politickou agitaci, kterou státní moc uplatňovala prostřednictvím násilí, represí a věznění. V sedmdesátých letech proběhla v pořadí již třetí vlna kolektivizace, kdy se zemědělské podniky zaměřovaly na konkrétní segmenty rostlinné či živočišné produkce a spojovaly území do kompaktních celků, což představovalo hlavní důvod, kvůli kterému půdu Navrátilovi vyvlastnili.²¹⁸

Dobře si uvědomoval, jak špatný má kádrový posudek a že si komplikuje život, ale nedokázal mlčet a stále se vyhraňoval proti režimu, což mělo za následek, že rodina často

²¹⁷ Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Jaroslav Vacl, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

²¹⁸ BLAŽEK, Petr et al. *Rozkulačeno!: půlstoletí perzekuce selského stavu = half a century of persecution of the peasant estate*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, [2016], ©2016. ISBN 978-80-87912-44-7, str. 83.

neměla peníze ani na základní ošacení. Z toho důvodu objížděli jejich známí, jako například Bohumír Kuba roku 1986, věřící po vesnicích a žádali o materiální příspěvní pro rodinu Navrátilových.²¹⁹ Chartu 77 podepsal Navrátil ještě v roce jejího vzniku a stál za mnohými protestními akcemi (Kroměřížská petice, Podněty katolíků k řešení situace věřících občanů [zde 31 bodů, které katolická církev od režimu požaduje; akce vyvolala naprosto nečekaný ohlas a celkem ji podepsalo asi šest set tisíc lidí]). Od roku 1975 se nacházel ve vazbě, následně jej internovali v psychiatrické léčebně v Praze a poté v Kroměříži, kde byl až do roku 1986. Rozšíření podpisové akce Podněty katolíků k řešení situace věřících občanů vedlo okresního prokurátora k podání návrhu na obnovení ústavní péče. Státní složky zařídily, aby byl Navrátil opětovně umístěn do psychiatrické léčebny, ve které od 16. 6. 1988 setrval až do pádu režimu.²²⁰ Zvedla se velká vlna solidarity ze strany rodiny, přátel, známých, katolíků, členů Charty 77 a vznikaly nejrůznější protesty a podpisové akce za jeho propuštění. „*Nelegální církve spolu se signatáři CH-77 zorganizovali protispolečenské vystoupení dne 11. 12. 1988 v Olomouci na podporu propuštění Augustina NAVRÁTILA, nar. 1928, bývalého pracovníka ČSD, údajného tvůrce 31 bodů náboženských požadavků z psychiatrického ústavu, kde je v současné době na léčení.*“²²¹

5. 2 František Všeticka

František Všeticka se narodil 25. 4. 1932 v Olomouci. Po absolvování Slovenského gymnázia se stal studentem Filozofické fakulty Univerzity Palackého, konkrétně obor český jazyk a dějepis. Na Pedagogické fakultě začal působit v roce 1964. Roku 1991 získal na Masarykově Univerzitě v Brně docenturu. Do důchodu odešel v roce 1997.²²²

²¹⁹ Archiv bezpečnostních složek, přírůstek fondu Správa StB Ostrava z 16. 6. 1998, *čtvrtletní informace 1986*, karton 13 – KS SNB, II. čtvrtletí, str. 12.

²²⁰ KORDÍKOVÁ, Marta. *Augustin Navrátil a jeho disidentská činnost*. Praha 2012. Magisterská diplomová práce, vedoucí práce: Milan Hlavačka. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin, str. 11–58.

²²¹ Archiv ministerstva vnitra SSR, Př. Č. 2677-2698/95, č. bal. 1, *Zprávy pro jednání předsednictva Sm KV KSČ – postoupení*, 21. března 1989, strana 4, list 23.

²²² SEVERA, Jiří. *František Všeticka*. Spisovatele.upol. 12. 7. 2014. Dostupné online: <http://spisovatele.upol.cz/frantisek-vseticka/>. Citováno dne: 3. 8. 2017.

V roce 1982 se při ročním výpisu pracovníků Univerzity Palackého František Všetička objevil mezi zájmovými osobami Ministerstva vnitra, protože se zjistilo, že udržoval styky s Uhdem z Brna a aktivně naval kontakty „na představitele tzv. druhé kultury v Praze.“²²³ Následujícího roku byl z důvodu působení na Jagelonské univerzitě v Krakově podezříván ze zneužívání tamějšího pobytu k navázání vazeb na polská odbojová hnutí.²²⁴ K roku 1988 se do spisů zaznamenalo, že „...byl získán poznatek o negativním ovlivňování studentů pedagogické fakulty Univerzity Palackého Olomouc ze strany PhDr. VŠETIČKY Františka, nar. 1932, odborného asistenta katedry českého jazyka a literatury zmíněné fakulty, bytem Olomouc, prováděné formou přednášek a vyžadováním znalostí o nepublikujících českých spisovatelích. K osobě jmenovaného je zjištěno, že v minulosti udržoval styky se spisovateli KUNDEROU a UHDEM z Brna a PIŠTOROU z Prahy, spolu s nimiž stál v letech 1968–1969 na pozicích pravicového oportunistu. Dokumentace nepřátelské činnosti VŠETIČKY bude prováděna v příslušném operativním svazku.“²²⁵

Jen díky odvaze tohoto vysokoškolského učitele se mohli studenti podívat za režimem omezený horizont vědomostí.

5. 3 Václav Stratil

Václav Stratil (* 7. 8. 1950) se již od studentských let věnuje malbě, dále také portrétní a výtvarné fotografii. Dnes žije a tvoří v Brně.

²²³ Archiv ministerstva vnitra SSR, *Roční vykonávací plán práce O ŠtB na rok 1982. 30. 10. 1982*, inv. č. 42, strana 13, list 35.

²²⁴ Archiv ministerstva vnitra SSR, *Roční vykonávací plán práce O ŠtB na rok 1982. 30. 10. 1983*, inv. č. 43, strana 10–11, list 28–29.

²²⁵ Archiv bezpečnostních složek, přírůstek fondu Správa StB Ostrava z 16. 6. 1998, *čtvrtletní informace 1984*, karton 13 – KS SNB, II. čtvrtletí, str. 10.

Václava Stratila zařadila StB do spisů v roce 1982, což se stalo po jeho přestěhování na Školní ulici 2. „*Jmenovaný udržuje styky na závadovou mládež, organizuje v bytech výstavy svých obrazů a projevuje styky se zájmovými osobami v Praze.*“²²⁶

StB se především snažila zlikvidovat koncept bytu s „otevřenými“ dveřmi, kam mohl přijít každý volnomyšlenkář a šířit zde své idee.

5. 4 Další osoby z Vaclova okruhu přátel a známých

Petr Jochmann (viz. podkapitola 2. 7).

Oldřich Šembera („Šemba“) (* 6. 7. 1948 Rýmařov) vystudoval společně s Petrem Jochmannem Katedru výtvarné teorie a výchovy UPOL. Samostatně vystavuje od roku 1976. Jeho první kolektivní výstavou se stala roku 1977 *Konfrontace 77* v Psychiatrické léčebně v Kroměříži.²²⁷

Petr Mikeš (* 19. 8. 1948, Zlín) – básník, překladatel, redaktor. Od poloviny sedmdesátých let se podílel na funkci brněnského bytového divadla Šlápěj v okně, v 70. a 80. letech vytvářel a rozšiřoval samizdaty pro edici Texty přátel. Mezi roky 1993–1997 spolupracoval s Jaroslavem Vaclem jako reaktor v nakladatelství Votobia, později opět jako redaktor v nakladatelství Periplum.²²⁸ Dnes pracuje pro vícero nakladatelství (H & H, Fra, dybbuk, Knižní klub, Rub a Odeon).²²⁹

Rostislav Valušek (viz 2. 8).

Vladimír Erker (* 1. 10. 1953, Olomouc) – básník a spisovatel. Mezi roky 1974–1979 studoval na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci psychologii. Titul

²²⁶ Archiv ministerstva vnitra SSR, *Roční vykonávací plán práce O ŠtB na rok 1982. 30. 10. 1983*, inv. č. 43, strana 7, list 25.

²²⁷ ŠEMBERA, Oldřich, ed. a BINDER, Ivo, ed. *Oldřich Šembera: OL-03-12: [Muzeum umění Olomouc, Muzeum moderního umění, Obrazárna, 14.6.-23.9.2012]*. 1. vyd. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2012. ISBN 978-80-87149-60-7, str. 3–5.

²²⁸ KOLÁŘ, Bohumír, ed. *Olomouc v české literatuře: antologie*. 1. vyd. Olomouc: Literární klub Olomouc v Nakladatelství Olomouc, 2007. ISBN 978-80-7182-240-0, str. 273.

²²⁹ BLAŽEJOVÁ, Alena. „*Nejsem žádný zahrádkář*“. Czechlit. 18. 1. 2014. Dostupné online: <http://www.czechlit.cz/cz/nejsem-zadny-zahradkar/>. Citováno dne: 2. 8. 2017.

PhDr. získal roku 1982. S Mikešem a Valuškem spolupracoval na vydání první samizdatové edice Texty přátel a následně přispěl i do Valuškovy Enato IV (viz 2. 5). V 70. a 80. letech minulého století se účastnil bytových výstav u Václava Stratila či Vladimíra Havlíka.²³⁰ Působil v psychiatrických léčebnách ve Šternberku, Kroměříži a Praze-Bohnicích. Od roku 1987 žije v Praze.²³¹

Zbyněk Kulvait (* 26. 6. 1954, Opava) žije a pracuje v Olomouci. Vystavuje od roku 1977. Zaměřuje se na malbu, kresbu, grafiku. Kulvait vytvořil ohromné dílo, o němž se začali teoretikové umění zajímat až v posledních letech, a to pod vlivem „objevení“ celé výtvarné skupiny Neprůbojní. Na okraji bádání stál především z důvodu neabsolvování odborného vzdělání, proto se předpokládala nižší obsahová kvalita, to se ovšem po podrobném prozkoumání díla vyvrátilo.²³²

Miroslav Šnajdr mladší (* 7. 12. 1961 v Olomouci) studoval na Střední uměleckoprůmyslové škole v Brně a od roku 1981 do 1985 vysokou školu Univerzity Palackého, obor speciální pedagogika (po ukončení studií si našel práci v oboru). Samostatně vystavuje od roku 1983 a kolektivně od následujícího roku v tuzemsku i zahraničí. Od roku 1991 je členem Spolku olomouckých výtvarníků (zkratka SOV).²³³

²³⁰ DANĚK, Ladislav, ZATLOUKAL, Pavel a BIELESZOVÁ, Štěpánka. *Skleník: kapitoly z dějin olomoucké výtvarné kultury 1969-1989: [Muzeum umění Olomouc – Muzeum moderního umění Olomouc, Výstavní sály Trojlodí a Salon, 26. listopad 2009 – 4. duben 2010]*. 1. vyd. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2009. ISBN 978-80-87149-35-5, str. 128.

²³¹ HUČÍNOVÁ, Marie. *Vladimír Erker*. Spisovatele. upol. 23. 2. 2017. Dostupné online: <http://spisovatele.upol.cz/vladimir-erker/>. Citováno dne: 3. 8. 2017.

²³² KULVAIT, Zbyněk, DANĚK, Ladislav, ed. a HERYNEK, Jan, ed. *Zbyněk Kulvait: světlo v zádech: práce na papíře 1974-2012: [katalog 404. výstavy Divadla hudby Olomouc, 8.2.-8.3.2013]*. [Olomouc]: Divadlo hudby Olomouc, 2013. str. 4. ISBN 978-80-260-4595-3. – DANĚK, Ladislav, ZATLOUKAL, Pavel a BIELESZOVÁ, Štěpánka. *Skleník: kapitoly z dějin olomoucké výtvarné kultury 1969-1989: [Muzeum umění Olomouc – Muzeum moderního umění Olomouc, Výstavní sály Trojlodí a Salon, 26. listopad 2009 – 4. duben 2010]*. 1. vyd. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2009. ISBN 978-80-87149-35-5. Str. 55, 127, 146.

²³³ DANĚK, Ladislav, ZATLOUKAL, Pavel a BIELESZOVÁ, Štěpánka. *Skleník: kapitoly z dějin olomoucké výtvarné kultury 1969-1989: [Muzeum umění Olomouc – Muzeum moderního umění Olomouc, Výstavní sály Trojlodí a Salon, 26. listopad 2009 – 4. duben 2010]*. 1. vyd. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2009. ISBN 978-80-87149-35-5, str. 260. – MARRISON. *Miroslav Šnajdr ml.* Dostupné online: <http://www.snajdmirml.cz/>.

Oskar Přindiš (* 19. 9. 1947, † 8. 4. 2012) – malíř, kreslíř, tvůrce asambláží a prostorových projekcí. Samostatně vystavoval od roku 1971 a kolektivně od 1986.²³⁴

Petr Palarčík (* 18. 10. 1963) – knižní grafik, redaktor, básník, spisovatel, fotograf. Publikoval v časopisech *Psí víno*, *Host*, *Dotyky*, *Lžička v šuplíku*, v *Salonu Práva*. Vydal sbírku textů *Den a noc* v nakladatelství Votobia.²³⁵

Ladislav Daněk (viz podkapitola 2. 6).

Vladimír Havlík (viz podkapitola 2. 4).

Eleonora Pražáková (* 18. 12. 1981, † 2012) – malířka, kreslířka, grafička. Zabývala se také vizuální poezií. Vystudovala Střední školu uměleckého průmyslu v Bratislavě. Jako kreslířka pracovala pro Krajské vlastivědné muzeum v Olomouci a v Krajském středisku památkové péče a ochrany přírody. Kolektivně vystavuje od roku 1984. Intenzita vystavování se zvýšila po revoluci, kdy se přidala do výtvarné skupiny Neprůbojní.²³⁶

Inge Kosková (* 31. 1. 1940, Brno) – kreslířka, grafička, ilustrátorka. Vystudovala obor matematika a deskriptivní geometrie a výtvarnou teorii a výchovu na UPOL. Od roku 1991 je členkou SOV.²³⁷

Adriana Šimotová (* 6. 8. 1926, † 19. 5. 2014) – malířka, grafička, sochařka. Po střední grafické škole nastoupila na Vysokou školu uměleckoprůmyslovou do Prahy. Samostatné výstavy pořádá od roku 1960.²³⁸

²³⁴ DANĚK, Ladislav, ZATLOUKAL, Pavel a BIELESZOVÁ, Štěpánka. *Skleník: kapitoly z dějin olomoucké výtvarné kultury 1969-1989: [Muzeum umění Olomouc – Muzeum moderního umění Olomouc, Výstavní sály Trojlodí a Salon, 26. listopad 2009 – 4. duben 2010]*. 1. vyd. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2009. ISBN 978-80-87149-35-5, str. 254.

²³⁵ Heslo archivu výtvarného umění. Petr Palarčík. Abart-full.artarchiv. Archiv výtvarného umění, o.s. Dostupné online: <http://abart-full.artarchiv.cz/osoby.php?Fvazba=typograf&IDosoby=13343>.

²³⁶ DANĚK, Ladislav, ZATLOUKAL, Pavel a BIELESZOVÁ, Štěpánka. *Skleník: kapitoly z dějin olomoucké výtvarné kultury 1969-1989: [Muzeum umění Olomouc – Muzeum moderního umění Olomouc, Výstavní sály Trojlodí a Salon, 26. listopad 2009 – 4. duben 2010]*. 1. vyd. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2009. ISBN 978-80-87149-35-5, str. 252.

²³⁷ Tamtéž, 241.

²³⁸ RAIMANOVÁ, Ivona. *Andrea Šimotová*. Artlist. 2015. Dostupné online: <http://www.artlist.cz/adriena-simotova-934/>.

Milan Kozelka (* 3. 11. 1948, † 5. 10. 2014) – básník, prozaik, performer, výtvarník.

V sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století přivázel do Olomouce především čerstvé zprávy o kulturněpolitickém dění v Praze. Neušel státnímu dohledu a několik let byl vězněn. V devadesátých letech minulého století spolupracoval v Olomouci s nakladatelstvím Votobia jako redaktor a editor.²³⁹

Emil Pospíšil (* 22. 4. 1958–14. 10. 1994) vystupoval jako lidový kytarista a hrál na sitár, dále skládal a zpíval. Při návštěvách olomouckých bytů svých známých hrál často rockovou hudbu, ale po přestěhování do Prahy přešel na folk. Nejznámější je jeho spolupráce se Karlem Plíhalem.²⁴⁰

Jiří („George“) Janeček fotograf a dle slov Vladimíra Havlíka signatář Charty 77. Na počátku 80. let emigroval do Rakouska.²⁴¹

Oldřich Kučera (viz podkapitola 3.1).

Tomáš a Jana Vážanovi (viz podkapitola 3. 5).

5. 5 Zařazení výtvarníka

V rozhovoru Jaroslav Vacl uvedl, že „...nikdy jsem nebyl typickým „androušem“. Má tvorba nicméně vždy obsahovala touhu po svobodě – lidské i umělecké, proto jsem byl s undergroundem vždy jakýsi způsobem spojen. A i dnes chápu underground jako vše, co vzniká svobodně a nezávisle na společenskoekonomických strukturách. Underground jako

²³⁹ NOVÁČKOVÁ, Simona. *Fenomén undergroundu. Ne stínu železné opony. Milan Kozelka*. Česká televize. 2013. Dostupné online: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10419676635-fenomen-underground/413235100221001-ve-stinu-zelezne-opony/8694-milan-kozelka/>. – DANĚK, Ladislav, ZATLOUKAL, Pavel a BIELESZOVÁ, Štěpánka. *Skleník: kapitoly z dějin olomoucké výtvarné kultury 1969-1989: [Muzeum umění Olomouc – Muzeum moderního umění Olomouc, Výstavní sály Trojlodí a Salon, 26. listopad 2009 – 4. duben 2010]*. 1. vyd. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2009. ISBN 978-80-87149-35-5, str. 126, 128.

²⁴⁰ PLÍHAL, Karel. *Emil Pospíšil*. Oficiální web Karla Plíhala. Dostupné online. <http://www.kareplihal.cz/fotky/ep.php>. Citováno dne 5. 8. 2017.

²⁴¹ Více o Georgu Janečkovi například v publikaci *Navzájem. Umělci a společenství na Moravě 70.–80. let 20. století* na straně 67 a 68. (KLÍMOVÁ, Barbora. *Navzájem: umělci a společenství na Moravě 70.–80. let 20. století*. Vyd. 1. V Praze: tranzit.cz, ©2013. 246 s. Tranzit series. ISBN 978-80-87259-21-4, str. 61–92.)

instituci minulosti беру s lehkým úsměvem a pochopením – vždyť mnozí z těch, dnes již postarších mániček, si užili svoje... jako já.“

Je ovšem známo, že žádný „androuš“ o sobě neřekne, že jím je, prostě tak jen tvoří a žije (stejně se projevoval i Ivan Martin Jirous). Svou tvorbou [Obr. 1–9], která se podobně jako u Martina Buriana postupně prosvětluje a „obarvuje“,²⁴² se bezesporu řadí k *undergroundovým* umělcům.

Co se týče života a protirežimních projevů, spadá Vacl bezesporu do *druhé kultury*. Během studentských let žil s přáteli dle Bondyho utopických principů v olomouckých bytových ateliérech, o kterých je stále co objevovat, ale také se aktivně zapojoval do protistátních akcí a protestů. Nemohl být ovšem „hard core androušem“, protože na to v Olomouci jednoduše nebyly podmínky. Vacl měl rodinu, kterou chtěl zabezpečit a ochránit, a zároveň byla jeho činnost, jakožto příbuzného Augustina Navrátila, bedlivě sledována (ač se nedochovaly spisy, můžeme to po vzoru Víta a Jiřího Pelikána předpokládat). V případě zvyšující se aktivity se mohl snadno dostat do stejné situace jako Michal Mrtvý (který neměl sice trestně stíhaného příbuzného, ale veřejně prosazoval principy katolické víry a její osvobození).

²⁴² Postupné přidávání barevných tónů v kresbách bylo možné velmi dobře vidět například na výstavě „Není underground jako underground“ (Příkazy 2017), kde si obrazy umělec instaloval sám [Obr. 10].

Závěr

Předložená diplomová práce se věnovala životu, tvorbě a uměleckému zařazení vybraných výtvarníků (Martina Burian, Dagmar Havlíčkové, Vladimíra Pospíšila, Jaroslava Vacla), a to v rámci polooficiální a neoficiální výtvarné kultury v Olomouci v 70. – 80. letech minulého století. Výzkum se opíral především o orální historii s jednotlivými výtvarníky, jejich osobní archivy, dokumenty z Archivu bezpečnostních složek a Ministerstva vnitra SSR, o sekundární literaturu (užitou především v úvodní kapitole Politicko-historicko-kulturní kontext), dále také o rozhovory a osobní archivy přátel a známých námi sledovaných výtvarníků.

První kapitola uvedla čtenáře do problematiky rozdělení polooficiální a neoficiální kultury, řazení a vysvětlení nejčastěji užívaných pojmů, kterými jsou například *underground*, *alternativní kultura*, *šedá zóna*, *paralelní kultura* a další. Zde jsem shledala, že terminologie neoficiální kultury je značně roztržštěná a předložila jsem svůj vlastní koncept vytvořený na základě prostudované literatury.

Následujících kapitoly byly zaměřeny na jednotlivé umělce a v podkapitolách také na okruh jejich přátel a známých, kteří tak dotvářejí prostředí, v kterém se čtyři vybraní výtvarníci pohybovali.

V jednotlivých závěrech kapitol (2. 8, 3. 7, 4. 5, 5. 5) jsem na základě aktivit a umělecké tvorby zařadila umělce do konkrétní polooficiální a neoficiální kultury. Zjistili jsme ovšem, že ku příkladu u Vacla není podobná generalizace možná, jelikož umělec osciluje mezi *undergroundovým* uměním a životem v *druhé kultuře*. Burianovu tvorbu je možno zařadit k *undergroundovému* umění, ale osobně uznává umělec spíše principy *alternativy* (především prvek apolitičnosti) s přesahem do *druhé kultury*. Naopak u zbývajících výtvarníků byla umělecká kategorizace jednodušší. Havlíčková reprezentuje

svojí tvorbou a životní filozofií polooficiální kulturu, *šedou zónu*. Pospíšil je zástupcem *alternativní kultury*.

Primární záměr najít různorodou skupinu lidí se ukázal jako správný. Mohli jsme tak proniknout do různých skupin a mentalit, ale zároveň se kvůli omezenému geografickému horizontu stále střetávat a obsahově prolínat.

Právě prvek podobnosti a tematického sdružování se ukázal v práci jako zajímavý. Prvně se jedná o samotné dětství výtvarníků. Všichni pocházeli z rodin se špatným kádrovým posudkem (rodiče „osmašedesátníky“ měli Burian a Havlíčková, předky soukromé zemědělce a katolíky měl Vacl, Pospíšilova rodina si vynutila přiznání majetku) a měli kvůli tomu problémy se zařazením se do „normalizované“ společnosti. Sledovali odmítavý postoj rodičů vůči režimu, což ovlivňovalo jejich dospívání a odrazilo se v některých jejich činech (Burianův výstup ve vojenské jídelně, Pospíšilem poničený pomník Rudé armády [Obr. 31], propagační plakát Havlíčkové, Vaclova studentská kapela Slzy). V dospělosti se mohli plně postavit za své již zformované názory. Pospíšil si obhájil svůj životní styl prací pro Jazzový Klub, Vacl na přelomu dospělosti životem v umělecké komunitě a později i svou pomocí hlavním olomouckým státním odpůrcům v protirežimních akcích, Havlíčková dále svatbou s Jiřím Havlíčkem a účastí na teologických seminářích, Burian emigrací do Rakouska.

Spojují je i další faktory. Havlíčkovou a Vacla můžeme například v rámci jejich kresebné tvorby přiřadit k fenoménu olomoucké kresby, kam se z mladých umělců patří jejich vrstevníci (například Ladislav Daněk, Miroslav Šnajdr mladší, Vladimír Havlík, ze střední generace Jan Jemelka, Jiří Krtička, Jiří Lindovský, Ondřej Michálek, Oldřich Šembera, ze starší generace Inge Kostková, Miroslav Šnajdr starší, Slavoj Kovařík a další).²⁴³ Šlo o výjimečný jev, který bychom v dané době v Československu v takovém

²⁴³ Miroslav Schubert (red.), *Zpráva o kresbě – olomoucký okruh 80 let/ News About Drawing – The Olomouc Circle in the 1980s*. Katalog výstavy. Olomouc, Galerie Caesar. Olomouc 2004 nestr.

množství zúčastněných osob hledali jen stěží. Nejednalo se ovšem o žádné cílené uskupení. Spíše na vyjmenované osoby dolehl tlak dané doby, frustrace z nemožnosti nějakým zásadním způsobem změnit dění kolem sebe, vymanit se ze státního dohledu, snaha vystavět si své vlastní bezpečné světy projektované skrze kresbu, jejíž tvorba byla rychlejší a bezprostřednější než malba.²⁴⁴ O nezobrazujícím prvku v kresbě se Vacl vyjádřil jako o jisté formě ochrany, kdy je nemohl režim obvinít, že tvorbou předávají pozorovatelů své protistátní vize. Výtvarníci mohli být stíhaní za reálné vystoupení proti státu, za jasné protistátní akce, ale ne za své dílo viditelně abstraktní.²⁴⁵

Burianova a Vaclova tvorba zase (jak se výše naznačilo [4. 5, 5. 5]) v osmdesátých letech nese podobnou dávku syrovosti a nostalgie, která se postupně ztrácí a je obohacena o prvek radosti a barevnosti.

Smutným spojovníkem je ovšem i smrt, která se po revoluci dotkla Havlíčkové, Buriana i Pospíšila. Ztratili blízké osoby a odrazilo se to v jejich životě i tvorbě. Dalším shodným rysem, který bychom našli u všech výtvarníků, je nečekaná ochotna, vstřícnost, skromnost a radost, která je pravděpodobně dána právě tím, co vše prožili a jak je to poznamenalo.

Naznačená podobnost, dobrá spolupráce a snaha výtvarníky nejen teoreticky, ale také fakticky zařadit do polooficiálních a neoficiálních struktur, mě vedla k uspořádání kolektivní výstavy *Není underground jako underground* (21. 7. – 6. 8. 2017) v Hanáckém skanzenu v Příkazech u Olomouce pod patronací Viléma Švece zastupujícího Národní památkový ústav Kroměříž. Poprvé se tak tito čtyři výtvarníci ve stejném čase a prostoru potkali na poli uměleckém a výstavním. Název výstavy je vytvořený v nadsázce, aby upoutal a zároveň

²⁴⁴ Jiří Valoch, „Velice vítám, že...“ In: Miroslav Schubert (red.), *Zpráva o kresbě – olomoucký okruh 80 let/ News About Drawing – The Olomouc Circle in the 1980 s.* Katalog výstavy. Olomouc, Galerie Caesar. Olomouc 2004 nestr.

²⁴⁵ Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Jaroslav Vacl, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

naznačil, že každý z výtvarníků měl jiné aktivity. Na podzim 2017 by mělo dojít k opakování výstavy přímo v Olomouci v některé z místních galerií.

Je zřejmé, že nikdo z mnou sledovaných výtvarníků nemusel za své činy otevřeně čelit režimu, stanout před soudem, ale zároveň bychom neměli bagatelizovat jejich snahy. Jak řekl Vladimír Havlík „...*nezáleží na tom, co bylo více nebo méně statečné, ale co bylo vnitřně důležité pro jednotlivé účastníky neoficiální scény. Přímý politický protest a progresivní umění nebyla synonyma. O tom svědčí nakonec i příběh Plastiků, kteří chtěli jen hrát svoji muziku.*“²⁴⁶

Ráda bych ještě uvedla jeden z postřehů Martina Buriana, ke kterému došel během našich rozhovorů o minulém režimu. Vytvořil pojem takzvané *Zdánlivé nelogičnosti systému*, která měla být jednou z hlavních zbraní komunistické strany a představovala snahu státu udržet obyvatelstvo v neustálém strachu z možného trestu. Problém totiž tkvěl v tom, že „...*nikdy nebylo striktně určeno, jaký přesně dostaneš trest, za který přestupek. Nejmarkantnější příklad ze špičky je Václav Havel, který si odseděl několik let a Ludvík Vaculík žádné. Přitom rozsah jejich činnosti byl srovnatelný.*“²⁴⁷ Jediné východisko z této situace viděl v soukromém „zrušení“ Státní bezpečnosti. Sám pro sebe si určil, že StB neexistuje, a proto nemůže ovlivňovat celý jeho život.

Kam by se mohl výzkum polooficiální a neoficiální kultury v Olomouci ubírat? Měli bychom nejspíše zmínit prostředí olomouckých bytových ateliérů, o kterých je možné nashromáždit velké množství materiálů a vystačilo by to i na samostatný badatelský výzkum. Bylo by ale zapotřebí získat od všech doložených návštěvníků těchto bytů jejich vzpomínky, a to metodou orální historie, a zajisté by pomohly i osobní archivy zúčastněných. Je třeba podotknout, že orální historie má neocenitelnou roli a v případě odsouvání výzkumu dojde

²⁴⁶ KLÍMOVÁ, Barbora. *Navzájem: umělci a společenství na Moravě 70.-80. let 20. století*. Vyd. 1. V Praze: tranzit.cz, ©2013. 246 s. Tranzit series. ISBN 978-80-87259-21-4, str. 67–68.

²⁴⁷ Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Martin Burian, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

ke stárnutí sledované generace a možné ztrátě cenných informací. Doufejme tedy, že v blízké době se i tento badatelský fenomén zdaří více přiblížit.

Seznam pramenů

Archivní prameny

Archiv bezpečnostních složek

Přírůstek fondu Správa StB Ostrava z 16. 6. 1998, *čtvrtletní informace 1984*, karton 13 – KS SNB, III. čtvrtletí.

Přírůstek fondu Správa StB Ostrava z 16. 6. 1998, *čtvrtletní informace 1985*, karton 13 – KS SNB, II. čtvrtletí.

Přírůstek fondu Správa StB Ostrava z 16. 6. 1998, *čtvrtletní informace 1986*, karton 13 – KS SNB, IV. čtvrtletí.

Přírůstek fondu Správa StB Ostrava z 16. 6. 1998, *čtvrtletní informace 1987*, karton 14 – KS SNB, III. čtvrtletí.

Přírůstek fondu Správa StB Ostrava z 16. 6. 1998, *čtvrtletní informace 1988*, karton 14 – KS SNB, I. čtvrtletí.

Přírůstek fondu Správa StB Ostrava z 16. 6. 1998, *čtvrtletní informace 1989*, karton 14 – KS SNB, II. čtvrtletí.

Archiv ministerstva vnitra

FOND OS ZNB – Oddelenie StB Olomouc, *Ročný vykonávací plán práce O ŠtB na rok 1980*, INV. Č. 12.

FOND OS ZNB – Oddelenie StB Olomouc, *Ročný vykonávací plán práce O ŠtB na rok 1982* 30. 10. 1982, inv. č. 42.

Ročný vykonávací plán práce O ŠtB na rok 1983, 30. 10. 1983, inv. č. 43.

FOND OS ZNB – Oddelenie ŠtB Olomouc, *Hodnocení bezpečnostní situace a dosáhnutých výsledků za 3 a 4. čtvrtletí 1983*, inv. č. 49.

FOND OS ZNB – Oddelenie ŠtB Olomouc, Sign. *Doplňok k ročnému vykonávacímu plánu práce O ŠtB na rok 1981* – INV. Č. 21.

FOND OS ZNB – Sign, *Doplňok k ročnému vykonávacímu plánu práce O ŠtB pro rok 1981*, inv. č. 21.

Př. Č. 2677-2698/95, č. bal. 1, *Zprávy pro jednání předsednictva Sm KV KSČ – postoupení*, 21. března 1989.

Orální historie

Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Vladimír Pospíšil, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Martin Burian, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Jaroslav Vacl, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

Státní okresní archiv Olomouc – archivní knihovna, sign. B 2407, př. Č. 26 899, Dagmar Havlíčková, orální historie, rozhovor vedla Monika Suková.

Oldřich Kučera, orální historie, 1. 8. 2017, rozhovor vedla Monika Suková.

Tomáš Tichák, orální historie, 19. 2. 2017, rozhovor vedla Monika Suková.

Vítězslav Novák, orální historie, 11. 8. 2017, rozhovor vedla Monika Suková.

Marian Jahoda, orální historie, 12. 2. 2017, rozhovor vedla Monika Suková.

Informace o Miroslavovi Koutné získána na základě rozhovořuju mezi Vladimírem Pospíšilem a jeho babičkou ve Velké Bystřici v dubnu 2017.

Tištěné prameny

BONDY, Egon. *Invalidní sourozenci*. Bratislava: Archa, 1991. 150 str. ISBN 80-7115-018-5.

KABALA, Jan (pravým jménem Ivan Martin Jirous). Zpráva z hudebního podzemí. *Svědectví*, 1976, č. 51.

NOVÁK, Vítězslav. *Jazz Klub Mariánské Údolí*, Exkurs do minulosti, Olomouc 2002.

Svaz českých výtvarných umělců. *Návrh stanov Svazu českých výtvarných umělců*. Výtvarná práce: časopis Ústředního svazu československých výtvarných umělců. Praha: Ústřední svaz československých výtvarných umělců, 1971/5, str. 1–3.

Umělecký svaz, *Provolání výtvarných umělců k vládě Československé ÚV KSČ*, sdělovacím prostředkům a spoluobčanům, Ateliér II, 1989/24, str. 1.

Seznam literatury

Monografie, sborníky a jiné publikace

ALAN, Josef, ed. et al. *Alternativní kultura: příběh české společnosti 1945-1989*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. 610 str., [48] str. obr. příl.

ASSMANN, Jan. *Kultura a paměť: písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2001. 317 str. Obzor; sv. 33. ISBN 80-7260-051-6.

BELDA, Josef. Konečná fáze likvidace obrodného procesu. Str. 83–122. In: BÁRTA, Miloš. *Československo roku 1968. Díl 2, Počátky normalizace*. 1. vyd. Praha: Parta, 1993. 134 str. ISBN 80-901337-8-9.

BIEBERLE, Josef. *Univerzita Palackého v Olomouci: (z historie a každodennosti akademické obce 1945-1990)*. První vydání. Olomouc: Olomoucké vzdělávací sdružení, z. str., 2016. str. 34. ISBN 978-80-905406-2-0.

BIELESZOVÁ, Štěpánka, Text k doposud nevydané publikaci z Muzea moderního umění Olomouc o Dagmar Havlíčkové, informace k 8. 8. 2017.

BLAŽEK, Petr et al. *Rozkulačeno!: půlstoletí perzekuce selského stavu = half a century of persecution of the peasant estate*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, [2016], ©2016. 143 stran. ISBN 978-80-87912-44-7.

BLAŽEK, Petr, ed. a PAŽOUT, Jaroslav, ed. *Dominový efekt: opoziční hnutí v zemích střední Evropy a pád komunistických režimů v roce 1989*. Vyd. 1. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 2013. 423 str. ISBN 978-80-7285-166-9.

BLAŽEK, Petr, ed. *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989*. Praha: Dokořán, 2005. 355 str. ISBN 80-7363-007-9

BLAŽEK, Petr, ed. *Tentokrát to bouchne: edice dokumentů k organizaci a ohlasům kampaně proti signatářům Charty 77 (leden–únor 1977): sborník dokumentů vydaný k mezinárodní vědecké konferenci u příležitosti 30. výročí vzniku Charty 77, konané ve dnech 21. až 23. března 2007 v prostorách Národního muzea a FF UK v Praze*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2007. 139 str. ISBN 978-80-7308-176-8.

BURIAN, Václav et al. *Česká a slovenská literatura v exilu a samizdatu*. 1. vyd. Olomouc: Hanácké noviny, 1991. 166 str.

ČECHUROVÁ, Jana a kol. *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2014. 756 str. České dějiny; sv. 8. ISBN 978-80-7422-309-9, str. 436.

DANĚK Ladislav a Lucie Rohanová, *Olomoucký kruh, Olomoucká polooficiální výtvarná scéna za normalizace*, Muzeum umění Olomouc – Muzeum moderního umění, Divadlo hudby, prosinec 2014.

DANĚK, Ladislav, ZATLOUKAL, Pavel a BIELESZOVÁ, Štěpánka. *Skleník: kapitoly z dějin olomoucké výtvarné kultury 1969-1989: [Muzeum umění Olomouc – Muzeum moderního umění Olomouc, Výstavní sály Trojlodí a Salon, 26. listopad 2009 – 4. duben 2010]*. 1. vyd. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2009. str. 269–270. ISBN 978-80-87149-35-5.

DENČEVOVÁ, Ivana et al. *Tváře undergroundu*. Vyd. 1. V Praze: Radioservis, 2012. 238 str. ISBN 978-80-87530-17-7.

DRUNTORÁD, J: *Bibliografie olomouckého samizdatu*, Scriptum 1994, č. 9

DUŠKOVÁ, Dagmar, ed., MORGANOVÁ, Pavlína, ed. a ŠEVČÍK, Jiří, ed. *České umění 1938-1989: (programy, kritické texty, dokumenty)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2001. ISBN 80-200-0930-2. str. 470.

FOSTER, Hal et al. *Umění po roce 1900: modernismus, antimodernismus, postmodernismus*. Druhé, rozšířené vydání. Praha: Slovart, 2015. 816 stran. ISBN 978-80-7391-975-7.

GÍMEŠ, Emil, ed. a KOUDELKA, František, ed. *Počátky "normalizace" na severní a střední Moravě: sborník studií*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1996. 136 str. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR; sv. 24. ISBN 80-85270-56-0.

HANUŠ, Jiří. *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. 308 str. ISBN 80-7325-029-2.

HAVEL, Václav. *Eseje a jiné texty z let 1970-1989; Dálkový výslech*. Vyd. 1. Praha: Torst, 1999. 485 str. Spisy; 4. ISBN 80-7215-090-1.

HAVEL, Václav. *Moc bezmocných a jiné eseje*. Vyd. 1. Praha: Knihovna Václava Havla, 2012. ISBN 978-80-87490-13-6, (str. nečíslované).

CHADIMA, Mikoláš. *Alternativa I: od rekvalifikací k "nové" vlně se starým obsahem: (svědectví o českém rocku sedmdesátých let)*. Druhé vydání, v nakladatelství Galén první. Praha: Galén, [2015], ©2015. 592 stran. Olivovníky. ISBN 978-80-7492-203-9.

CHALUPECKÝ, Jindřich. *Na hranicích umění*. Praha: Prostor, 1990. 158 str., obr. příl. ISBN 80-85190-06-0.

KLÍMOVÁ, Barbora. *Navzájem: umělci a společenství na Moravě 70.-80. let 20. století*. Vyd. 1. V Praze: tranzit.cz, ©2013. 62–71. Tranzit series. ISBN 978-80-87259-21-4.

KOLÁŘ, Bohumír, ed. *Olomouc v české literatuře: antologie*. 1. vyd. Olomouc: Literární klub Olomouc v Nakladatelství Olomouc, 2007. str. 273. ISBN 978-80-7182-240-0.

KOUŘIL, Vladimír. *Jazzová sekce v čase a nečase: 1971-1987*. Vyd. 1. Praha: Torst, 1999. 397 str. ISBN 80-7215-095-2.

KOZELKA, Milan, ed. *Vertikální nostalgie: olomoucká literární a umělecká scéna 90. let a současnosti*. Olomouc: Votobia, 2002. 391 str. 373, Všemi směry; sv. 3. ISBN 80-7198-524-4.

KŘÍŽKOVÁ, Marie Rút. *Žít jako znamení: rozhovory s Josefem Zvěřinou*. Praha: Zvon, 1995. 159 str. ISBN 80-7113-147-4 (2. vydání 1997. ISBN 80-7113-223-3).

KULVAIT, Zbyněk, DANĚK, Ladislav, ed. a HERYNEK, Jan, ed. *Zbyněk Kulvait: světlo v zádech: práce na papíře 1974-2012: [katalog 404. výstavy Divadla hudby Olomouc, 8.2.-8.3.2013]*. [Olomouc]: Divadlo hudby Olomouc, 2013. 13 str. ISBN 978-80-260-4595-3.

LINHART, Jiří, ed. *Velký sociologický slovník. Sv. 1, A-O*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.

OSLZLÝ, Petr. *Divadlo Husa na provázku: 1968(7) - 1998: kniha v pohybu...: roky, inscenace, grafika, fotografie, dokumenty. 1*. Vyd. 1. Brno: Centrum experimentálního divadla, 1999. Nestr. ISBN 80-902684-0-4.

OTÁHAL, Milan. *Opozice, moc, společnost 1969-1989: příspěvek k dějinám "normalizace"*. Praha: Maxdorf, 1994. 124 str. Historia nova; sv. 6. ISBN 80-85800-12-8.

OTÁHAL, Milan. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. 649 str. Česká společnost po roce 1945; sv. 7. ISBN 978-80-7285-137-9.

PILAŘ, Martin. *Underground: (kapitoly o českém literárním undergroundu)*. Vyd. 2. Brno: Host, 2002. 176 str. Studium; sv. 2. ISBN 80-7294-046-5.

Státní divadlo Oldřicha Stibora Olomouc 1920/1990: Almanach k 70. výročí vzniku čes. div. v Olomouci. Olomouc: Stát. div. O. Stibora, 1990. 131 str.

ŠEMBERA, Oldřich, ed. a BINDER, Ivo, ed. *Oldřich Šembera: OL-03-12: [Muzeum umění Olomouc, Muzeum moderního umění, Obrazárna, 14.6.-23.9.2012]*. 1. vyd. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2012. 95 str. ISBN 978-80-87149-60-7.

TICHÁK, Tomáš. *Podvratné a závratné a jiné fejetony: [1981-2007]*. Vyd. 1. V Olomouci: Periplum, 2007. ISBN 978-80-86624-31-0. 150 str.

VALOCH, Jiří, „Velice vítám, že...“ In: Miroslav Schubert (red.), *Zpráva o kresbě – olomoucký okruh 80 let/ News About Drawing – The Olomouc Circle in the 1980s*. Katalog výstavy. Olomouc, Galerie Caesar. Olomouc 2004 nestr.

VANĚK, Miroslav a MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie. 2., přepracované a doplněné vydání*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. 326 stran. Orální historie a soudobé dějiny. ISBN 978-80-246-2931-5.

VANĚK, Miroslav, MÜCKE, Pavel a PELIKÁNOVÁ, Hana. *Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-089-1. 224 str.

Články a statě

Daněk, Ladislav, Výtvarná kultura, Dějiny Olomouce. In: Jindřich Schulz ed. *Dějiny Olomouce*. 1. vyd. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2009. 2. sv. ISBN 978-80-244-2370-8.

DANĚK, Ladislav. Byla doba postmoderny jen postmoderní?, str. 256–352. BINDER, Ivo et al. *Uhlem, štětcem, skalpelem...: sbírka kresby Muzea umění Olomouc = By charcoal, paintbrush, scalpel...: collection of drawings of the Olomouc Museum of Art*. Vydání první. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, [2016], ©2016. 431 stran. Sbírkou Muzea umění Olomouc = Olomouc Museum of Art collections. ISBN 978-80-88103-04-2. Převzato z: VALOCH, Jiří. 70. léta, In: NEUMANN, Ivan, Závěrem, In: POTŮČKOVÁ, Alena, NEUMANN, Ivan, HANEL, Olaf a ŠETLÍK, Jiří et al., *Umění zastaveného času. Česká výtvarná scéna 1969–1985*, kat. výstavy, Praha, České muzeum výtvarných umění, 1996, str. 205.

DANĚK, Ladislav. Existenciální figurace versus čisté formy a koncepty, str. 244–256. In: BINDER, Ivo et al. *Uhlem, štětcem, skalpelem...: sbírka kresby Muzea umění Olomouc = By charcoal, paintbrush, scalpel...: collection of drawings of the Olomouc Museum of Art*. Vydání první. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, [2016], ©2016. 431 stran. Sbírkou Muzea umění Olomouc = Olomouc Museum of Art collections. ISBN 978-80-88103-04-2. Převzato z: VALOCH, Jiří. 70. léta, In: MÜLLEROVÁ, Štěpánka [dnes Bielezová] (red.), VALOCH, Jiří ed. a ZATLOUKAL, Pavel ed., *Mezi tradicí a experimentem. Práce na papíře a s papírem v českém výtvarném umění 1939–1989*, kat. krátkodobé stálé expozice, Olomouc, Muzeum umění, 1997, str. 18.

KONEČNÝ, Dušan, *Naše umění slouží zájmům lidu a socialismu*. Výtvarná kultura: časopis SČVU.VI, č. 5, str. 4–17, Praha: Orbis, 1982. ISSN 0139-9365.

KRÝZL, Jan. Nová vlna se starým obsahem, In: *Tribuna: týdeník pro ideologii a politiku: časopis byra ÚV pro české země*. Praha: Rudé právo, 12/1983.

KUBÍČEK, Jiří. Jazz Klub v Mariánském Údolí aneb Chlapci, v deset večer nám tu nikdo troubit nebude..., str. 22–24. In: *KROK: knihovnická revue Olomouckého kraje*. Olomouc: Vědecká knihovna, ročník 12/3, 2015. ISSN 1214-6420. Dostupné taky z: <http://www.vkol.cz/cs/dokumenty/krok---kulturni-revue-olomouckeho-kraje>.

LAZORČÁKOVÁ, Tatjana: *Divadelní disent*. In: KONTEXT(Y) III. Vydavatelství Univerzity Palackého, Olomouc 2002, str. 47–64.

Akademické práce (bakalářské, magisterské, dizertační)

JONSSONOVÁ Pavla. *Mýty české hudební alternativy osmdesátých let*. Praha 2013. Dizertační práce.

Dostupné online: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/140027781/?lang=cs>, Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, Doktorský studijní program Antropologie.

HRUŠKOVÁ, Dominika. *"Měli jsme underground a máme prd" aneb Česká undergroundová kultura před rokem 1990 a po něm*. České Budějovice 2014. Magisterská diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Katedra Českého jazyka a literatury. Vedoucí práce: Michal Bauer.

KORDÍKOVÁ, Marta. *Augustin Navrátil a jeho disidentská činnost*. Praha 2012. Magisterská diplomová práce, vedoucí práce: Milan Hlavačka. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin.

KOŤAROVÁ, Monika. *Hudební underground, nezávislé iniciativy a Charta 77 ve východních Čechách*. Bakalářská diplomová práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, Katedra historických studií. Vedoucí práce: Jan Kalous.

SLÁMOVÁ, Tereze. *Český underground dubuffetovskými očima*. Brno, 2012. Bakalářská diplomová práce. Dostupné online: https://is.muni.cz/th/361727/ff_b/finalni_verze.pdf. Masarykova Univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Seminář estetiky. Vedoucí práce Rostislav Niederle.

SLAVIČÍNSKÝ, Jiří. *Kamenná kolonie a občanské sdružení Kamenka – případová studie*. Brno 2006. Magisterská práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, Katedra sociologie. Vedoucí práce: Csaba Szaló, str. 7.

VENKRBCOVÁ, Drahomíra. *Duchovní klima v městě Olomouci po roce 1990*. Olomouc 2014. Magisterská diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta, Katedra pastorální a spirituální teologie, Teologické nauky. Vedoucí: Michal Altrichter.

VRBA, Jakub. *Uprchlícký tábor Traiskirchen mezi šedesátými a osmdesátými lety dvacátého století*. Praha 2013. Bakalářská diplomová práce.

Dostupné online:

file:///C:/Users/ACer/Desktop/BPTX_2011_2_11210_0_288434_0_123016.pdf.

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin.

Vedoucí práce: Michal Pullman.

Internetové zdroje:

ABART-FULL. Petr Palarčík. Abart-full.artarchiv. Archiv výtvarného umění, o.s. Dostupné online: <http://abart-full.artarchiv.cz/osoby.php?Fvazba=typograf&IDosoby=13343>. Citováno dne 14. 5. 2017.

BLAŽEJOVÁ, Alena. „*Nejsem žádný zahrádkář*“. Czechlit. 18. 1. 2014. Dostupné online: <http://www.czechlit.cz/cz/nejsem-zadny-zahradkar/>. Citováno dne: 2. 8. 2017.

BURIAN, Václav. *Mohl být i malířem. Čtyřicetiny Listů, tentokrát v Olomouci*. Listy. Dvuměsíčník pro kulturu a dialog. 2011. Dostupné online: <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=114&clanek=041110>. Citováno dne: 17. 7. 2017.

DOBIÁŠ, Jan. Pavel Uhřík. Provincie Kapucínu v České republice. Dostupné online: http://www.kapucini.cz/index.php?option=com_contact&view=contact&catid=66:olomouc&id=21-david-michal-wanek. Citováno dne: 1. 8. 2017.

GREGOROVÁ, Barbora. *Z historie olomouckého samizdatu. Časopis Ječmínek*. ILiteratura. 4. 1. 2007. Citováno dne 26.5. 2017. Dostupné online: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/20413/z-historie-olomouckeho-samizdatu-casopis-jecheminek>. Citováno dne: 15. 7. 2017.

HEŘMÁNKOVÁ, Barbora. *Rudolf Berezka (1942–2014) – Životopis*. Paměť národa. Dostupné online: <http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/2325>. Citováno dne: 2. 8. 2017.

HRABALIK, Petr. *Kořeny české alternativní scény*. Česká televize, Bigbít, Internetová encyklopedie rocku. Dostupné online: <http://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/clanky/151-koreny-ceske-alternativni-sceny/>. Citováno dne 16. 7. 2017.

HULEC, Vladimír. *Zemřel Václav Burian*. DN divadelní noviny 2014. Dostupné online: <http://www.divadelni-noviny.cz/zemrel-vaclav-burian>. Citováno dne: 27. 4. 2017

CHOMISZAKOVÁ, Iva. *Petr Jochmann*. 13. 4. 2014. Dostupné online: <http://spisovatele.upol.cz/petr-jochmann/>. Citováno dne: 21. 7. 2017.

Informace Jazzové sekce. *Scéna alternativní hudby*, 9. pražské jazzové dny '79. Samizdat. Dostupné online: <http://jazzova-sekce.cz/storage/ostatni-publikace/9PJD-Scena-alternativni-hudby.pdf>. Citováno dne 20. 7. 2017.

JINDRA, Martin. *Rostislav Valušek, Pane, za všechno díky*. Paměť národa. Olomouc 5. 12. 2008. Dostupné online: <http://www.pametnaroda.cz/story/valusek-rostislav-1946-433>. Citováno dne 6. 6. 2017.

JIROUS, Ivan Martin. *Zpráva o třetím českém hudebním obrození*. Dostupné online na <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/zprava-o-tretim-ceskem-hudebnim-obrozeni-unor-1975/>. Citace dne 19. 5. 2017.

N. N. *Jménem republiky*. Informace o církvi, 1988/1. Str. 12.–13. Dostupné online: http://scriptum.cz/soubory/scriptum/informace-o-cirkvi/informace_o_cirkvi_1988_01_ocr.pdf. Citováno dne: 31. 7. 2017.

NORA, Pierre. *Between Memory and History. Les Lieux de Mémoire, Representations* 26, Spring 1989, str. 7–24. Dostupné online: http://www.timeandspace.lviv.ua/files/session/Nora_105.pdf. Citace dne 20. 4. 2017.

NOVÁ, Marie. *Vladimír Erker*. Spisovatele. upol. 23. 2. 2017. Dostupné online: <http://spisovatele.upol.cz/vladimir-erker/>. Citováno dne: 3. 8. 2017.

NOVÁČKOVÁ, Kateřina. *Vizuální kultura za normalizace*, Praha 2010. Dostupné online: <http://www.vizualnikultura.cz/2008/12/10/news/vizualni-kultura-za-normalizace/>. Citováno dne 17. 6. 2017

NOVÁČKOVÁ, Simona. *Fenomén undergroundu. Ne stínu železné opony. Milan Kozelka*. Česká televize. 2013. Dostupné online: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10419676635-fenomen-underground/413235100221001-ve-stinu-zelezne-opony/8694-milan-kozelka/>. Citováno dne: 1. 8. 2017.

RAIMANOVÁ, Ivona. *Andrea Šimotová*. Artlist. 2015. Dostupné online: <http://www.artlist.cz/adriena-simotova-934/>. Citováno dne: 31. 7. 2017.

SEVERA, Jiří. *František Všeticka*. 12. 7. 2014. Dostupné online: <http://spisovatele.upol.cz/frantisek-vseticka/>. Citováno dne: 3. 8. 2017.

ŠIKLOVÁ, Jiřina. *Chvalořeč na Barbaru Coudenhove-Kalergiovou, Citlivé a dobré svědomí*. Listy, dvouměsíčník pro kulturu a dialog. Citováno dne 7. 8. 2017.

ŠINDÝLEK, Václav. *Tomáš Hradílek (1945) – Životopis*. Paměť národa. Dostupné online: http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/2095?locale=sk_SK. Citováno dne: 20. 5. 2017.

ŠVÉDOVÁ, Blanka. *Vladimír Havlík*. Artlist. 2012. Dostupné online: <http://www.artlist.cz/vladimir-havlik-1222/>. Citováno dne: 21. 7. 2017.

TÝM LISTŮ. *Cena Pelikána*. Listy. Dvouměsíčník pro kulturu a dialog. 2013. Dostupné online: http://www.listy.cz/pelikan.php?text=cena_pelikan. Citováno dne: 30. 8. 2017

UHL, Petr. *Informace o Chartě 77*. 1986/12, r. 9, vydala Nezávislá redakční skupina signatářů Charty 77, 24. 10. 1986. Dostupné online: http://www.vons.cz/data/pdf/infoch/1986/INFOCH_12_1986.pdf. Citováno dne: 29. 7. 2017.

YINGER, J. Milton. *Contraculture and subculture*. *American Sociological Review*, Vol. 25, 1960/5, p. 629. Dostupné online: <http://www.artslexikon.cz//index.php?title=Kontrakultura>. Citováno dne: 6. 8. 2017.

Přílohy

Seznam výstav

MARTIN BURIAN

- 1982 Stuidu Horizont, Brno
- 80. léta Bytová výstava, Goginův ateliér, Olomouc
- 1997 Městská knihovna Amstetten
- 1998 Zámek Ulmerfeld
- 2000 ARTstation Kolmitzberg
- 2000 Kavárna Litera Kaplice
- 2000 Stemberger Art Vídeň
- 2001 Modrý anděl Prostějov
- 2001 Čajovna Dřevěná panenka Olomouc
- 2001 Galerie Sklep Hranice nad Moravou 2002 Radniční galerie Amstetten
- 2003 Kleine Galerie Perg
- 2003 Galerie Norek Melk
- 2004 Sparkasse Amstetten
- 2007 Galerie Caesar Olomouc
- 2007 Galerie Artpark Linz 2008 Centrum Lowicka Varšava
- 2012 Schau ST.A.LL Amstetten
- 2014 České velvyslanectví Vídeň
- 2015 Sparkasse Amstetten
- 2017 Není underground jako underground, Příkazy

DAGMAR HAVLÍČKOVÁ

Samostatné výstavy:

- 1981 Kresby, Spojený závodní klub Uničov
- 1989 Kresby, Galerie pod podloubím Olomouc (společně s J. A. Havlíčkem)
- 1992 Job v nás, Galerie Dílo, Olomouc
- 1993 Kresby, Galerie Dílo, Přerov
- 1993 Krajina na hedvábí, Galerie Atelier, Olomouc
- 1994 Kresby, Galerie Dílo, Olomouc
- 1996 Kresby, Zámek Tovačov (společně s Inge Koskovou)
- 2001 Srdce, Galerie Sklep, Hranice
- 2005 Prolínání, Muzeum umění Olomouc – Café 87, Olomouc
- 2006 Ježíšova modlitba, Muzeum umění Olomouc – Café 87, Olomouc
- 2007 Ježíšova modlitba/Jesus' Prayer, Galerie Caesar, Olomouc
- 2011 Modlitba srdce, Kresby, Muzeum umění Olomouc – Café 87, Olomouc
- 2011 Modlitba srdce, Kresby, Divadlo hudby, Olomouc
- 2011 Modlitba srdce, Kresby, Galeriezet, Velká Bystřice
- 2012 Modlitba srdce, Kresby, bazilika Velehrad

Skupinové výstavy (výběr):

- 1981–1982 Trienále 15/30. Národní přehlídka mladých neprofesionálních výtvarníků 1981, Dům umění města Brna – Dům pánů z Kunštátu, Brno
- 1984 Trienále 15/35 Brno '84. VI. Národní přehlídka výtvarné tvorby mladých neprofesionálních výtvarníků Brno 1984. Dům umění města Brna – Dům pánů z Kunštátu, Brno 1984
- 1987 Festival zájmové umělecké činnosti 1987: Trienále 14/35, VII. Národní přehlídka tvorby mladých neprofesionálních výtvarníků. Dům umění města Brna – Galerie Stará radnice, Brno
- 1989 Moravská grafika, Dům umění města Brna, Brno
- 1990 Vzhůru, srdce!, Divadlo hudby, Olomouc
- 1991 Jiří Alois Havlíček – obrazy, j.h. Dagmar Knobová-Havlíčková – kresby, Divadlo bratří Mrštíků, Brno
- 2003–2004 Civitas Dei, Duchovní a náboženské motivy v současném umění, Galerie G, Olomouc, Galerie Patro, Olomouc
- 2004 Můj oblíbený film, Galerie Mona Lisa, Olomouc
- 2006 Ježíšova modlitba: Dagmar Havlíčková – námět a kresby: Markéta Ondrušková – fotografie, Muzeum umění Olomouc – Café 87, Olomouc
- 2007 Sny ve skříní: Pocta ručním pracem žen, Divadlo hudby, Olomouc
- 2015 AKTUÁL 15: Rekapitulace práce umělců z okruhu Galerie Caesar za rok 2015, Galerie Caesar, Olomouc
- 2016 Uhlem, štětcem, skalpelem... Sbírká kresby Muzea umění Olomouc, Muzeum umění Olomouc
- 2016–2017 Šumění andělských křídel. Anděl v evropském výtvarném umění, Muzeum umění Olomouc
- 2017 Není underground jako underground, Příkazy

VLADIMÍR POSPÍŠIL

Samostatné výstavy:

- 1996 Obrazy, Státní vědecká knihovna Olomouc
- 1996 Galerie Jana, Olomouc-Svatý Kopeček (s L. Novákem)
- 1997 Křižovatky, Galerie Velehrad, Olomouc
- 1998 Geometrie prázdného prostoru, Galerie Jana, Olomouc-Svatý Kopeček (s L. Daňkem)
- 2002 Dialogy s prostorem, Galerie Jana, Olomouc-Svatý Kopeček (s L. Daňkem a T. Lamparem)
- 2006 Poločas rozpadu, Kavárna Galerie Caesar, Olomouc
- 2007 Vladimír Pospíšil 007, Salon KK2, Bistro Na Hradě, Olomouc
- 2009 Postskriptum, Muzeum Prostějovska, Prostějov
- 2016 Smíšená čtyřhra, Knihovna města Olomouce

Skupinové výstavy (výběr):

- 1998 Salon, Spolek olomouckých výtvarníků, Vlastivědné muzeum Olomouc
- 1999 Klub konkrétistů, SNG Bratislava
- 2000 Konkretistický arzenál, Galerie ve Zbrojnici, Olomouc
- 2000 Klub konkrétistů, Národní technické muzeum v Praze

- 2000 100 – 100. výstava Galerie Caesar, Olomouc
- 2001 Klub konkrétistů, Dům umění v Opavě
- 2001 Mezi čtyřma očima, Galerie Caesar, Olomouc
- 2002 Klub konkrétistů, Výstavní síň v Sokolské 26, Ostrava
- 2002 Okruh autorů galerie Caesar – Výstava k 10. výročí zahájení činnosti, Olomouc
- 2003 ErotiKK2, Galerie Mona Lisa, Olomouc
- 2003 Erotický šperk-ErotiKK2, Slezské zemské muzeum v Opavě
- 2003 Okruh autorů Galerie Caesar, Olomouc
- 2004 Mezi čtyřma očima, Malá výstavní síň v Liberci
- 2004 Filmový plakát, Galerie Mona Lisa, Olomouc
- 2005 Použijte modul KK2!, Dům pánů z Kunštátu, Brno
- 2005 Aktual 2005, Galerie Caesar, Olomouc
- 2005 Grafika roku, Clam-Gallasův palác, Praha
- 2006 Aktual 2006, Galerie Caesar, Olomouc
- 2007 Aktual 2007, Galerie Caesar, Olomouc
- 2008 Ladislav Daněk 2 x 50, Projekt-neprojekt, Galerie Caesar, Olomouc
- 2008 Velké prádlo, Galerie Caesar, Olomouc
- 2008 Konkrétní a surové, Galerie Caesar, Olomouc
- 2008 KK2 Dnes – nahoře bez, Café 87, Muzeum umění Olomouc
- 2009 ART PRAGUE – veletrh současného umění, Výstavní síň Mánes, Praha
- 2009 Aktual 2009, Galerie Caesar, Olomouc
- 2009 Skleník, film – akce Jazzklubu, Muzeum umění Olomouc
- 2010 První astrologická výstava, Galerie Sladovna, Písek
- 2010 Aspekty konkrétismu geometrie citlivosti, Galerie AMB – Sbor kněze Ambrože, Hradec Králové
- 2010 První astrologická výstava (repríza č. 1), Husitské muzeum v Táboře
- 2010 První astrologická výstava (repríza č. 2), Obchodní dům Dvořák, 2. patro, České Budějovice
- 2011 První astrologická výstava (repríza č. 3), Muzeum Prostějovska
- 2011 První astrologická výstava (repríza č. 4), Muzeum Vyškovska
- 2011 KK 3, Galerii U Přívozu SVK v Hradci Králové
- 2012 První astrologická výstava (repríza č. 5), Vlastivědné muzeum Olomouc
- 2013 Aktual 2013, Galerie Caesar
- 2014 Současná kresba a grafika Olomouckého kraje, Galerie Patro, Olomouc (25. 08.-24. 10. 2014)
- 2014 Aktual 2014, Galerie Caesar, Olomouc
- 2015 Aktual 2015, Galerie Caesar, Olomouc
- 2017 Není underground jako underground, Příkazy
- Výstavy výhledově: září 2017 – 25 let Spolku olomouckých výtvarníků
Podzim 2017 – účast na výstavě Pro nezaujaté oči – Mariánské Údolí

JAROSLAV VACL

Kompletní seznam výstav nezískán.

- 1996 Kresby. Gymnázium, Kutná Hora
- 2004 Zpráva o kresbě. Olomoucký okruh 80. let. Galerie Caesar, Olomouc
- 2015 Obrazy, kresby, Galerie města Olomouc
- 2017 Není underground jako underground, Příkazy

Tvorba umělců

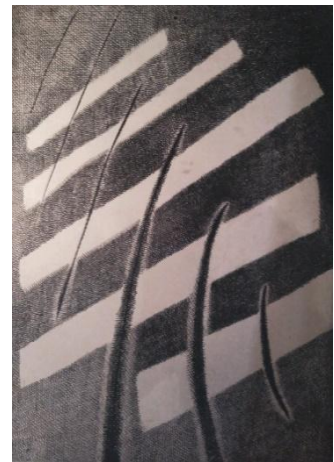
Jaroslav Vacl

Obr. 1: *Bez názvu*
r. 1981, 685 x 715 mm
Vlastnictví: Jaroslav Vacl

Obr. 2: *Bez názvu*
r. 1980, 685 x 715 mm
Vlastnictví: Jaroslav Vacl

Obr. 3: *Bez názvu*
r. 1982, 624 x 732 mm
Vlastnictví: Jaroslav Vacl

Obr. 4: *Bez názvu*
r. 1982, 624 x 715 mm
Vlastnictví: Jaroslav Vacl

Obr. 5: *Bez názvu*
r. 1985, 607 x 732 mm
Vlastnictví: Jaroslav Vacl

Obr. 6: *Bez názvu*
r. 1989, 607 x 732 mm
Vlastnictví: Jaroslav Vacl

Obr. 7: *Bez názvu*
r. 2007, 115 x 996 mm
Vlastnictví: Jaroslav Vacl

Obr. 8: *Bez názvu*
r. 2011, 480 x 648 mm
Vlastnictví: Jaroslav Vacl

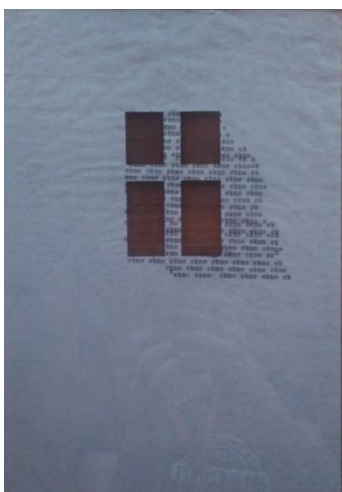

Obr. 9: *Bez názvu*
r. 2014, 609 x 857 mm
Vlastnictví: Jaroslav Vacl

Obr. 10: Jaroslav Vacl při instalaci výstavy „Není underground jako underground“ 20. 7. 2017 v Hanáckém skanzenu v Příkazech u Olomouce.

Martin Burian

Obr. 10: Okno
r. 1984–1988, 209 x 297 mm
Vlastnictví: Martin Burian

Obr. 11: Bílá na bílé
r. 1984–1988, 588 x 688 mm
Vlastnictví: Martin Burian

Obr. 12: Já
r. 1984–1988, 115 x 792 mm
Vlastnictví: Martin Burian

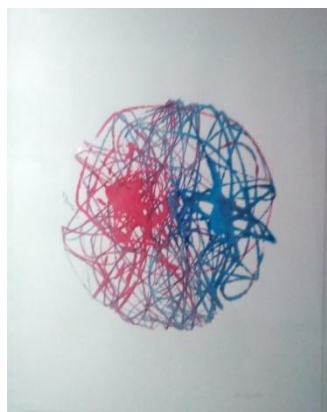
Obr. 13: Podpis
r. 1984–1988, 149 x 194 mm
Vlastnictví: Martin Burian

Obr. 14: Jarní šaty
r. 2002, 118 x 687 mm
Vlastnictví: Martin Burian

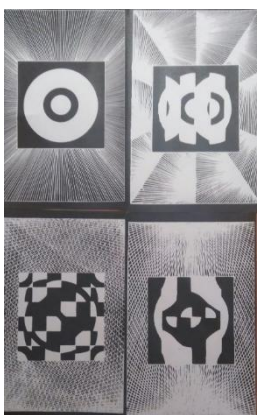

Obr. 15: Moje nejoblíbenější barevná kombinace
r. 1984–1988, 512 x 512 mm
Vlastnictví: Martin Burian

Obr. 16: Fialová
r. 2015, 498 x 646 mm
Vlastnictví: Martin Burian

Dagmar Havlíčková

Obr. 17: John Lange
Dvojice, r. 1978–1979
Ilustrace a vlastnictví:
Dagmar Havlíčková

Obr. 18: *Bez názvu XI.*
r. 1979. 296 x 413 mm
Vlastnictví:
Dagmar Havlíčková

Obr. 19: *Bez názvu IV.*
r. 1980, 296 x 413 mm
Vlastnictví:
Dagmar Havlíčková

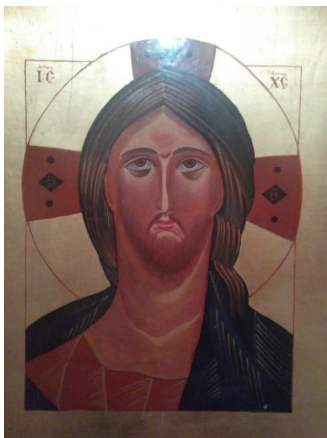
Obr. 20: *Vývoj*
r. 1989, 659 x 897 mm
Vlastnictví:
Dagmar Havlíčková

Obr. 21: Malované látky.
Děti Dagmar Havlíčkové
(syn), 90. léta.

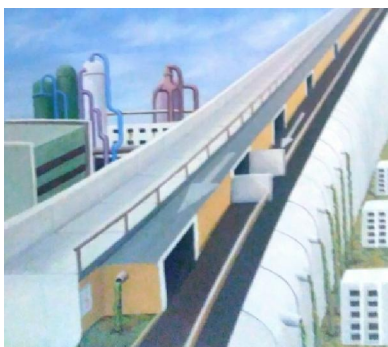

Obr. 22: Malované látky.
Děti Dagmar Havlíčkové
(dcera), 90. léta.

Obr. 23: *Ikona Ježíš*, Vlastnictví: Dagmar Havlíčková.

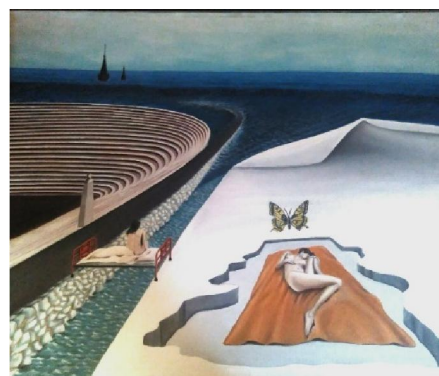
Vladimír Pospíšil

Obr. 24: *Město z betonu*,
r. 1988, 453 x 555 mm
Vlastnictví:
Vladimír Pospíšil.

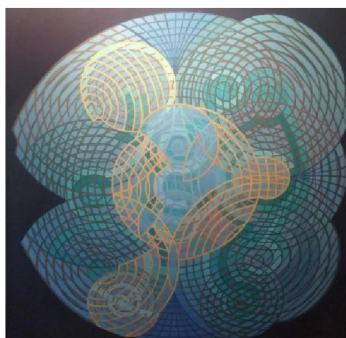
Obr. 25: *Krajina s větrnými mlýny*,
r. 1988, 488 x 600 mm
Vlastnictví:
Vladimír Pospíšil

Obr. 26: *Čekání na příliv*,
r. 1989, 749 x 903 mm
Vlastnictví:
Vladimír Pospíšil

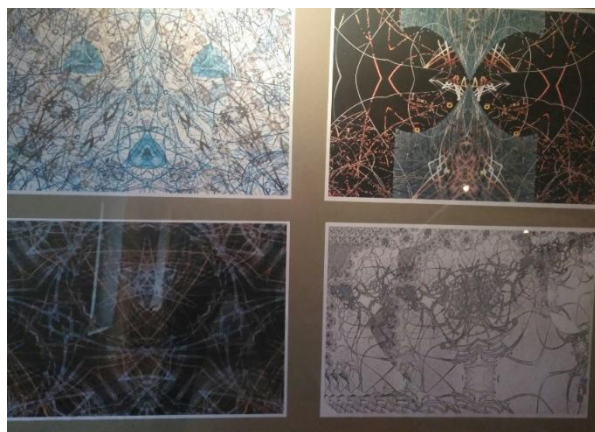
Obr. 27: *Chrám absolutního ticha*
r. 1992
Vlastnictví:
Vladimír Pospíšil

Obr. 28: *Asimilace*
r. 1999, 693 x 699 mm
Vlastnictví:
Vladimír Pospíšil

Obr. 29: *Space devils*
r. 2007, 437 x 622 mm
Vlastnictví: Vladimír Pospíšil

Obr. 30:
Triáda (vlevo nahoře)
Zkrat (vpravo nahoře)
Hvězda (vlevo dole),
Rybí láska (vpravo dole)
r. 2017, á 296 x 421 mm
Vlastnictví: Vladimír Pospíšil

Materiály vztahující se k V. Pospíšilovi

Při poničení pomníku došlo k uražení hlavy ženě (viz obrázek). Při bližším zkoumání je možné rozeznat barevnou rozdílnost kamene u hlavy a zbytku těla, která svědčí o kratší době vystavení povětrnostním podmínkám.

Obr. 31: Poničení Pomníku Rudé armády ve Velké Bystřici v roce 1976.

 archiv bezpečnostních složek

 M A B S X 0 0 3 3 5 R L

Oddělení archivních fondů operativních svazků a vyšetřovacích spisů
Svívoceva 2428/2
130 00 Praha 3
Č. j. ABS 2551/2017 OSA
Sp. zn. ABS-S 317/2017 OSA

V Praze dne 5. dubna 2017

Počet listů: 2
Počet příloh: 1/1

Vážená paní
Bc. Sušková Monika
email: moka.s@seznam.cz

Studium archivních materiálů dle zákona č. 499/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů

K Vaší žádosti Vám sdělují, že na základě evidencí Archivu bezpečnostních složek byly k níže uvedeným osobám zjištěny následující skutečnosti:

Martin Burián, nar. 5. 12. 1960,
- nebyl dohledán archivní materiál. Výše jmenovaná osoba není uvedena v dochovaných evidencích Státní bezpečnosti, ani ve zpracovaných evidencích karchivním fondům Archivu bezpečnostních složek;

Dagmar Havlíčková (roz. Knobová), nar. 21. 4. 1961,
- nebyl dohledán archivní materiál. Výše jmenovaná osoba není uvedena v dochovaných evidencích Státní bezpečnosti, ani ve zpracovaných evidencích karchivním fondům Archivu bezpečnostních složek;

Vladimír Pospíšil, nar. 10. 6. 1957,
- nebyl dohledán archivní materiál. Výše jmenovaná osoba není uvedena v dochovaných evidencích Státní bezpečnosti, ani ve zpracovaných evidencích karchivním fondům Archivu bezpečnostních složek;

Jaroslav Vacl, nar. 9. 2. 1955,
- nebyl dohledán archivní materiál. Výše jmenovaná osoba není uvedena v dochovaných evidencích Státní bezpečnosti, ani ve zpracovaných evidencích karchivním fondům Archivu bezpečnostních složek;

Poškození pomníku Rudé armády ve Velké Bystřici dne 21. 8. 1976
- k této události nebyl dohledán žádný záznam. Podrobnosti Vám budou sděleny při návštěvě badatelny Archivu bezpečnostních složek v Kanicích.

Nad rámec Vaší žádosti Vám můžeme ke studiu nabídnout objektový svazek reg. č. 28667 Praha vedený k tématice „Kultura“, v případě zájmu o studium této archivaře mě kontaktujte.

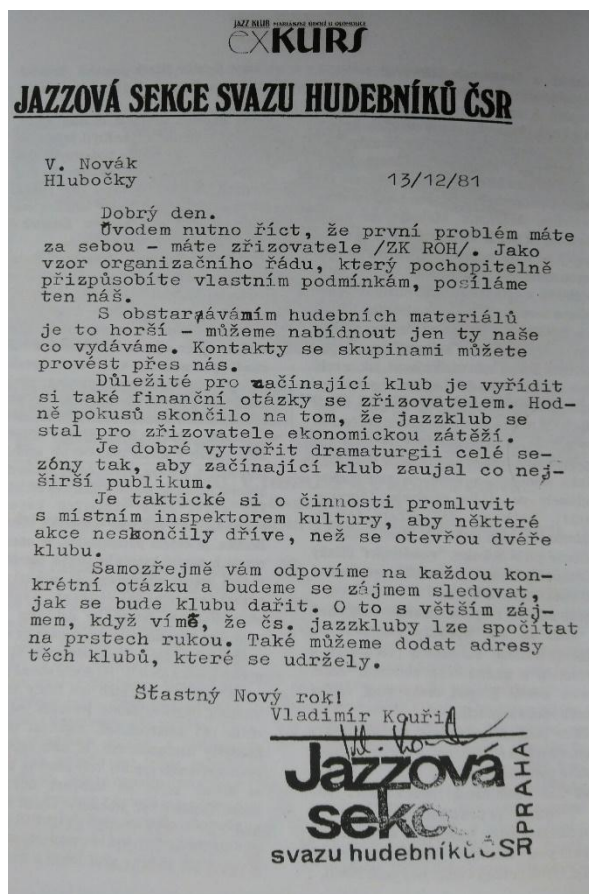
Seznam dalších signatur (dohledaných nad rámec evidencí), které by mohly obsahovat zmínky k tématu „Umělecký underground Olomouc“, Vám byl zaslán již dříve.

Devolujeme si Vás upozornit, že při nakládání s informacemi, obsaženými v zaslaných kopích, jste povinen dodržovat platnou právní úpravu, zejména zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů.

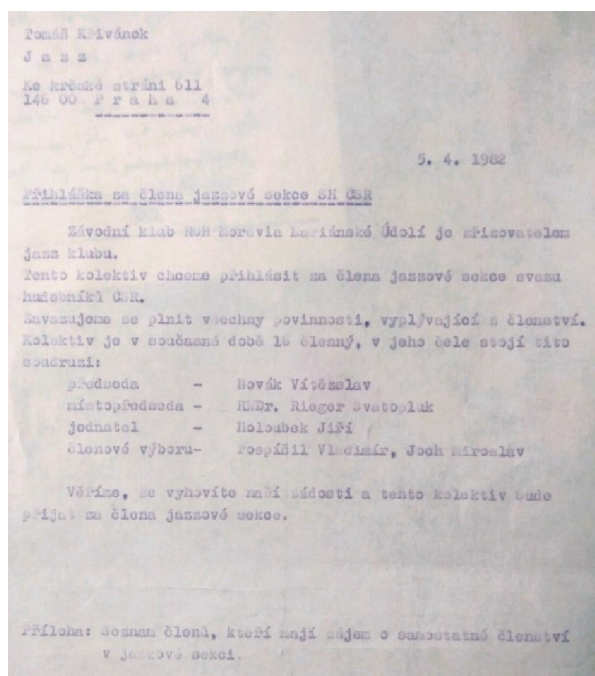
S pozdravem

Mgr. Xenie Penížková
vedoucí oddělení
(podepsáno elektronicky)

Obr. 32: Archiv bezpečnostních složek Kanice, Brno.

Obr. 33: Jazzová sekce Svazu hudebníků ČSR. Vlastnictví: Vítězslav Novák.

Obr. 34: Přihláška za členu jazzové sekce SH ČSR. Vlastnictví: Vítězslav Novák.

Praha, 17. listopadu 83

Milí přátelé,

měli bychom Vám ještě jednou, aspoň touto cestou poděkovat za všechno, co jsme u Vás zazili.

Nevím, jak to napsat do dopisu, aby toš nepadalo jako z novin, ale myslím, že jsme si rozuměli. Chvilí bych jen říct, že za těch jedenáct let, co spolu s Jirím hrajeme, jsme ještě něco takového nezazili. Hráli jsme už ležede, pro ležede, něco se podarilo, něco už. Ale málokdo pochopil, proč du muziku hrajeme, co tím chceme říct. U Vás to bylo.

Jště jednou díky za celou šepetu a za Jirího a Tomáše vrátit Miroslavi, Janě, Vítěslavi a všem, co s námi večer sedeli, za všechnu tu pohodu a pohostinnost, na kterou se nezapomíná.

Díky a ahoj
Miroslav Posejpal

3. Všimni jsme si, že se během koncertu dost jelo. Pokud je to možné, chvilí bychom Vás poprosit, abyste uřídili fotografium naší prosbu. Řádi bychom měli na památku pár fotek. Nemusí jich být moc, stačí pár a řádi zaplatíme. Nejlepší by bylo, pokud to půjde, poslat to nu dobírka. Nechceme nikomu přidělat práci jeli tak.

Dík.

Obr. 35: Děkovný dopis pro JK od Miroslava Posejpal. Vlastnictví: Vítězslav Novák.

ZÁVODNÍ KLUB ROH
MORAVIA NÁRODNÍ PODNIK, NOSITEL ŘÁDU PRÁCE, MARIÁNSKÉ ÚDOLÍ OLOMOUČ
Okresní kulturní středisko U třítnice 8
Olomouc

TELEGRAFY: MORAVIA MARIÁNSKÉ ÚDOLÍ
TELEFON: OLOMOUČ: BR. 554 - VELKÁ BŮVITICE ROH
DÁLKOPIŠ: OLMOUČ 06214 - STANICE: MAR. ÚDOLÍ

Vše směrky: Vše správe: Násle směrky: MAR. ÚDOLÍ, dne 25.4.1984.
Tisk se: P O V R N Ě N Ě

Potvrzujeme tímto že ZK ROH Moravia Mariánské Údolí je zřizovatelem diskšokeje Vítězslava NOVÁKA, zaměstnanec z. p. ZK Moravia Mar. Údolí, bytem Hlubočky Lesnínova 404.

Závodní klub ROH Moravia Mariánské Údolí
783 66 Hlubočky 3
Městský úřad
ZÁVODNÍ KLUB ROH
Moravia
J. Novák

Obr. 36: Potvrzení: ZK ROH Moravia Mariánské Údolí je zřizovatelem diskšokeje Vítězslava Nováka. Vlastnictví: Vítězslav Novák.

Okresní národní výbor
Odbor kultury
s. Tylšar
Dimitrova 5
O l o m o u c

8. 10. 1984

Povolení vstupu amatérské hudební skupiny

Žádáme povolení vstupu amatérské hudební skupiny "Blueberry" do okresu Olomouc dne 30. 11. 1984. Zřizovatelem skupiny je Obvodní kulturní dům Prahy 6, vedoucí skupiny je s. Petr Introvič.

Koncert skupiny se bude konat dne 30. 11. 1984 v sále ZK ROH Moravia Mar. Údolí. Začátek je stanoven na 19.30 hodin.

ZÁVODNÍ KLUB ROH
MORAVIA, s. p.
MARIÁNSKÉ ÚDOLÍ
Závodní klub ROH Moravia
Mariánské Údolí
Hlubočky 3
Josef Kučka, vedoucí ZK ROH

Obr. 37: Potvrzení vstupu amatérské hudební skupiny. Vlastnictví: Vítězslav Novák.

OBVODNÍ KULTURNÍ DŮM V PRAHE 6
109 00 PRAHA 6 - BŘEVNOV - RADIMOVA 2 - TELEFON 354 551-3 KURSY 352-289

Závodní klub ROH Moravia
Mariánské Údolí
Josef Kučka, vedoucí ZK

Vše dopis směrky / se dne: Vše směrky: Vše směrky: Datum:
103/JK/84 Kobilcová 19.9.84

Vše: souhlas s vystoupením souboru ZUČ

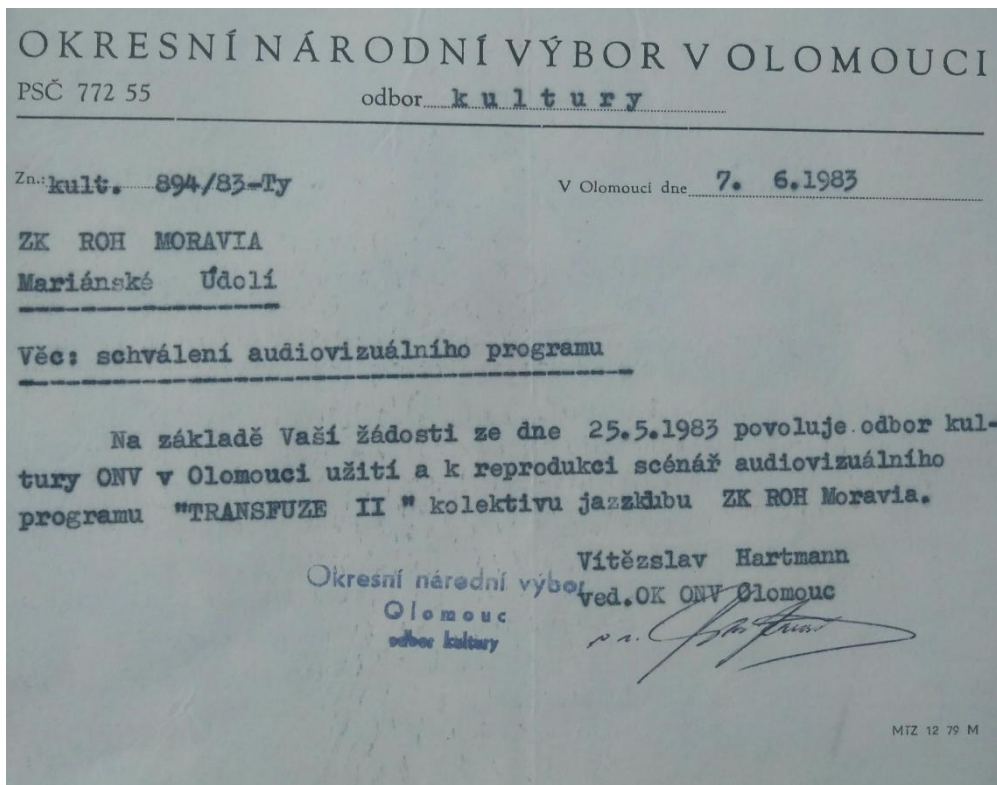
Vášení soudruzi,
souhlasíme s vystoupením našeho souboru ZUČ Blueberry dne 30.11.1984 v sále ZK ROH Moravia Mar. Údolí. Soubor Blueberry hraje za úplatu jako soubor lidových hudebníků dle vyhlášky 112/60Sb. Podmínkou vystoupení je zajištění plánu 44C Hs.

S pozdravem Petr Labešová

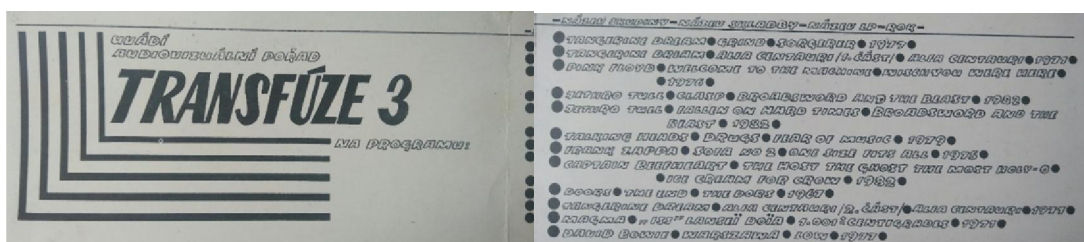
Obvodní kulturní dům v Praze 6
Břevnov, Radimova 2

Telefon: 354 551-3 Bank. spoř. úřad Praha 6 109 000
737 001 054 054

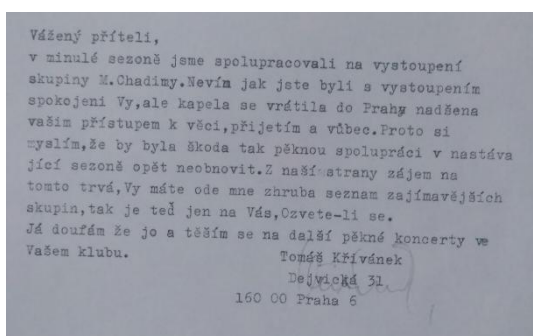
Obr. 38: Souhlas s vystoupením kapely Bluesberry. Vlastnictví: Vítězslav Novák.

Obr. 39: Okresní národní výbor v Olomouci povoluje audiovizuální program. Vlastnictví: Vítězslav Novák.

Obr. 40: Transfúze 3. Vlastnictví: Vítězslav Novák.

Obr. 41: Dopis od Tomáše Křivánka z Jazzové sekce Praha. Vlastnictví: Vítězslav Novák.

Obr. 42: Vladimír Pospíšil (vpravo) v Mariánském Údolí. Vlastnictví: Vítězslav Novák.

4. skladba zásebník 8.3

Krásné nové stroje
Bez ladu a skladu
Mekanik komando

číslo DIA	čas	název DIA	poznámky
1.	0:00	tanečník	
2.	0:08	tanečník	
3.	0:12	tanečník	
4.	0:31	dechy	
5.	0:47	dechy	
6.	1:02	zpěv	
7.	1:17	Zpěv	
8.	1:25	zpěv	
9.	1:33	dechy-Divis	
10.	1:45	kouf.obličej	
11.	1:58	zpěv-Divis	
12.	2:03	zpěv-Divis	
13.	2:07	obraz	
14.	2:26	dechy	
15.	2:33	patleak	
16.	2:40	obraz	
17.	2:46	sax.	
18.	2:55	obraz	

Obr. 43: Časování audiovizuálního programu. Vlastnictví: Vítězslav Novák.

Obr. 44: Obrazové podklady pro audiovizuální programy od Vladimíra Pospíšila. Vlastnictví: Vítězslav Novák.

Obr. 45: Alternativní film Těžká hodina. Vlastnictví: Vítězslav Novák.

Obr. 46: Alternativní film Na dně. Vlastnictví: Vítězslav Novák.

Výtisk pro ředitele 3

Označení pořadení, (aktivity, organizace) název a síťová adresa

Jedna z hlavních adresy dvou odpovědných funkcionářů pořadatele

PSČ: 783 55 Pošta: Blatná 3 Okres: Blatná

Vítězslav Novák Hluboký 406
Vl. d. Šumava
Mladá Vožice 2

Druh produkce:	Koncert skupin "E" a "Veselí Filistínů"		Kategorie této polohy, nejvyšší počet osob, než je možné		Časy vstupného podle druhů
Datum	Hodina od - do	V místnosti — na prostupném (adresa a přesný název)	celkem	s toho z toho	1. stáří
14.6.	18.00	SAJL ZK ROH MORAVIA	200	100	100

Produkce bude opakována ve dnech: ...

Jedná se o hudební soubor — jeho označení a jméno vedoucího

Produkce bude — nebo nebudou — Bude použito materiál pro místní výtisk: ...

Bude uspořádána včetně tombola a hantelní kapiškov: ...

Nabídka se krmítko.

POVOLENÍ K USPOŘÁDÁNÍ PRODUKCE UDELUJEME S TĚMITO PODMINKAMI:

- Jste povinni doložitelně pořídit pořadění, včetně označení a směrů bezpečnostních předpisů, včetně všech potřebných k zaplacení bezpečnostní ochrany a údržby.
- Stavování stánků musí být prováděno v souladu s předpisy. Přítomné komunisty není být zastavováno. Bude zabezpečeno proti požáru. Účastníci musí být vyzbrojeni v případě požáru. Při katastrofických situacích musí být doručeno kouti pozornosti. Účastníci musí být vyzbrojeni v případě požáru. Účastníci musí být vyzbrojeni v případě požáru.
- Produkce musí být vyzbrojena v případě požáru. Účastníci musí být vyzbrojeni v případě požáru.
- Pro vzhled skupiny povinná výměna výstroje v případě požáru. Účastníci musí být vyzbrojeni v případě požáru.
- Tato povolení platí pouze na pořadí koncertního programu.
- Právní odpovědnost za obsah a přípravky pro kulturní fondy organizace, CSA — Odvolání vstupu autoritární pro práva a odpovědnosti osobní krmítky odpovědnosti k dílně hudebním do 15 dní po ukončení výtisku. Podpis: ...

Povoleno ve: 2.3. 1986

28. dne 5.6.86

MAŘINA ŠKODNÍKOVÁ

Obr. 47: Koncert skupina E a Veselí filistíni. Vlastnictví: Vítězslav Novák.

JAZZ KLUB

při ZK ROH MORAVIA

uvádí hudební pořad

! KONCERT !

AM. ROCKOVÝCH SKUPIN

"E" - BRNO

"VESELÍ FILISTÍNOVÉ PRAHA"

SOBOTA 14.6.86 v 18⁰⁰ HOD.

SAJL ZK ROH MORAVIA
MARIÁNSKÉ ÚDOLÍ

KDY

KDE

CO

Obr. 48: Plakát kapel E a Veselí filistínové. Vlastnictví: Vítězslav Novák.

Obr. 49: Členka kapely Veselí filištínové.
Vlastnictví: Vítězslav Novák.

Obr. 50: Hudební víkend v roce 1987.
Vlastnictví: Vítězslav Novák.

Obr. 51: Koncert v Údolí 2002.
Vlastnictví: Vítězslav Novák.

Obr. 52: Členové Jazzového klubu v roce 2002. Vlastnictví: Vítězslav Novák.

Materiály vztahující se k J. Vaclovi a D. Havlíčkové od O. Kučery

Obr. 53: Ateliér na Ztracené.

Obr. 54: Ateliér na Ztracené.

Obr. 55: Ateliér na Ztracené o jedné místnosti.

Obr. 56: V Praskově ulici.

Obr. 57: Jaroslav Vacl.

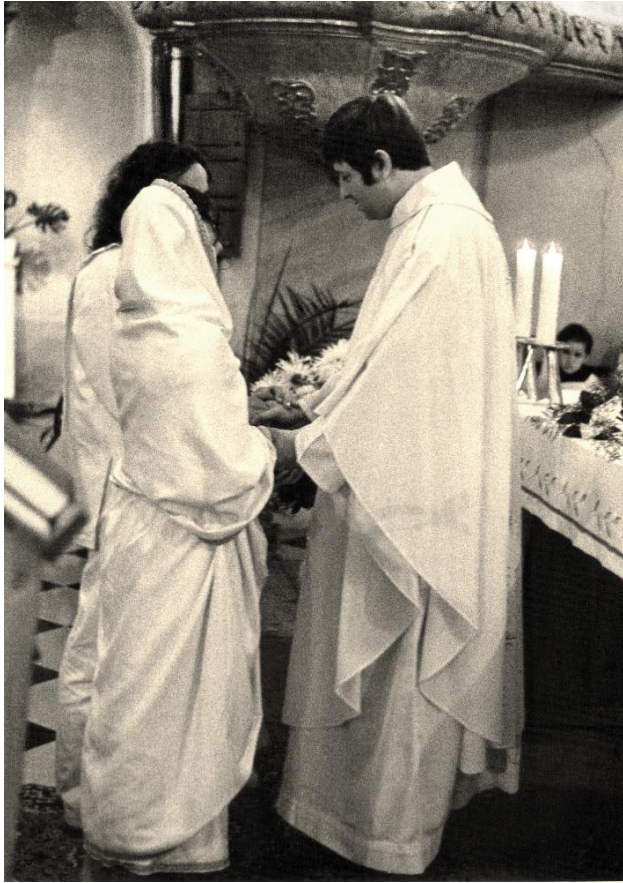
Obr. 58: Václav Ztratil v ateliéru na Praskově ulici.

Obr. 59: Ateliér v Praskově ulici – jam session.

Obr. 60: Jaroslav Vacl jako performer.

Obr. 61: Svatba Ewy a Oldřicha Kučery. Oddávající kněz Pavel Uhřík.

Obr. 62: Oldřich Kučera.

Resumé (česky)

Tato práce zkoumá polooficiální a neoficiální výtvarnou scénu mezi roky 1968–1989. Je rozdělena do úvodní části, pěti kapitol a závěru. V úvodu je nastíněn historický kontext od roku 1968 až do devadesátých let a následně naznačena metodologie orální historie.

První kapitola se věnuje rozdělení a definování základních pojmů souvisejících s polooficiální a neoficiální kulturní scénou (*šedá zóna, underground, disidenti, paralelní kultura, druhá kultura, kontrakultura, alternativní kultura*) a vznikla na základě srovnávání sekundární literatury k dané problematice. V následujících kapitolách je rozebrán život a tvorba výtvarníků Martina Buriana, Dagmar Havlíčkové, Vladimíra Pospíšila, Jaroslava Vacla a hodnotí se, jak je politické, historické, kulturní události ovlivnily a formovaly.

Nakonec jsou výtvarníci zařazeni do odpovídající kategorie kulturní scény. Martin Burian se tvorbou řadí k *undergroundovým* umělcům, ale činy osciluje na hranici *alternativy* a *druhé kultury*. Dagmar Havlíčková spadá životem i tvorbou do *šedé zóny*. Vladimír Pospíšil představuje typického zástupce *alternativní kultury*. Jaroslav Vacl se tvorbou řadí k *undergroundu* a aktivitami k *druhé kultuře*.

Práce také navrhl dále zkoumat oblast neoficiálních bytových ateliérů a kultury kolem nich s využitím orální historie a získat další dosud neobjevené materiály ze soukromých archivů pamětníků.

Resumé (anglicky)

This master diploma thesis deals with the semiofficial and unofficial art scene between 1968-1989. It is divided into the introduction, five chapters and the conclusion. In the introduction, the historical context is outlined from 1968 until the nineties, followed by the methodology of the oral history.

The first chapter deals with the distribution and definition of basic concepts related to the semiofficial and unofficial cultural scene (*gray zone, underground, dissidents, parallel culture, second culture, contra-culture, alternative culture*) and was created by the comparison of the secondary literature. The following chapters contain the life and work of Martin Burian, Dagmar Havlíčková, Vladimír Pospíšil and Jaroslav Vacl as well as political, historical, and cultural events that have formed and influenced them.

Finally, artists are divided into the appropriate category of the cultural scene. Martin Burian and his work can be fitted into the category of *underground* artists, but his acts oscillate on the edge of the *alternative culture* and the *second culture*. Based on her human as well as artistic qualities, Dagmar Havlíčková can be included into the *gray zone*. Vladimír Pospíšil is a typical representative of *alternative culture*. Jaroslav Vacl belongs to the *underground* and the *second culture*, judged by his work.

In the master diploma thesis, it is also suggested further exploration of the area of the unofficial residential studios and cultural background around them using oral history and gaining further undiscovered materials from private archives and witnesses.

Abstrakt

SUKOVÁ, Monika. *Polooficiální a neoficiální výtvarná kultura v Olomouci v 70. – 80. letech. Život a tvorba Martina Buriana, Dagmar Havlíčkové, Vladimíra Pospíšila, Jaroslava Vacla*. Magisterská diplomová práce. Olomouc 2017. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra historie. Vedoucí práce: doc. PhDr. Karel Konečný, CSc., 143 str.

Tato práce zkoumá polooficiální a neoficiální výtvarnou scénu mezi roky 1968–1989. Zabývá se rozdělením a definováním základních pojmů souvisejících s polooficiální a neoficiální kulturní scénou. V práci je rozebrán život a tvorba výtvarníků Martina Buriana, Dagmar Havlíčkové, Vladimíra Pospíšila, Jaroslava Vacla a hodnotí se, jak je politické, historické, kulturní události ovlivnily a formovaly. Nakonec jsou výtvarníci zařazeni do odpovídající kategorie kulturní scény.

Klíčová slova: *Šedá zóna, underground, disidenti, paralelní kultura, druhá kultura, kontrakultura, alternativní kultura, Martin Burian, Dagmar Havlíčková, Vladimír Pospíšil, Jaroslav Vacl.*

Abstract

SUKOVÁ, Monika. *The semiofficial and unofficial visual art culture in the city of Olomouc in the '70s – '80s. Life and work of Martin Burian, Dagmar Havlíčková, Vladimír Pospíšil, Jaroslav Vacl.* Master diploma thesis. Olomouc 2017. Palacký University in Olomouc, Faculty of Arts, Department of History. Supervisor: doc. PhDr. Karel Konečný, CSc., 1431 p.

This master diploma thesis examines the semiofficial and unofficial art scene between 1968-1989. It deals with the division and definition of basic concepts related to the semiofficial and unofficial cultural scene. In the thesis, there is an analysis of the life and work of Martin Burian, Dagmar Havlíčková, Vladimír Pospíšil and Jaroslav Vacl as well as political, historical and cultural events that have formed and influenced them. Finally, the artists are divided in the appropriate category of the cultural scene.

Keywords: *gray zone, underground, dissidents, parallel culture, second culture, contra-culture, alternative culture*, Martin Burian, Dagmar Havlíčková, Vladimír Pospíšil, Jaroslav Vacl.